

Republika e Kosovës - Republika Kosovo - Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit / Institucija Ombudsmana
Ombudsperson Institution

RAPORTI VJETOR I MEKANIZMIT KOMBËTAR PËR PARANDALIM TË TORTURËS 2023

Nr.7

GODIŠNJI IZVEŠTAJ NACIONALNOG MEHANIZMA ZA PREVENCIJU TORTURE 2023

Br.7

ANNUAL REPORT OF THE NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM OF TORTURE 2023

No.7

Prishtinë / Priština / Pristina, **2024**

Republika e Kosovës - Republika Kosovo - Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit / Institucija Ombudsmana
Ombudsperson Institution

AVOKATI I POPULLIT RAPORTI VJETOR I MEKANIZMIT KOMBËTAR PËR PARANDALIM TË TORTURËS 2023

NR.7

PRISHTINË, 2024

Tabela e përmbajtjes

KAPITULLI I

I. MEKANIZMI KOMBËTAR PËR PARANDALIMIN E TORTURËS

Vizitat e MKP-së	5
Bashkëpunimi me Frontex-in	5
Bashkëpunimi dhe aktivitetet në kuadër të Rrjetit të MKPT-ve të Evropës Juglindore	6
Bashkëpunimi me Këshillin e Evropës (KE)	7
Bashkëpunimi i MKP-së së Avokatit të Popullit me MKP-të e regjionit	8
Lirimi me Kusht (PLK)	8
	9

KAPITULLI II

II. POLICIA E KOSOVËS

Keqtrajtimi	11
Dosjet e të arrestuarve	11
Kushtet fizike në këto stacione policore	12
Kujdesi shëndetësor	12
Ushqimi	16
Parashtrimi i ankesave nga personat e arrestuar	16

KAPITULLI III

III. QENDRAT KORREKTUESE DHE TË PARABURGIMIT

Ankesat e personave të privuar nga liria	19
Trajtimi i personave me sëmundje mendore	19
Të huajt në qendrat korrektuese dhe në të paraburgimit	20
Keqtrajtimi fizik	20
Incidentet mes të burgosurve	21
Kushtet e akomodimit në qendrat korrektuese dhe në qendrat e paraburgimit	21
Vdekjet, vetëvrasjet, tentim-vetëvrasjet dhe vetëlëndimet	22
Mbipopullimi	22
Regjimi	23
Ushqimi dhe kuzhina	23
Shëndetësia	24
Masat disiplinore	25
Procedura e ankesave	26
Kontakti me botën e jashtme	26
Kontrabanda dhe korrupsioni	26
Implementimi i rekomandimeve të Avokatit të Popullit	26
Personeli i qendrave korrektuese dhe të paraburgimit	27
	27

KAPITULLI IV

IV. TË DREJTAT E TË HUAJVE

Qendra e Përkohshme e Pritjes për Migrantë në Vranidoll	29
Qendra e Pritjes për të Riatdhesuarit në Prishtinë	29
Monitorimi i operacioneve të kthimit me forcë	29
	30
	31

KAPITULLI V

V. INSTITUCIONET E SHËNDETIT MENDOR DHE ATO TË KUJDESIT SOCIAL

Klinika e Psikiatrisë në Prishtinë dhe Reparti i Urgjencës dhe Kujdesit Intensiv Psikiatrik	33
Keqtrajtimi	33
Kushtet e akomodimit	34
Trajtimi dhe aktivitetet në Repartin UKIP	34
Mjetet e kufizimit	35
Kontakti me botën e jashtme	36
Shtëpitë Integruese në Bashkësi	37
Shtëpitë Integruese në Bashkësi në Ferizaj dhe në Prizren	38
Trajtimi	39
Kushtet e akomodimit në ShIB që janë vizituar	39
QENDRA PËR INTEGRIMIN DHE REHABILITIMIN E TË SËMURËVE KRONIKË PSIKIATRIKË NË SHITIME (QIRSKP)	39
INSTITUCIONET E KUJDESIT SOCIAL	40
Instituti Special në Shtime (ISSh), Shtëpia e Fëmijëve me Aftësi të Kufizuara Mendore në Shtime, Shtëpitë me Bazë në Komunitet (ShBK)	40
Vizita në Institutin Special në Shtime (ISSh)	41
Kushtet e banimit në ISSh	41
Aktivitetet në ISSh	41
Vizita në Shtëpinë e Fëmijëve me Aftësi të Kufizuara Mendore në Shtime	42
Trajtimi	42
Kushtet e akomodimit	42
Shërbimet shëndetësore	42
SHTËPITË ME BAZË NË KOMUNITET (SHBK)	45
Shtëpia me Bazë në Komunitet në Prizren	45
Shtëpia me Bazë në Komunitet në Ferizaj	45
Shtëpia me Bazë në Komunitet në Vushtrri	45
SHËPITË PËR PERSONAT E MOSHUAR DHE PA PËRKUJDESJE FAMILJARE	46
Shtëpia për Personat e Moshuar dhe pa Përkujdesje Familjare në Prishtinë	48
Shtëpia për Persona të Moshuar dhe pa Përkujdesje Familjare në Gurrakoc	48
	49

Aktivitetet psiko-social në ShPMPF	50
Shërbimet mjekësore	50
Kontakti me botën e jashtme	51
Procedura e parashtrimit të ankesave	51
VIZITAT NË SUBJEKTET JURIDIKE PRIVATE DHE NË ORGANIZATAT JOQEVERITARE QË OFROJNË SHËRBIME TË KUJDESIT SOCIAL PËR PERSONAT E MOSHUAR	52
Vizita në Shtëpinë e të Moshuarve “FLORA”	52
Vizita në Shtëpinë për të Moshuarit “Germania Likastro”	53
Vizita në Shtëpinë për të Moshuarit “Jetimat e Ballkanit”	54
KAPITULLI V	56
VI. AKTIVITETET DHE TAKIMET E MKP-SË ME INSTITUCIONET KOMPETENTE GJATË VITIT 2023	56
Bashkëpunimi ndërkombëtar i MKP-së gjatë vitit 2023	62

KAPITULLI

I. Mekanizmi Kombëtar për Parandalimin e Torturës

Konventa kundër Torturës dhe Trajtimeve e Ndëshkimeve të tjera Mizore, Jonjerëzore dhe Poshtëruese u miratua nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara më 10 dhjetor 1984 dhe hyri në fuqi në vitin 1987.

Më 18 dhjetor 2002, Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara miratoi Protokollin Opcional (OPCAT) të Konventës Kundër Torturës dhe Trajtimeve e Ndëshkimeve të tjera Mizore, Jonjerëzore dhe Poshtëruese (Ky protokoll hyri në fuqi më 22 qershor 2006). Protokollin Opcional përcakton se çdo shtet anëtar duhet të krijojë një mekanizëm nacional kundër torturës dhe trajtimeve e ndëshkimeve të tjera mizore, jonjerëzore dhe poshtëruese.

Republika e Kosovës nuk është palë nënshkruese e Konventës së Kombeve të Bashkuara Kundër Torturës dhe Trajtimeve e Ndëshkimeve të tjera Mizore, Jonjerëzore dhe Poshtëruese. Mirëpo, neni 22 i Kushtetutës së Republikës së

Kosovës përcakton se të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, të garantuara me marrëveshjet dhe instrumentet ndërkombëtare, garantohen me këtë Kushtetutë, zbatohen drejtpërdrejt në Republikën e Kosovës dhe kanë prioritet, në rast konflikti, ndaj dispozitave, ligjeve dhe akteve të tjera të institucioneve publike. Një ndër konventat e parapara në këtë nen është edhe Konventa e Kombeve të Bashkuara Kundër Torturës dhe Trajtimeve e Ndëshkimeve të tjera Mizore, Jonjerëzore dhe Poshtëruese.

Kuvendi i Republikës së Kosovës, më 26 qershor 2015, miratoi Ligjin nr. 05/L-019 për Avokatin e Popullit. Neni 17 i Ligjit nr. 05/L-019 për Avokatin e Popullit parasheh që Avokati i Popullit të veprojë si Mekanizëm Kombëtar për Parandalimin e Torturës dhe trajtimeve e ndëshkimeve të tjera mizore, jonjerëzore dhe poshtëruese. Më 16 janar 2016, Avokati i Popullit, nënshkroi vendimin për themelimin e Mekanizmit Kombëtar për Parandalimin e Torturës (më tej MKP). Ligji përcakton detyrat e këtij mekanizmi, e të cilat janë: t'i vizitojë rregullisht dhe pa paralajmërim të gjitha vendet ku mbahen personat e privuar nga liria, duke përfshirë ndalimin policor, paraburgimin, qëndrimin në institucionet shëndetësore, ndalimin doganor, ndalimin e emigracionit dhe çdo vend tjetër kur dyshohet se ka shkelje të

të drejtave dhe lirive të njeriut.

Gjatë kryerjes së funksionit si MKP, Avokati i Popullit dhe përfaqësuesit e tij kanë të drejtë qasjeje në informatat për gjendjen shëndetësore të personave të privuar nga liria, përfshirë edhe qasjen në dosjet e tyre mjekësore, me pajtimin e tyre, si dhe në të dhënat personale të këtyre personave.

Personeli i këtij mekanizmi, përveç juristëve, duhet të përfshijë profesionistë të fushave të ndryshme, posaçërisht mjekë, psikologë dhe punëtorë socialë me përvojë në këtë fushë.

Avokati i Popullit mund të japë sugjerime dhe rekomandime për personat dhe institucionet përgjegjëse ku mbahen personat e privuar nga liria pa marrë parasysh llojin apo objektin dhe rrethanat e mbajtjes së tyre, për përmirësimin e trajtimit dhe kushteve të tyre. Avokati i Popullit, në rolin e MKP-së, në të ardhmen do të jetë i obliguar të raportojë ashtu si edhe shtetet e tjera që kanë themeluar MKP sipas OPCAT-it.

Vizitat e MKP-së

Gjatë vitit 2023, MKP-ja realizoi 61 vizita pa paralajmërim, në të gjitha vendet ku mbahen personat e privuar nga liria, si: stacionet policore, qendrat e paraburgimit, qendrat korrektuese, qendrën për migrantë, qendrën për të riatdhesuarit,

institucionet e shëndetit mendor, institucionet e kujdesit social si dhe pikat kufitare.

Në stacionet policore, MKP-ja ka realizuar 13 vizita përcjellëse, me qëllim të verifikimit të implementimit të rekomandimeve të Avokatit të Popullit si dhe vlerësimit të realizimit të të drejtave të të ndaluarve. Një (1) vizitë në Pikën Kufitare në Vermicë, së bashku me UNHCR-në dhe CRPK-në.

MKP-ja ka realizuar 17 vizita në qendrat e korrektuese, me qëllim të vlerësimit të të drejtave të personave të privuar nga liria, intervistimit të personave të burgosur si dhe me qëllim të përcjelljes së implementimit të rekomandimeve të Avokatit të Popullit.

Ndërsa tetë (8) vizita MKP-ja i ka realizuar në qendrat e paraburgimit, si: Gjilan, Prizren, Mitrovicë, Prishtinë.

Bazuar në marrëveshjen me Komisionin Nacional për Parandalimin e Torturës i Zvicrës (KNPTZ), MKP-ja ka monitoruar kthimin me forcë në tri raste, në Aeroportin Ndërkombëtar "Adem Jashari" dhe për të gjeturat e monitorimeve ka njoftuar KNPTZ-në.

MKP-ja një (1) vizitë e ka realizuar në Qendrën e Pritjes për Migrantë në Vranidol, si dhe një (1) vizitë në Qendrën e Pritjes për të Riatdhesuarit në Prishtinë.

Në institucionet e shëndetit mendor, MKP-ja ka realizuar shtatë (7) vizita, si: Institutin e Psikiatrisë Forenzike të Kosovës, Klinikën Psikiatrike dhe Urgjencën e Kujdesit Intensiv Psikiatrik, Qendrën Integruese Rehabilituese të të Sëmurëve Kronikë Psikiatrikë në Shtime dhe Shtëpitë Integruese në Bashkësi në Prizren dhe në Ferizaj.

Pesë (5) vizita MKP-ja i ka realizuar në institucionet e kujdesit social, si: Institutin Special në Shtime, Shtëpinë e Fëmijëve me Aftësi të Kufizuara Mendore në Shtime dhe Shtëpitë me Bazë në Komunitet në Vushtrri, në Ferizaj dhe në Prizren.

Pesë (5) vizita ka realizuar në Shtëpitë e Personave të Moshuar dhe pa Përkujdesje Familjare, prej të cilave tri (3) kanë qenë Subjekte Juridike Private.

Avokati i Popullit ka publikuar katër raporte me rekomandime dhe ka adresuar 28 rekomandime për autoritetet përgjegjëse. Vlen të theksohet se të gjitha autoritetet i janë përgjigjur Avokatit të Popullit.

Bashkëpunimi dhe aktivitetet në kuadër të Rrjetit të MKPT-ve të Evropës Juglindore

Gjatë vitit 2023, udhëheqëse e këtij Rrjeti ka qenë Greqia. Secili shtet, gjatë udhëheqjes njëvjeçare të Rrjetit të Evropës Juglindore, organizon dy takime, ndërsa

tema që do të diskutohet përzgjidhet pas propozimeve të dhëna nga secili shtet anëtar. MKP-ja ka marrë pjesë në takimin e parë të Rrjetit, që u mbajt në Selanik, ku u diskutua tema: *"Monitorimi i Njësive të Shëndetit Mendor në Qendrat Korrektuese"*

Ndërsa në takimin e dytë të Rrjetit, ku ishte paraparë të diskutohej për temën: *"Politikat dhe praktikat ekzistuese të edukimit në burgje, formimi profesional dhe zhvillimi i aftësive si të drejta të të burgosurve dhe si mjete për të mbështetur rehabilitimin dhe riintegrimin në shoqëri"*, MKP-ja nuk pati mundësi të përfaqësohej, megjithatë të dalat e punëtorisë i janë përcjellë nga organizatori.

Bashkëpunimi me Frontex-in

Më 22-26 maj, dy përfaqësues të MKP-së (drejtori dhe një këshilltare ligjore) mbajtën trajnim nga zyrtarët e Frontex-it (Agjencia Evropiane e Rojës Kufitare dhe Bregdetare), mbështetur nga IOM-i. Në këtë trajnim morën pjesë shtetet e regjionit, ku nga secili shtet pjesëmarrës ishin dy zyrtarë të Avokatit të Popullit dhe dy zyrtarë policorë (vetëm Kosova nuk kishte përfaqësues nga policia).

Bashkëpunimi me Këshillin e Evropës (KE)

MKP-ja ka vazhduar bashkëpunimin me Këshillin e Evropës, në Projektin e ri të KE-së në mbështetje të Institutit të Psikiatrisë Forenzike, Institutit Special në Shtime dhe Drejtorisë Shëndetësore të Burgjeve. Përfaqësuesit e MKP-së kanë qenë pjesë aktive e të gjitha aktiviteteve gjatë implementimit të projektit, si dhe janë pjesë e përhershme e Komitetit Drejtues të këtij projekti. Me këtë projekt synohet zhvillimi i një metodologjie efikase dhe të bashkëpunimit të qëndrueshëm, me të vetmin synim: sigurimin e mbrojtjes së të drejtave të personave të privuar nga liria, si dhe të personave me aftësi të kufizuara mendore.

Bashkëpunimi i MKP-së së Avokatit të Popullit me MKP-të e regjionit

Më 23 qershor 2023, Avokati i Popullit i Kosovës priti në vizitë delegacionin e Avokatit të Popullit të Shqipërisë, në përbërje të Avokates së Popullit, drejtorit të MKP-së dhe drejtorit të përgjithshëm të burgjeve të Shqipërisë dhe bashkërisht realizuan vizitë në Institutin e Psikiatrisë Forenzike të Kosovës dhe në Qendrën Korrektuese në Dubravë, respektivisht në Pavijon D, ku nga ky vit

ka filluar adaptimi i këtij pavijoni për persona me nevoja të veçanta. Vizita kishte për qëllim shkëmbimin e përvojave të mira në trajtimin e personave të privuar nga liria, si një nga qëllimet kryesore të Institucioneve të Avokatit të Popullit.

Avokati i Popullit, përmes Mekanizmit Kombëtar për Parandalimin e Torturës, përmes postës elektronike i është drejtuar disa herë Avokatit të Popullit të Serbisë, me qëllim të marrjes së informatave lidhur me gjendjen shëndetësore të disa shtetasve të Kosovës, të cilët janë duke vuajtur dënimin në burgjet e Serbisë, por nuk ka marrë asnjëherë përgjigje.

Vizitat në Kosovë nga Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës

Komiteti Evropian për Parandalim të Torturës (në tekstin e mëtejshëm: KPT) e ka vizituar Kosovën, bazuar në një marrëveshje mes Misionit të Përkohshëm të Kombeve të Bashkuara në Kosovë (UNMIK) dhe Këshillit të Evropës, mbi bashkëpunimin teknik lidhur me Konventën Evropiane për Parandalimin e Torturës dhe Trajtimit apo Dënimit Çnjerëzor dhe Degradues (23 gusht 2004). Që nga ajo kohë, KPT-ja ka vizituar Kosovën në vitet 2007, 2010 dhe 2015 dhe 2020.¹

1 Për më shumë, ju lutem vizitoni ueb-faqen: <http://www.cpt.coe.int/en/>

Pas çdo vizite, KPT-ja u ka dërguar autoriteteve kompetente të Republikës së Kosovës një numër rekomandimesh lidhur me gjetjet gjatë vizitave në vendet ku mbahen personat e privuar lirie në Republikën e Kosovës dhe ka kërkuar nga autoritetet që t'i dërgonin përgjigjet e tyre lidhur me këto gjetje dhe rekomandime.

Lirimi me Kusht (PLK)

Duke qenë se Lirimi me Kusht mundëson daljen para kohe nga burgu, ndikon drejtpërdrejt në motivimin e personave të dënuar që të jenë aktivë në procesin e riedukimit të tyre, që të tregojnë sjellje të mira dhe të kontribuojnë në lirin e tyre të parakohshëm.

Avokati i Popullit ka pranuar 4 ankesa nga të burgosurit, të cilët kanë aplikuar për Lirim me Kusht, prej të cilave, vetëm një ankesë është hapur për hetim të mëtejshëm. Ndërsa gjatë vizitave në terren, MKP-ja ka pranuar ankesa kundër Panelit për Lirim me Kusht (PLK), të cilat kanë qenë të natyrave të ndryshme, si: kërkesat e tyre nuk janë shqyrtuar me kohë; nuk janë pajtuar me arsyet e refuzimit; vendimi ka përmbajtur fakte të cilat nuk i kanë konsideruar se bëhej fjalë për vetë personin; vendimet kanë qenë shabllone, ku janë ndërruar vetëm të dhënat personale etj. Përfaqësuesit

e MKP-së, për të gjitha kërkesat e tyre i kanë këshilluar palët, si dhe janë interesuar për të merrnin informata nga administrata e burgut, por edhe kanë realizuar takim me përfaqësuesit e PLK-së, ku kanë shpalosur shqetësimet e të burgosurve.

Avokati i Popullit ka pasur bashkëpunim të mirë me PLK-në dhe ka qenë në komunikim të vazhdueshëm gjatë gjithë vitit, me qëllim të marrjes së informatave për ankesat e pranuar në institucion nga të burgosurit që i kanë plotësuar kushtet për t'u liruar me kusht.

Më 10 tetor 2023, me ftesë nga Këshilli Gjyqësor i Kosovës, përfaqësues të MKP-së morën pjesë në tryezën e diskutimit me temë: *"Sfidat e Institucioneve Korrektuese dhe Bashkëpunimi me Panelin për Lirim me Kusht (PLK), Roli i Shërbimit Sprovues (SHSK) dhe Rekomandimet e Avokatit të Popullit"*. Ky ishte organizimi i parë i këtij formati, ku PLK-ja shpalosi punën dhe sfidat që kanë kryerjen e detyrave që u janë besuar.

Këtë vit PLK-ja ka arritur ta nxirrte Rregulloren për Organizimin dhe Funksionimin e PLK-së, ndërsa në grupin punues rreth draftimit të rregullores kanë marrë pjesë edhe përfaqësuesit e MKP-së. Kjo Rregullore² ka hyrë në fuqi më 28 dhjetor 2023.

2 https://www.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/lgs/81924_KGJK_Rreg-

Sipas informatave nga PLK-ja, potencohet se nga totali prej tetëqind e shtatëdhjetë e dy (872) kërkesa për lirim me kusht, tetëqind e gjashtëmbëdhjetë (816) prej tyre janë shqyrtuar nga ana e PLK-së. Nga totali i kërkesave të shqyrtuara, treqind e nëntëdhjetë e pesë (395) prej tyre janë të aprovuara, ndërsa treqind e shtatëdhjetë e gjashtë (376) prej tyre janë të refuzuara. PLK-ja, varësisht nga plotësimi i kushteve të kërkesave, ka marrë vendime edhe për hedhje të kërkesës, prej të cilave nëntëmbëdhjetë (19) prej tyre janë hedhur, ndërsa për njëzetë e pesë (25) prej tyre është pushuar procedura, për arsye se të njëjtat, pas paraqitjes së kërkesës për lirim me kusht, për këta të dënuar gjykatat kanë marrë vendim për lirim të parakohshëm nga vuajtja e dënimit.

Nga të liruarit me kusht, nën mbikëqyrje nga Shërbimi Sprovues i Kosovës (ShSK), kanë qenë 625 persona, ndërsa për 16 raste është revokuar lirimi me kusht.

Raportet e Mekanizmit Kombëtar për Parandalim të Torturës gjatë vitit 2023

Raport me rekomandime për vizitën në:	Data e publikimit
1. Raport Ex-officio nr.598/2022 lidhur më respektimin e të drejtave të personave të moshuar, nga organizatat joqeveritare dhe subjektet juridike private që ofrojnë shërbime të kujdesit social për personat e moshuar	4 shtator 2023
2. Raporti lidhur me vizitën në Klinikën Psikiatrike të Qendrës Klinike Universitare të Kosovës – Urgjenca dhe Kujdesi Intensiv Psikiatrik	3 tetor 2023
3. Raporti i Avokatit të Popullit, A.nr.432/23 - kushtet e akomodimit të të burgosurve në Krahun D të Qendrës së Paraburgimit në Prizren	13 dhjetor 2023
4. Raport për Qendrën Korrektuese në Dubravë	28 dhjetor 2023

[ullore_Nr_12_2023_per_punen_panelit_per_lirim_me_kusht.pdf](#)

KAPITULLI

II

II. POLICIA E KOSOVËS

Avokati i Popullit, përmes Mekanizmit Kombëtar për Parandalimin e Torturës (MKP), realizon monitorime në qendrat e mbajtjes dhe stacionet policore, me qëllim të vlerësimit të trajtimit dhe respektimit të të drejtave të njeriut, të cilat u garantohen me Kushtetutën e Republikës së Kosovës, me Ligjin nr. 04/L-076 për Policinë, me Kodin e Procedurës Penale dhe me standardet ndërkombëtare për mbrojtjen e të drejtave themelore të personave të privuar nga liria e tyre.

Monitorimi ka për qëllim vlerësimin e trajtimit shëndetësor, të shenjave të dhunës gjatë arrestimit dhe pas arrestimit, ushqimin, higjienën dhe kushtet higjienike në Dhomat e Mbjajtjes.

Ekipi monitorues kujdeset për të vlerësuar se a janë respektuar tri të drejtat themelore të personave të arrestuar: e drejta për ta njoftuar anëtarin e familjes apo personin tjetër, sipas përzgjedhjes

së tij, për faktin e arrestimit; e drejta për avokat mbrojtës; dhe e drejta për shërbime mjekësore. Këto të drejta paraqesin garanci kundër keqtrajtimit, të parapara edhe nga Komiteti për Parandalimin e Torturës.³

Këtë vit Avokati i Popullit ka pranuar 59 ankesa kundër Policisë së Kosovës, prej të cilave 25 janë hapur për hetime të mëtejme. Ankesat kanë të bëjnë me pohime për përdorim të tepruar të forcës dhe hetime joefektive nga ana e policisë.

MKP-ja ka realizuar monitorime në Qendrën Rajonale të Mbjajtjes në Prishtinë, në Stacionin Policor në Istog, në Stacionin Policor në Deçan, në Stacionin Policor në Pejë, në Stacionin Policor në Fushë Kosovë, në Stacionin Policor "Jugu" në Prishtinë, në Stacionin Policor "Veriu" në Prishtinë, në Stacionin Policor në Dragash, në Stacionin Policor në Shtime, në Stacionin Policor në Lipjan, në Stacionin Policor në Ferizaj, në Stacionin Policor në Gjilan dhe në Pikën Kufitare në Vermicë. Në stacionet policore, Avokati i Popullit ka të vendosura kutitë e ankesave, të cilat çdo muaj hapen nga kolegët e zyrave regjionale dhe asnjëherë nuk kanë raportuar se ka pasur ankesa për sa i përket mosrespektimit të të drejtave të tyre.

3 Komiteti Evropian për Parandalim të Torturës, Raporti i 2-të i Përgjithshëm, publikuar në vitin 1992. Shih në: <https://rm.coe.int/16806cea2f>

Keqtrajtimi

MKP-ja ka realizuar intervista me personat që ishin në mbajtje, por nuk ka marrë ankesa për përdorim të forcës nga zyrtarët policorë, gjatë kohës së qëndrimit të tyre në qendrat e mbajtjes. Për më tepër ka pasur disa pohime nga të ndaluarit se kanë pasur trajtim profesional dhe shumë korrekt nga ana e zyrtarëve policorë në qendrat e mbajtjes. Megjithatë, disa nga të intervistuarit kanë pohuar se, gjatë kohës së arrestimit apo marrjes në pyetje nga ana e hetuesve policorë, janë përdorur fjalë fyese apo edhe janë goditur me shuplaka.

Avokati i Popullit, përmes Mekanizmit Kombëtar për Parandalimin e Torturës, ka qenë në kontakt të vazhdueshëm me Inspektoratin Policor të Kosovës (IPK), për sa i përket trajtimit të ankesave të parashtruara nga qytetarët e arrestuar ndaj Policisë së Kosovës. Sipas informatave të siguruara nga IPK-ja, gjatë vitit 2023 IPK-ja ka pranuar 1561 ankesa, prej të cilave 1051 i ka klasifikuar si shkelje disiplinore të profilit të ulët dhe i kanë përcjellë për t'u trajtuar në Drejtorinë për Hetime të Brendshme dhe Verifikim të së Kaluarës e Policisë së Kosovës. Ndërsa pesëqind (500) ankesa janë përcjellë në Departamentin e Hetimeve në IPK.

Bazuar në të dhënat zyrtare, gjatë vitit

2023 subjekt hetimi nga IPK-ja kanë qenë 176 të dyshuar, të cilët janë hetuar nën dyshimin se kanë kryer vepra penale. IPK-ja ka arrestuar 35 të dyshuar (21 punonjës policorë dhe 14 qytetarë) dhe ka dhënë 69 rekomandime për suspendim. IPK-ja ka dorëzuar në prokurori 69 kallëzime penale, ka nxjerrë 45 raporte të veçanta dhe 48 raporte informuese.

Dosjet e të arrestuarve

MKP-ja, gjatë vizitave në stacionet policore të lartpërmendura, ka vërejtur se të gjitha stacionet policore posedojnë dokumentin standard (dosjen e të arrestuarit), në të cilin regjistrohen të gjitha të dhënat lidhur me të arrestuarin si dhe njoftimin për të drejtat e tij. Në disa stacione ekziston edhe programi kompjuterik për mbajtjen e të dhënave për personat e arrestuar e që është përpiluar me iniciativën e vetë zyrtarëve policorë, të cilët janë përgjegjës për qendrat e mbajtjes. Kjo iniciativë nuk praktikohet në të gjitha stacionet policore.

Kushtet fizike në këto stacione policore

Bazuar në Procedurat Standarde të Operimit (PSO), qendrat e ndalimit duhet të jenë në përputhshmëri me Re-

komandimet e KPT-së, duke u bazuar në Konventën Kundër Torturës dhe Trajtimeve e Ndëshkimeve të tjera Mizore Jonjerëzore dhe Poshtëruese.⁴

MKP-ja, gjatë vizitës në **Qendrën Rajonale të Mbajtjes në Prishtinë**, ka vërejtur se kushtet fizike për të ndaluarit nuk janë të mira, po ashtu edhe kushtet e punës të zyrtarëve policorë nuk ofrojnë ambient adekuat për punë, pasi ndërtesa është shumë e vjetër dhe ka mungesë të dritës natyrale. MKP-ja u njoftua se së shpejti pritet të ndërtohet një objekt i ri sipas standardeve ndërkombëtare.

Për sa i përket **Qendrës së Mbajtjes në Stacionin Policor në Istog**, MKP-ja ka vërejtur se qelitë i plotësojnë standardet minimale për akomodim të personave të arrestuar, posedojnë dritë natyrale dhe artificiale, posedojnë dyshekë sipas standardeve, makinë larëse dhe tharëse për batanijet, si dhe janë të pajisura me ventilim. Lidhur me kushtet fizike të zyrtarëve policorë në këtë stacion, MKP-ja ka vërejtur se ishin të mira, kurse në dhomën për rastet e dhunës në familje, tavani ishte shumë i dëmtuar, për çka komandantit të stacionit, gjatë vizitës, i është rekomanduar ndërmarrja e masave për renovimin e tij.

Qendra e Mbajtjes në Stacionin Policor në Deçan është rinovuar në tërësi duke evituar problemin me erën e rëndë që kundërmonete, po ashtu janë rregulluar edhe problemet me sistemin elektrik dhe llambat në qeli, që paraqitnin rrezik për personat në mbajtje. Ndërsa, për sa i përket stacionit policor, kushteve të punës të zyrtarëve policorë, nuk kishte përmirësime.

MKP-ja, gjatë vizitës në dhomat e ndalimit në **Stacionin Policor në Pejë**, ka vërejtur se gjendja është e pranueshme dhe ka pasur renovime të vogla vazhdimisht. Gjithashtu, për sa i përket furnizimit me mjete higjienike, zyrtarët policorë kanë pohuar se furnizohen kohë pas kohe. Shqetësuese mbetet ushqimi për të ndaluarit, pasi tri racionet janë të thata dhe sasia e pamjaftueshme. Për sa i përket higjienës, ajo nuk ishte në nivelin e duhur. Qasja në stacion nuk ishte lehtë.

Stacioni Policor në Fushë Kosovë - gjendja është e ngjashme, nuk ka asnjë ndryshim për sa u përket kushteve infrastrukturore brenda stacionit, po ashtu edhe kushteve të punës për stafin. Objekti është pronë e Komunës dhe deri në fund të vitit (sipas informatave që posedojnë) objekti duhet të lirohet. MKP-ja u njoftua se Komuna e ka

4 Policia e Kosovës, Procedurat Standarde të Operimit për Qendrat e Ndalimit, DDO-04/0121/2016, pika 1.6, faqe 4.

ndarë një lokacion për Stacionin Policor të Fushë Kosovës dhe janë në pritje të finalizimit të procedurave. Qendra ka mungesë të ujit të pijes si dhe mungesë të kondicionerëve, që në masë të madhe e vështirësojnë punën e stafit, si në sezonin e verës e po ashtu edhe gjatë dimrit, pasi dritaret ishin shumë të vjetruara dhe nuk mbylleshin mirë. Ekipi i MKP-së vizitoi edhe sektorin e hetimeve, ku stafi punonte në dy ndërime. Ishin dy dhoma të intervistave. Shqetësim po ashtu ishte mungesa e printerit, ku u potencua se për të fotokopjuar një letër duhet të kalohet nga pjesa tjetër e stacionit dhe pala ngelet vetë në zyrë.

Stacioni Policor “Jugu” në Prishtinë

- nuk ka qendër të mbajtjes, sepse dhomat, për shkaqe teknike, nuk i plotësojnë kushtet, pasi stacioni është thjesht improvizim. Ajo që është shqetësuese për zyrtarët policorë është mungesa e kondicionerit dhe temperaturat gjatë verës në hapësirat e stacionit janë shumë të larta, kurse dimrit janë mjaft të ulëta. Personat e arrestuar qëndrojnë deri në 6 orë pastaj dërgohen në stacione ku ka qendra të ndalimit. Për sa i përket higjienës, ishte në nivel. Si risi në këtë stacion ishte krijuar dhoma miqësore për viktimat e dhunës në familje, donacion nga KFOR-i.

Stacioni Policor “Veriu” në Prishtinë

- që ndodhej në kontejnerë në lagjen “Kodra e Trimave”, është zhvendosur në

lagjen “Arbëria” dhe ky objekt, ku ishin vendosur para disa muajsh, ishte pronë e Komunës së Prishtinës dhe u është dhënë në shfrytëzim për dy vjet. Personat e arrestuar në këtë stacion mbahen deri në 6 orë. Për sa u përket informatave më të detajuara, si dhe statistikave të ndaluarve në këtë stacion policor, MKP-ja vërejti se nuk kanë ndonjë regjistër apo bazë të dhënash (databazë) ku regjistrohen të ndaluarit, pasi nuk patën mundësi të na e siguronin këtë informatë. Për të mos e penguar punën, ne u lamë në dispozicion adresën e postës elektronike (e-mail) për të na përcjellë statistikën për këtë vit, se sa ka pasur të mitur të ndaluar, por deri në ditën kur po raportohet, nuk kemi marrë asnjë informatë, që do të thotë se të ndaluarit nuk regjistrohen fare. Bashkëpunimi i MKP-së me zyrtarët e stacionit nuk ishte i kënaqshëm.

Gjatë vizitës në **Stacionin Policor në Dragash**, MKP-ja vërejti se në këtë stacion kushtet nuk janë shumë të favorshme, por janë të pranueshme. Renovime në stacion nuk ka pasur viteve të fundit. Kurse qelitë në Qendrën e Mbajtjes ku mbahen personat e ndaluar, kishin ndriçim natyral, kamera funksionale, ventilim, si dhe ishin të vendosura fletushkat ku mund të njoftohen të ndaluarit për të drejtat e tyre.

Në **Stacionin Policor në Shtime** nuk ka qendër të mbajtjes, të ndaluarit qën-

drojnë deri në 6 orë në dhomën e hetuesve. Kushtet në këtë stacion janë të mira pasi stacioni është objekt i ri, megjithatë, problem po paraqet kulmi gjatë kohës së erërave dhe shirave. Po ashtu, MKP-ja vërejtë se dhoma mike ishte pa orendi, por u njoftuam se do të pajiset shumë shpejt, falë një donacioni të një shoqate amerikane, në bashkëpunim me Komunën e Shtimes.

Në Stacionin Policor në Lipjan, Qendra e Mbajtjes nuk është funksionale, për shkak të disa punimeve që ka kryer Komuna dhe e kanë hequr një objekt afër stacionit, kështu që dritaret e dhomave paraqesin rrezik për ikje apo kontrabandë nga jashtë. Objekti i stacionit ishte i vjetër, por i mirëmbajtur, edhe pse kishte nevojë për disa renovime, sidomos në dysheme dhe banja. Stacioni kishte dhomën mike të rregulluar shumë mirë dhe të pajisur me TV dhe me lodra për fëmijë.

Qendra e Mbajtjes në **Stacionin Policor në Ferizaj** ka pesë dhoma të mbajtjes, një dhomë është për femra - viktima të trafikimit, një dhomë ku nuk ka as tualet dhe vendosen personat të cilët kanë kryer vepra penale, nga të cilët duhet të merren dëshmitë dhe gjurmët nga trupi dhe nga rrobat. Për sa u përket kushteve të stacionit, edhe pse qendra ishte gëlqerosur vitin e kaluar, dhomat ishin me lagështi dhe me myk, për shkak se reshjet e shiut depërtojnë

brenda objektit. Qendra nuk kishte as pastrues e as tualet për stafin, kështu që stafi detyrohen t'i shfrytëzojë tualetet ku mbahen personat e arrestuar. Po ashtu, MKP-ja u njoftua se ushqimi që ofrohet për personat e ndaluar është i kualitetit të dobët.

Gjatë vizitës në **Stacionin Policor në Gjilan,** MKP-ja vërejtë se në Qendrën e Mbajtjes nuk kishte pasur renovime dhe gjendja nuk ishte e mirë. Objekti kishte lagështi, kundërmonte aromë të rëndë, edhe pse ka ventilim, dhe nuk kishte dritë natyrale në katin përdhes. Po ashtu, MKP-ja u njoftua se nuk janë të kënaqur me kualitetin e ushqimit që u ofrohet të ndaluarve.

Qendra e Mbajtjes në Pikën Kufitare në Vermicë - vizitë që Avokati i Popullit ka realizuar në bashkëpunim me përfaqësues të UNHCR-së dhe CRPK-së. Dhomat e Mbajtjes ku personat mbahen deri në 6 orë, ishin në kushte të mira, kishin hapësirë të mjaftueshme, dritë natyrore dhe pastërtia ishte në nivel. Kabinat ku qëndronin zyrtarët policorë ishin shumë të vogla. Lidhur me këtë gjendje u njoftuam se shumë shpejt do të fillojë ndërtimi i kabinave të reja, ndërsa shqetësimet e zyrtarëve policorë ishin të ngjashme me të stacioneve të tjera policore, si dhe uniformat e vjetruara, e sidomos mospajisja me çizme të përshtatshme për terrenin malor.

Në të gjitha stacionet policore të vizituara, MKP-ja ka vërejtur se kamerat e sigurisë janë funksionale, gjë që përbëjnë garanci shtesë kundër keqtrajtimit fizik.

Gjatë vizitave në stacionet e lartcekura, MKP -ja u njoftua se zyrtarët policorë problemin më të madh e kanë me personat që janë përdorues të substancave narkotike dhe me personat me probleme të shëndetit mendor, dhe kjo kategori po ua vështirëson shumë punën, pasi janë vështirë të menaxhueshëm dhe pandërprerë për 48 orë duhet të vëzhgohen nga frika e tentimit për vetëlëndim/vetëvrasje. Këta persona po paraqesin rrezik për veten dhe për stafin policor, pasi stafi nuk është i trajnuar për ta trajtuar këtë kategori të të ndaluarve.

Në të gjitha stacionet e vizituara, MKP-ja ka marrë shqetësime nga zyrtarët policorë, për kushtet e punës, si: mosfurnizimi me uniforma dhe këpucë, stazhi i beneficum, sëmundjet kronike të zyrtarëve, shujtën, inventarin e vjetruar, si dhe mungesën e materialit higjienik. Si shqetësim, në të gjitha stacionet, ishte edhe mungesa e fotokopjes apo prishja e shpeshë dhe çështja e printerit që pothuajse në çdo stacion po e pengon procesin e punës. Problem i veçantë është edhe mungesa e veturave.

Edhe ato vetura që i posedojnë, janë shumë vjetra dhe të demoluara.

Kujdesi shëndetësor

Për sa u përket shërbimeve mjekësore, si e drejtë themelore, personave të cilët arrestohen nga policia, këto shërbime u ofrohen nga institucionet publike, siç janë: qendra e mjekësisë familjare dhe Qendra Klinike Universitare, varësisht nga nevojat për trajtim. MKP-ja nuk ka marrë ankesa nga personat e intervistuar lidhur me këtë të drejtë. Po ashtu, nga dokumentacioni i shqyrtuar është vërejtur se në dosjet e tyre personale, policia ka evidentuar njoftimin për të drejtën për të pasur shërbime mjekësore.

Ushqimi

Gjatë vizitave në disa stacione policore të lartcekura, MKP-ja u njoftua nga zyrtarët policorë se të arrestuarit kanë shprehur shqetësime lidhur me ushqimin jocalësor dhe jo të mjaftueshëm për nga sasia, që u ofrohet sipas kontratës që ka Policia me kompaninë kontraktuese.

Parashtrimi i ankesave nga personat e arrestuar

Personat e arrestuar kanë të drejtë që lidhur me trajtimin e tyre nga Policia e Kosovës, të parashtrijnë ankesa në sta-

cionin policor ku mbahen, në Inspektoratin Policor të Kosovës, si dhe tek organet e jashtme monitoruese, siç janë: MKP-ja dhe organizatat joqeveritare, të cilave u lejo-
hen vizitat në vendet e privimit nga liria. Për t'ua mundësuar të arrestuarve parash-
trimin e ankesave në mënyrë konfidenciale, Avokati i Popullit ka vendosur kuti të
ankesave në stacionet policore ku ekzistojnë qelitë për mbajtje të të arrestuarve.
Këto kuti të ankesave mund të hapen vetëm nga personeli i caktuar i Avokatit të
Popullit. Zyrtarët ligjorë të zyrave regjionale i kanë hapur kutitë dhe sipas kërkesave
i kanë intervistuar personat e ndaluar.

Në përgjithësi Avokati i Popullit vlerëson se trajtimi i të ndaluarave ka shënuar
përmirësim të vazhdueshëm në kuptim të trajtimit dhe respektimit të të drejtave të
personave të ndaluar nga Policia e Kosovës.

Qendrat e mbajtjes dhe stacionet policore të vizituara gjatë vitit 2023

Institucioni i vizituar	Data e vizitës
1. Qendra Rajonale e Mbajtjes në Prishtinë	27 janar 2023
2. Stacioni Policor në Istog	17 mars 2023
3. Stacioni Policor në Deçan	17 maj 2023
4. Stacioni Policor në Pejë	17 maj 2023
5. Stacioni Policor në Fushë Kosovë	8 gusht 2023
6. Stacioni Policor "Jugu" në Prishtinë	8 gusht 2023
7. Stacioni Policor "Veri" në Prishtinë	8 gusht 2023
8. Stacioni Policor Dragash	13 tetor 2023
9. Pika Kufitare në Vermicë	27 tetor 2023
10. Stacioni Policor në Shtime	2 nëntor 2023
11. Stacioni Policor në Lipjan	2 nëntor 2023
12. Stacioni Policor Ferizaj	16 nëntor 2023
13. Stacioni Policor Gjilan	16 nëntor 2023

KAPITULLI III

III. QENDRAT KORREKTUESE DHE TË PARABURGIMIT

Me qëllim të parandalimit të situatës së shkeljes së të drejtave të njeriut, Avokati i Popullit, përmes Mekanizmit Kombëtar për Parandalimin e Torturës (MKP), ka vazhduar, pa paralajmërim, të bëjë monitorimin e vendeve ku mbahen personat e privuar nga liria. Në qendrat korrektuese dhe në të paraburgimit, MKP-ja gjatë këtij viti ka realizuar 25 vizita, me qëllim të parandalimit të shkeljes së të drejtave të personave të privuar nga liria, me qëllim të intervistimit të tyre, si

dhe me qëllim të përcjelljes së implementimit të rekomandimeve të Avokatit të Popullit.

Avokati i Popullit, përmes MKP-së, ka realizuar vizita përcjellëse të monitorimit të implementimit të rekomandimeve të adresuara përmes raporteve, si dhe vizita ad-hoc në këto qendra: në Burgun e Sigurisë së Lartë,⁵ në Qendrën e Paraburgimit në Prishtinë,⁶ në Qendrën Korrektuese në Dubravë,⁷ në Qendrën Korrektuese për të Mitur (Shtëpia e Nënës dhe Fëmijës),⁸ në Qendrën Korrektuese për Femra⁹, në Qendrën Korrektuese në Smrekonicë,¹⁰ në Qendrën e Paraburgimit në Prizren,¹¹ në Qendrën e Paraburgimit në Gjilan,¹² në

5 MKP-ja në BSL ka realizuar gjashtë vizita, më 12 janar, 26 qershor, 27 korrik, 26 shtator, 11 tetor dhe 7 dhjetor 2023.

6 MKP-ja, në Qendrën e Paraburgimit në Prishtinë, ka realizuar 3 vizita, më 19 maj, 14 korrik dhe 17 gusht 2023.

7 MKP-ja ka realizuar vizitë në QK Dubravë, më 15-17 mars dhe më 12 tetor 2023.

8 MKP-ja ka vizituar QK Lipjan (Shtëpia e Nënës dhe Fëmijës), më 7 mars, 6 prill, 12 maj 2023. Ndërsa më 1 qershor 2023 është mbajtur ligjëratë informuese nga MKP-ja, për nder të Ditës Botërore të Fëmijëve.

9 MKP-ja ka vizituar QK për Femra në Lipjan, më 6 prill dhe më 6 qershor 2023.

10 MKP-ja ka vizituar QK Smrekonicë, më 13 korrik 2023. Mirëpo vizita të rregullta mujore, me qëllim të hapjes së kutive të ankesës dhe intervistimit të personave të privuar nga liria, ka realizuar kolegu nga Zyra Regjionale në Mitrovicë.

11 MKP-ja ka vizituar QP Prizren, më 19 korrik 2023. Mirëpo vizita të rregullta mujore, me qëllim të hapjes së kutive të ankesave dhe intervistimit të personave të privuar nga liria, ka realizuar kolegia nga Zyra Regjionale në Prizren.

12 MKP-ja ka vizituar QP Gjilan, më 20 korrik 2023. Mirëpo vizita të rregullta mujore ka realizuar kolegu nga Zyra Regjionale në Gjilan, me qëllim të hapjes së kutive të ankesave dhe intervistimit të personave të privuar nga liria.

Qendrën e Paraburgimit në Mitrovicë,¹³ në Pavijonin D në Dubravë.¹⁴ Të gjitha vizitat kanë pasur për qëllim përcjelljen e implementimit të rekomandimeve të Avokatit të Popullit, si dhe disa nga vizitat kanë pasur për qëllim intervistimin e personave të paraburgosur, pas trazirave në veri të Mitrovicës dhe në Banjskë, siç janë: vizitat në Burgun e Sigurisë së Lartë dhe në Qendrën e Paraburgimit në Gjilan dhe në Prishtinë.

Të paraburgosurit dhe të dënuarit janë në rrezik që t'u shkelen të drejtat, andaj edhe roli i MKP-së është thelbësor në parandalimin, dokumentimin dhe adresimin e shkeljeve të mundshme të të drejtave të personave të privuar nga liria.

MKP-ja ka monitoruar aspektet e trajtimit të personave të privuar nga liria, duke vlerësuar trajtimin dhe mbrojtjen e të dënuarve dhe të paraburgosurve, kushtet materiale dhe kushtet e jetesës, regjimin dhe aktivitetet, kontaktin me botën e jashtme, trajtimin shëndetësor, kategorizimin, konfliktet eventuale mes të dënuarve/paraburgosurve, keqtrajtimit psikik dhe fizik, nevojat e veçanta

të grupeve të ndjeshme, si dhe të gjitha aspektet e tjera, që ndërlidhen me trajtimin e kësaj kategorie të personave. Në të gjitha qendrat korrektuese dhe në ato të paraburgimit, Avokati i Popullit ka të vendosura kutitë e ankesave ku figuron edhe numri falas, e të cilat kuti hapen nga kolegët e zyrave regjionale, të cilët pas pranimit të ndonjë ankese/kërkese, i intervistojnë të njëjtët dhe i trajtojnë sipas nevojës.

Këto monitorime realizohen me qëllim që të vlerësohet respektimi i integritetit fizik dhe mental, që përbën thelbin e mbrojtjes së të drejtave dhe të lirive të njeriut. Ndalimi i torturës ose i veprimeve jonjerëzore dhe degraduese është i mishëruar në aktet vendore dhe ndërkombëtare të të drejtave të njeriut, duke përfshirë këtu edhe Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut si dhe Konventën kundër Torturës dhe Trajtimeve e Ndëshkimeve të tjera Mizore, Jonjerëzore dhe Poshtëruese, të cilat janë të përfshira në Kushtetutën e Republikës së Kosovës.¹⁵ Gjithashtu, neni 27 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës parasheh: *"Askush nuk i nënshtrohet*

13 MKP-ja ka vizituar QP Mitrovicë, më 2 gusht 2023, mirëpo kjo qendër vizitohet edhe nga kolegja e Zyrës Regjionale në Veri të Mitrovicës, me qëllim të hapjes së kutive të ankesave dhe intervistimit të personave të privuar nga liria.

14 Avokati i Popullit ka vizituar Pavijon D në QK Dubravë, më 23 qershor, së bashku me delegacion nga Avokati i Popullit i Shqipërisë, me ShKK-në dhe DShB-në, si dhe më 31 tetor 2023.

15 Kapitulli II, neni 22 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës, parasheh: zbatimin e drejtpërdrejtë të Marrëveshjeve dhe Instrumenteve Ndërkombëtare.

torturës, ndëshkimit a trajtimit mizor, çnjerëzor ose poshtërues."

Ankesat e personave të privuar nga liria

Avokati i Popullit ka pranuar mbi 260 ankesa përmes thirrjeve telefonike, në numrin pa pagesë, në numrat e tjerë të institucionit si dhe në numrat personalë të zyrtarëve të institucionit, nga vetë të dënuarit/paraburgosurit, nga familjarët, nga avokatët, nga punëtorët socialë dhe nga vetë stafi i institucioneve të monitoruara.

Gjatë periudhës për të cilën po raportohet, ka realizuar mbi 320 intervista individuale dhe grupe, në vendet e monitoruara gjatë vitit 2023.

Gjithashtu, Avokati i Popullit, nga janari deri në fund të dhjetorit të 2023, ka pranuar 33 ankesa me pretendimin e shkeljes së të drejtave themelore, të garantuara në nenin 27 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës ("Ndalimi i Torturës, Trajtimit Mizor Çnjerëzor ose Poshtërues") dhe 95 ankesa të mbrojtura me nenin 30 të Kushtetutës ("Të Drejtat e të Akuzuarit"). Prej tyre, 30 ankesa janë hapur për hetim të mëtejshëm, ndërsa 4 raste janë hapur për hetim sipas detyrës zyrtare.

Trajtimi i personave me sëmundje mendore

Mbajtja dhe trajtimi i personave me çrregullime mendore dhe përdoruesit e substancave po vazhdon të mbetet nder sfidat kryesore për të gjitha institucionet. Këto kategori janë vështirë të menaxhueshme, për shkak të specifikave që kanë dhe stafi korrektues nuk është i trajnuar për t'u kujdesur për këtë kategori. Në këtë drejtim janë ndërmarrë hapa pozitivë, duke adaptuar Pavijonin D të QK Dubravë, ku kanë mundësi të vendosen personat me nevoja të veçanta, por bazuar në situatën në terren, del të jetë i pamjaftueshëm. Në të ardhmen pritet të shtohen kapacitetet edhe të Institutit të Psikiatrisë Forenzike, që mund ta zbusë situatën në të ardhmen për qendrat korrektuese dhe të paraburgimit.

Sipas statistikave të pranuar nga Drejtoria Shëndetësore e Burgjeve, numri i përgjithshëm i personave me çrregullime mendore, të personalitetit dhe me terapi psikiatrike në burgje, në këtë vit është 248 persona.

Vlen të theksohet se në qendrat korrektuese dhe në të paraburgimit janë trajtuar edhe personat me sëmundje kronike, gjithsej 236. Ndërsa me nevoja të veçanta 6 persona dhe mbi moshën 65-vjeçare janë 51 persona.

Të huajt në qendrat korrektuese dhe në të paraburgimit

Gjatë vizitave të ekipit monitorues janë intervistuar edhe të huajt të cilët mbahen në qendra korrektuese dhe në të paraburgimit. Këta të burgosur nuk janë ankuar për sa i përket trajtimit në burg, por kanë paraqitur ankesa lidhur me zgjatjen e procesit gjyqësor si edhe kanë parashtruar ankesa për transferim në vendin prej nga vijnë.¹⁶ Avokati i Popullit ka këshilluar dhe udhëzuar të njëjtët për veprimet që duhen ndërmarrë, si dhe ka regjistruar një rast, i cili ka pasur kërkesë për depërtim në shtetin e tij.¹⁷

Gjatë vitit 2023, në qendrat korrektuese dhe në të paraburgimit janë evidentuar gjashtëdhjetenëntë (69) të burgosur me shtetësi të huaj.

Keqtrajtimi fizik

Gjatë vizitave që ka realizuar MKP-ja në vitin 2023, ka pranuar ankesa nga të burgosurit me pohimin për përdorim të forcës nga zyrtarët korrektues (në Burgun e Sigurisë së Lartë, në Qendrën Korrektuese në Dubravë, në Qendrën e Paraburgimit në Gjilan). MKP-ja ka

trajtuar të gjitha ankesat duke kërkuar informacione nga menaxhmenti i institucionit, ka shikuar dosjet mjekësore si dhe raportet e komisioneve të hetimit dhe ka vërejtur se nga këto raporte nuk është konstatuar dhe vërtetuar se është tejkualuar përdorimi forcës.

Incidentet mes të burgosurve

Incidentet mes të burgosurve janë të pranishme në të gjitha institucionet korrektuese, por kjo dukuri ishte më e theksuar në QK të Dubravës, për çka MKP-ja e ka njoftuar menaxhmentin e institucionit, por edhe Shërbimin Korrektues, të cilët kanë ndërmarrë masa të menjëhershme dhe kanë evidentuar personat problematikë, duke i transferuar nëpër qendra të tjera. Ky numër i incidenteve, nga 74 sa ishte gjatë vizitës së MKP-së, në mars, ka rënë dukshëm në vizitën e MKP-së në tetor.

Drejtoria Shëndetësore e Burgjeve, duke vepruar sipas Procedurave Standarde të Veprimit mbi funksionimin e shërbimeve shëndetësore në burgje, ka njoftuar rregullisht MKP-në përmes raporteve shëndetësore për lëndimet trupore të shkaktuara nga incidentet mes të burgosurve dhe nga zyrtarët korrektues, si dhe pranimet e reja me

16 A.nr.535/2023, Sherali kundër GjThGj-së.

17 A.nr.548/2023, Stumm kundër PThP-së, e parashtruar përmes avokatit mbrojtës, z. Fidan Hetemi.

lëndime të shkaktuara gjatë arrestimit nga Policia e Kosovës.

Në ato raste, kur ka pasur dyshime se lëndimet janë marrë nga përdorimi i tepruar i forcës nga ana e policisë, MKP-ja ka intervistuar të burgosurit dhe i ka udhëzuar për veprimet që duhet t'i ndër-marrin si dhe ka qenë në komunikim me autoritetet përgjegjëse të burgjeve dhe Inspektoratin Policor të Kosovës, deri në përfundimin e tyre.

Kushtet e akomodimit në qendrat korrektuese dhe në qendrat e paraburgimit

MKP-ja vlerëson se disa qendra korrektuese nuk i plotësojnë standardet që kërkohen për mbajtjen e personave të privuar nga liria. Qendrat që nuk i plotësojnë këto standardet janë: Qendra e Paraburgimit në Pejë, Qendra e Paraburgimit në Prizren, Qendra e Paraburgimit në Mitrovicë, Qendra Korrektuese për Femra në Lipjan, si dhe Shtëpia e Nënës dhe Foshnjës në Lipjan. Ndërsa Qendra Korrektuese në Dubravë ka nevojë të vazhdueshme për rinovime.

MKP-ja, pas çdo vizite në institucione, është takuar me menaxhmentin e qendrës dhe ka dhënë rekomandime për Shërbimin Korrektues të Kosovës, në takimet e rregullta që ka realizuar.

Ministria e Drejtësisë dhe Shërbimi Korrektues kanë bërë përpjekje për t'i realizuar projektet e rindërtimit të këtyre qendrave dhe si rezultat ka zhvillime pozitive në këtë aspekt, pasi për Qendrën e Paraburgimit në Prizren është përzgjedhur vendi, në bashkëpunim edhe me Komunën, ndërsa për Qendrën Korrektuese në Lipjan, projekti ka marrë formën dhe është prezantuar para grupeve të interesit, duke përfshirë Avokatin e Popullit dhe shoqërinë civile.¹⁸

Vdekjet, vetëvrasjet, tentim-vetëvrasjet dhe vetëlëndimet

Gjatë vitit 2023, në qendrat korrektuese dhe në ato të paraburgimit janë evidencuar 6 vdekje, prej të cilave një vdekje ka qenë rezultat i vetëvarjes. Pesë nga këto vdekje kanë ndodhur gjatë trajtimit në spital (3 në QKUK dhe 2 në Spitalin e Pejës).

18 Më 26 dhjetor 2023, me ftesë të Shërbimit Korrektues të Kosovës, institucionet e përfshira në diskutimet për ndërtimin e Qendrës Korrektuese në Lipjan, kanë dalë në vendngjarje, duke dhënë propozime konkrete se si do të duhej të dukej qendra, për një funksionim me standarde.

Për të gjitha rastet janë zhvilluar hetime të brendshme si dhe janë proceduar e hetuar nga organet kompetente, ndërsa MKP-ja, bazuar në mandat, ka shikuar respektimin e procedurave në trajtimin e tyre dhe ka vërejtur se janë zhvilluar procedurat e parapara me Praktikat Standarde të Veprimit.

Sipas informatave të siguruara nga Drejtoria Shëndetësore e Burgjeve, gjatë këtij viti në burgje ka pasur 34 raste të tentim-vetëvrasjeve; 125 raste të vetëlëndimeve dhe në 5 raste ka pasur dyshime për abuzim seksual. Një rast të pohimit për abuzim seksual të një të burgosuri (K. P.) e ka trajtuar edhe MKP-ja dhe pas shikimit të dokumentacionit, intervistës me personin dhe me staf-in shëndetësor, ka rezultuar se nuk ka pasur kontakt fizik, por vetëm ngacmim me fjalë.

Ndërsa në 81 raste, personat e privuar nga liria kanë hyrë në grevë të urisë.

Shërbimi Korrektues dhe Drejtoria Shëndetësore e Burgjeve këtë vit kanë nxjerrë Udhëzuesit për Parandalimin e Vetëvrasjeve, në mbështetje të projektit të Këshillit të Evropës.

Mbipopullimi

MKP-ja, nga vizitat e realizuara, ka vërejtur se nuk ka mbipopullim në qendrat korrektuese dhe as në ato të parabur-

gimit, përveç në Qendrën e Paraburgimit në Gjilan, ku gjatë sezonit të verës, për shkak të problemeve me mungesën e ujit dhe renovimeve të ndërmarra me qëllim të mënjanimin të gjendjes, e cila është evituar shumë shpejt.

Regjimi

Shërbimi Korrektues, me qëllim të socializimit dhe rehabilitimit të të dënuarve, ka ndërmarrë një mori veprimesh sipas LESP-së dhe sipas standardeve ndërkombëtare, duke ofruar trajnime profesionale, si: saldim, ndërtimtari, axhustator, zdrukthëtari, mirëmbajtje teknike për instalim të ujit dhe instalim të rrymës, rrobaqepësi dhe trajnimin për prodhimin e bizhuterive të filigranit. Po ashtu, në kuadër të socializimit dhe rehabilitimit, ofrohet edhe shkollimi i mesëm dhe universitar për të dënuarit.

MKP-ja vazhdimisht ka rekomanduar rëndësinë e përfshirjes të sa më shumë të burgosurve në punë dhe nevojën për trajtim me prioritet të Njësisë Ekonomike, pasi angazhimi në punë paraqet një ndër aspektet më të rëndësishme në rehabilitimin dhe risocializimin e të burgosurve. Angazhimi në punë i të dënuarve dhe trajnimi i tyre ka efekte pozitive edhe pas vuajtjes së dënimit.

Në Burgun e Sigurisë së Lartë (BSL), të dënuarit janë të përfshirë në punë, në punëtoritë për prodhimin e letrës

së tualetit, përpunimin e drurit, qeseve, në kuzhinë, pastrim etj. BSL-ja furnizon edhe qendrat e tjera me letër tualeti dhe prodhime druri. Gjithashtu, edhe në QK të Dubravës të burgosurit angazhohen në punë të ndryshme, si: bujqësi, blegtori, kuzhinë etj. Në Qendrën Korrektuese në Smrekonicë, të burgosurit janë të angazhuar në bujqësi, të cilët furnizojnë me prodhime bujqësore kuzhinat e të gjitha institucioneve korrektuese. Në Qendrën Korrektuese për Femra, të dënuarat janë të angazhuara në rrobaqepësi, kuzhinë etj.

Të burgosurit paguhen për punën e tyre, pavarësisht punës, me pagesë simbolike (1 euro në ditë), andaj duhet menduar seriozisht në përmirësimin e kushteve të punës për të dënuarit dhe ngritjen e pagesës.

Gjithashtu, të dënuarit janë të përfshirë në programe të ndryshme rehabilituese, të cilat do të ndihmojnë në reduktimin e recidivizmit dhe përmirësimin e mirëqenies së përgjithshme të tyre.

Në menaxhimin e zemërimit janë të përfshirë gjithsej 114 të dënuar; në trajnimin "Biseda për ndryshim" janë të përfshirë 34 të dënuar; në trajnimin për "Dhunën në familje" 18 të dënuar; në programin "Tops", 6 të dënuar të mitur; dhe në programin "Y+", që mbahet për të mitur, janë të përfshirë 18 të dënuar.

Megjithatë, MKP-ja, për sa i përket daljes në ajër të pastër, vazhdon të pranojë ankesa nga të paraburgosurit, kryesisht në BSL, për shkak të kohës që e kanë të lejuar për të kaluar jashtë qelisë, vetëm 2 orë në ditë, ndërsa 22 orë janë të mbyllur, pa asnjë aktivitet. Këto shqetësime janë pranuar edhe në qendrat e tjera të paraburgimit.

Ushqimi dhe kuzhina

Rëndësi të veçantë gjatë monitorimeve, MKP-ja i kushton kualitetit të ushqimit për të burgosurit, si dhe kushteve të ruajtjes dhe përgatitjes. Gjatë vizitave të realizuara në institucionet korrektuese, janë vizituar edhe kuzhinat dhe depot ku ruhet ushqimi. MKP-ja ka vërejtur se depot ku mbahen produktet ushqimore janë të ruajtura në mënyrë të duhur. Punëtorët e kuzhinës kanë pasur librezat sanitare, por ka pasur mungesë të uniformave adekuate (QK Dubravë). Gjithashtu, pajisjet e kuzhinës kanë qenë të vjetruara edhe përkundër disa furnizimeve të reja, për çka Avokati i Popullit ka dhënë rekomandim, në raportin për Dubravën.

MKP-ja vlerëson se kualiteti i ushqimit në përgjithësi është i mirë, por nga të burgosurit janë pranuar ankesa për sa i përket kualitetit të ushqimit, në disa raste edhe për sasinë. Të burgosurit kanë paraqitur kërkesa që të jenë kantinat të

furnizuara më mirë, e sidomos me pemë dhe perime (BSL).

Shëndetësia

MKP-ja gjatë monitorimeve i kushton rëndësi të veçantë trajtimit shëndetësor në burgje, e në veçanti grupeve të ndjeshme, siç janë: personat me çrregullime mendore, ata me sëmundje të rënda, të vetëlënduarit etj. Njësitë shëndetësore që funksionojnë brenda institucioneve korrektuese kanë qenë të pajisura mirë edhe pse në disa institucione ambientet kanë qenë të papërshtatshme, si në QP Prizren, në QP Mitrovicë.

Furnizimi me barna nuk ka qenë i mirë në fillimin e vitit 2023, për shkak të procedurave të tenderimit, që kanë rrjedhur që nga viti paraprak, e për të cilën situatë drejtori i Drejtorisë Shëndetësore të Burgjeve ka paraqitur ankesë edhe tek Avokati i Popullit.¹⁹ Gjatë vizitës në muajin mars 2023, në QK Dubravë, MKP-ja ka pranuar ankesa të shumta për sa u përket furnizimeve me barna. Kjo situatë ka paraqitur vështirësi në kryerjen e detyrave të punës edhe për stafin shëndetësor të burgjeve. Gjatë kësaj periudhe

të burgosurit janë lejuar të pranenin barna nga familjarët, deri në evitimin e situatës në qershor të 2023.

MKP-ja ka pranuar ankesa nga të burgosurit për sa i përket trajtimit shëndetësor, përmes telefonit, vizitave, linjës telefonike, nga familjarët si dhe nga kutitë e ankesave të IAP-së, të vendosura nëpër këto qendra. Të gjitha këto pohime MKP-ja i ka trajtuar duke intervistuar ankuesit, shikuar dosjet mjekësore dhe në shumë raste ka kërkuar raporte shëndetësore nga drejtori i DShB-së.

Vlen të theksohet se të burgosurit e sapopranuar në institucionet korrektuese u janë nënshtruar kontrolleve mjekësore brenda 24 orëve dhe u është hapur dosja mjekësore sipas obligimit të LESP-së dhe sipas Praktikave Standarde të Veprimit.²⁰

MKP-ja, bazuar në intervistat e realizuara me të burgosurit, ka vërejtur se në përgjithësi respektohet konfidencialiteti i shërbimeve mjekësore, përveç në ato qendra ku hapësira e shërbimit shëndetësor nuk e mundëson, si në Pejë, në Prizren, në Mitrovicë.

19 A. 492/2022, Gjocaj kundër MSj-së.

20 Drejtoria Shëndetësore e Burgjeve, në mbështetje të Këshillit të Evropës, në qershor 2023 ka publikuar Udhëzuesin e ri të Praktikave Standarde të Veprimit mbi Funkcionimin e Shërbimeve Shëndetësore në Burgje.

Masat disiplinore

MKP-ja, gjatë vizitave monitoruese të realizuara këtë vit, në qendrat korrektuese dhe në të paraburgimit, një vëmendje të shtuar u ka kushtuar masave disiplinore të vetmisë, me qëllim të vlerësimit se a po respektohen standardet vendore dhe ndërkombëtare. MKP-ja, gjatë intervistave me të burgosurit, të cilëve u është shqiptuar masa e vetmisë, ka pranuar pohime për mosrespektimin e të drejtave që u garantohen me LESP. Lidhur me këto shqetësime, MKP-ja ka kontaktuar me menxhmentin përkatës të qendrës së monitoruar.

Sipas statistikave të siguruara nga DShB-ja, këtë vit, në të gjitha qendrat korrektuese dhe në të paraburgimit, në 625 raste është shqiptuar vetmia - izolimi. (email)-fusnot.

Procedura e ankesave

Ky mekanizëm është i një rëndësie të veçantë dhe MKP-ja kujdeset të informohet lidhur me funksionimin dhe konfidencialitetin që sigurohet nga institucioni korrektues. Mirëpo MKP-ja gjatë vizitave ka pranuar nga disa të burgosur shqetësime për sa i përket efikasitetit të mekanizmit të brendshëm të ankesave. Sipas tyre, në shumë raste nuk marrin përgjigje ose kërkesat e tyre shqyrtohen me vonesë, si dhe nuk ka konfidencialitet të mjaftueshëm, pasi duhet të dorëzohet

tek stafi korrektues, që nuk i trajton me seriozitet. MKP-ja këto shqetësime të të burgosurve i ka adresuar menjëherë tek autoritetet përgjegjëse të qendrës së monitoruar.

Kontakti me botën e jashtme

Avokati i Popullit në të gjitha qendrat korrektuese dhe të paraburgimit ka të vendosura kutitë e ankesave, në të cilat kanë qasje vetëm përfaqësuesit e Avokatit të Popullit, si dhe realizon intervista pa praninë e zyrtarëve korrektues. Po ashtu, personat e privuar nga liria shfrytëzojnë të drejtën për telefonatë dhe vizita nga familjarët. Lidhur me këtë të drejtë, Avokati i Popullit ka pranuar disa ankesa, sidomos për ata persona që nuk janë shtetas të Kosovës apo që i kanë familjet jashtë Kosovës. Ky problem ka ardhur si rezultat i marrëveshjes që ka ShKK-ja me shërbimet telefonike ku kartelat prodhohen jashtë vendit dhe ka kohë që nuk kanë pasur mundësi ta siguronin këtë kontratë. Të burgosurit kanë shfrytëzuar komunikimin me Skype në mungesë të thirrjeve telefonike.

Kontrabanda dhe korrupsioni

MKP-ja vlerëson se gjatë vitit për të cilin po raportohet, Shërbimi Korrektues i Kosovës ka qenë më profesional dhe ka arritur t'i parandalonte disa raste kontra-

bande, kryesisht në hyrje të qendrave, të cilat kanë ndodhur nga familjarët e në disa situata edhe nga vetë stafi, si dhe ka qenë transparent në kuptim të publikimit të tyre, por edhe të ndërmarrjes së veprimeve hetimore ndaj stafit.

Nga intervistat që realizon MKP-ja me të burgosurit, është njoftuar se kontrabanda në të shumtën e rasteve ndodh nga stafi korrektues si dhe ka pohime se beneficonet, privilegjet, por edhe transferimet dhe deri te lirimi me kusht, ndodhin për shkak të korrupsionit. Kryesisht këto pohime janë pranuar në QK të Dubravës, ndërsa Burgu i Sigurisë së Lartë cilësohet si model i mirë i parandalimit të kontrabandës.

Implementimi i rekomandimeve të Avokatit të Popullit

Në qendrat korrektuese dhe në të paraburgimit, të cilat janë vizituar gjatë vitit 2023, MKP-ja ka vlerësuar implementimin e rekomandimeve të dhëna përmes raporteve të veçanta të vizitave dhe është njoftuar se të gjitha rekomandimet janë trajtuar me seriozitet, ose janë implementuar në tërësi ose janë në fazën e implementi-

mit. MKP-ja në raportet e mëhershme ka dhënë rekomandime për Qendrën Korrektuese për Femra në Lipjan, për Qendrën e Paraburgimit në Prizren dhe për atë në Pejë, se nuk i plotësonin standardet për vendosjen e personave të privuar nga liria. Lidhur me këto rekomandime, Ministria e Drejtësisë dhe Shërbimi Korrektues i Kosovës kanë ndërmarrë veprime konkrete duke siguruar hapësira dhe ndarë buxhetin për ndërtimin e tyre.²¹ Ndërsa në Raportin me Rekomandime për Qendrën Korrektuese në Dubravë (10 rekomandime), dhe për Qendrën e Paraburgimit në Prizren, Avokati i Popullit ua ka përcjellë autoriteteve në fund të vitit për të cilin po raportohet.

Personeli i qendrave korrektuese dhe të paraburgimit

Shërbimi Korrektues i Kosovës, në të kaluarën është ballafaquar me mungesë të stafit korrektues, e sidomos edhe për shkak të moshës mesatare të stafit ekzistues (mbi 50 vjeç), që ka ndikuar drejtpërdrejt në performancën e përgjithshme të punës. Këtë vit ka pasur rekrutime të reja të zyrtarëve kor-

21 ShKK-ja ka formuar grup punues për t'i diskutuar specifikat e Qendrës Korrektuese në Lipjan dhe ka ftuar në takim, më 20 dhjetor 2023, përfaqësues nga Ambasada Amerikane, ICITAP-i, EULEX-i, KE-ja, AP-i e OJQ-të. Ndërsa më 26 dhjetor kemi dalë në vendin (Lipjan) ku pritet të ndërtohet qendra.

rektues,²² të cilët kanë vazhduar me mbajtjen e trajnimeve profesionale.

Zyrtarët korrektues aktivisht janë të angazhuar edhe në projektin e Këshillit të Evropës dhe se fundi kanë punuar së bashku me zyrtarët shëndetësorë, në draftimin e Udhëzuesit për Parandalimin e Vetëvrasjeve dhe Vetëlëndimeve, që do t'u shërbejnë në punën e tyre të përditshme.

Vizitat e realizuara të MKP-së në qendrat korrektuese dhe në të paraburgimit

Institucioni i vizituar	Data e vizitës
1. Qendra Korrektuese në Dubravë	15-17 mars, 5 tetor dhe 12 tetor 2023
2. Qendra Korrektuese në Smrekonicë	13 korrik 2023
3. Qendra Korrektuese për Femra - Lipjan	6 prill 2023 6 qershor 2023
4. Qendra Korrektuese për të Mitur - Lipjan	1 qershor 2023
5. Qendra Edukuese Korrektuese për të Mitur në Lipjan	1 qershor 2023
6. Qendra e Paraburgimit në Prizren	19 korrik 2023
7. Qendra e Paraburgimit në Mitrovicë	2 gusht 2023
8. Qendra e Paraburgimit në Gjilan	20 korrik 2023
9. Qendra e Paraburgimit në Prishtinë	19 maj, 14 korrik, 17 gusht 2023
10. Shtëpia e Nënës dhe Fëmijës	7 mars, 6 prill, 12 maj dhe 1 qershor 2023
11. Burgu i Sigurisë së Lartë	12 janar, 26 qershor, 27 korrik, 26 shtator, 11 tetor dhe 7 dhjetor 2023
12. Pavijoni D ITPNV	23 qershor dhe 31 tetor 2023

²² Më 24 nëntor 2023, Shërbimi Korrektues i Kosovës ka shënuar 24-vjetorin e themelimit dhe për herë të parë diplomimin e 45 zyrtareve korrektuese.

KAPITULLI

IV

IV. Të Drejtat e të Huajve

Avokati i Popullit gjatë vitit 2023 ka pranuar trembëdhjetë (13) ankesa nga të huajt, prej të cilave katër (4) janë hapur raste dhe janë proceduar tutje. Dy nga këto raste janë mbyllur me vendim me të cilin edhe janë njoftuar palët, një rast është në fazën e nënshkrimit nga Avokati i Popullit si dhe një rast tjetër pritet të mbyllet, pasi i është aprovuar kërkesa për ekstradim. Të gjitha rastet janë palë që kanë rënë ndesh me ligjet e Kosovës dhe kanë kryer vepra penale, e të cilat raste janë trajtuar nga organet kompetente si: policia, prokuroria dhe gjykata.

Sipas Rregullores dhe Ligjit për të Huajt, si dhe Standardeve të Komitetit Evropian për Parandalimin e Torturës, të huajt, në kuadër të garancive kundër keqtrajtimit, duhet të kenë të drejta të njëjta si të gjitha kategoritë e personave të tjerë të ndaluar, gjë që edhe në rastet e lartpërmendura, Avokati i Popullit nuk ka marrë ankesa nga të huajt, por ankesat kanë qenë të natyrave të tjera që lidhen me proceset gjyqësore, e të cilat janë

hetuar nga Avokati i Popullit.

Qendra e Përkohshme e Pritjes për Migrantë në Vranidoll

Gjatë vitit 2023, ekipi i MKP-së ka realizuar vizitë në Qendrën e Përkohshme të Pritjes për Migrantë në Vranidoll. Qëllimi i vizitës në këtë qendër ishte vlerësimi i respektimit të të drejtave themelore të migrantëve nga autoritetet e Republikës së Kosovës, në pajtim me legjislacionin e aplikueshëm të Republikës së Kosovës dhe me standardet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut të mishëruara në Kushtetutën e Republikës së Kosovës.

MKP-ja gjatë vizitës u njoftua se kjo qendër u themelua më 24 qershor 2022, me vendim të ministrit të Ministrisë së Punëve të Brendshme dhe do të funksionojë përkohësisht si njësi organizative ekuivalente me divizionin, në kuadër të Departamentit për Shtetësi, Azil dhe Migracion në Ministrinë e Punëve të Brendshme.

Funksionet e Qendrës së Përkohshme të Pritjes për Migrantë janë: pritja dhe akomodimi i migrantëve me status të parregullt në territorin e Republikës së Kosovës dhe përkujdesja për kushtet, mbrojtjen dhe mirëqenien e migrantëve sipas legjislacionit në fuqi.

Kurse pranimi, regjistrimi, profilizimi dhe referimi i migrantëve me status të parregullt në territorin e Republikës së Kosovës për në Qendrën e Përkohshme të Pritjes për Migrantë, bëhet nga Drejtoria për Migrim dhe të Huaj në kuadër të Policisë së Kosovës.

Gjatë vizitës, ekipi i MKP-së u njoftua se kapaciteti i qendrës është për 52 persona, kurse të pranishëm ishin 22 migrantë, si: maroken, palestinez, sirian, serb, algjerian etj. Po ashtu, në këtë qendër gjatë vizitës ishte e akomoduar edhe një familje. Ndërsa nuk kishte fëmijë të pashoqëruar. MKP-ja është njoftuar se nga 30 qershori e deri më 31 dhjetor 2022 kanë qenë të vendosur 350 migrantë. Personat në këtë qendër mund të qëndrojnë 15 ditë, përveç rasteve kur Drejtoria për Migrim dhe të Huaj vendos ndryshe. Në rastet e incidenteve mes migrantëve, njoftohet policia.

MKP-ja ka vërejtur se kushtet e akomodimit në Qendrën e Përkohshme të Pritjes për Migrantë janë të një standardi shumë të mirë. Qendra është e ndarë në dy krahë: Blloku A - ku akomodohen gjinia mashkullore; dhe Blloku B - ku vendoset gjinia femërore. Ekzistojnë 5 dhoma në Bllokun A dhe 5 dhoma në Bllokun B. Po ashtu ekziston edhe dhoma për akomodimin e personave me aftësi të kufizuara.

Për sa i përket njoftimit për të drejtat

themelore të migrantëve, MKP-ja ka vërejtur se përfaqësuesja nga IOM-it, në bazë ditore, i informon në gjuhën e tyre për këto të drejta si dhe ka broshura në disa gjuhë, të cilat janë të qasshme. Po ashtu MKP-ja gjatë vizitës ka njoftuar të huajt në qendër për mandatin e Avokatit të Popullit përmes fletëpalosjeve në gjuhën angleze, turke dhe arabe.

Mirëpo MKP-ja gjatë vizitës u njoftua se në Qendrën e Përkohshme të Pritjes për Migrantë nuk ka personel të mjaftueshëm, përpos zëvendësuesit të udhëheqësit të qendrës dhe një pastruese nga IOM-i.

Qendra e Pritjes për të Riatdhesuarit në Prishtinë

Ekipi i MKP-së, më 15 gusht 2023, ka realizuar për herë të parë vizitë monitoruese në këtë qendër. Vizita kishte për qëllim vlerësimin e respektimit të të drejtave themelore të personave, shtetas të Kosovës, që vullnetarisht apo me forcë kthehen nga vendet evropiane.

Qendra e Pritje për të Riatdhesuarit kishte kapacitet për 25 persona, por në raste emergjente mund të strehojë deri në 50 persona.

Kushtet e akomodimit në këtë qendër janë të mira dhe plotësojnë standardet ndërkombëtare. Qendra ka dhoma për familje, dhoma dy-krevatesh, dhoma për

6 persona, si dhe kuzhinën e kompletuar, nëse kanë dëshirë të përgatisin vetë ushqimin, por ushqimi u silltet edhe nga jashtë, pasi është i kontraktuar nga Ministria.

Në kohën e vizitës, në këtë qendër nuk kishte persona të vendosur, por MKP-ja u njoftua se gjatë këtij viti kanë qenë të vendosur 7 persona. Në vitin 2022 kanë qenë të akomoduar 22 persona, kurse në vitin 2021 kanë qenë të vendosur 74 persona. Sipas menaxherit të Qendrës dhe bazuar në këto statistika, numri i personave të vendosur në këtë Qendër është në rënie. Personat e akomoduar në këtë Qendër mund të qëndrojnë deri në 7 ditë, por ka pasur raste kur kanë qëndruar më gjatë, derisa u është bërë një zgjidhje nga shteti.

MKP-ja u njoftua se disa personave të riatdhesuar u janë ndërtuar edhe shtëpi, ku janë dërguar për të jetuar dhe pastaj janë përcjellë se a janë vërtet duke banuar në ato shtëpi. Po ashtu, në bashkëpunim me Zyrën për Punësim, këtyre personave u sigurohet edhe puna. Në secilën komunë ekzistojnë koordinatorët, të cilët i trajtojnë këto raste, e të cilët, në bashkëpunim me shërbimet e tjera, kujdesen për integrimin e tyre në shoqëri.

MKP-ja gjatë vizitës u njoftua se shërbimet mjekësore për të vendosurit në këtë Qendër, si një e drejtë themelore e tyre,

ofrohen nga Qendra e Mjekësisë Familjare më e afërt.

Monitorimi i operacioneve të kthimit me forcë

Bazuar në Memorandumin e Mirëkuptimit i nënshkruar ndërmjet Institucionit të Avokatit të Popullit dhe Komisionit Nacional Zviceran për Parandalim të Torturës, MKP-ja gjatë vitit 2023 ka monitoruar në Aeroportin Ndërkombëtar të Prishtinës "Adem Jashari" tri (3) operacione të kthimit me forcë të shtetasve të Republikës së Kosovës nga autoritetet zvicerane.

MKP-ja gjatë monitorimit të operacioneve në fjalë ka intervistuar të kthyerit dhe nuk ka marrë ankese për sa i përket trajtimit të tyre nga autoritetet policore të Republikës së Kosovës. Po ashtu, MKP-ja ka vërejtur se të kthyerit janë trajtuar në mënyrë korrekte dhe humane edhe nga zyrtarët zviceranë, por edhe nga Policia e Kosovës. Gjatë monitorimit të këtyre operacioneve, MKP-ja ka pasur bashkëpunim të plotë me Policinë e Kosovës.

Po ashtu MKP-ja, pas çdo monitorimi të kthimit me forcë nga Zvicra, ka përpiluar raport njoftues për palën zvicerane.

Qendrat e Mbajtjes për të Huaj dhe Qendra e Azilit të vizituara në vitin 2023

Institucioni i vizituar	Data e vizitës
1. Qendra e Përkohshme e Pritjes për Migrantë në Vranidoll	25 janar 2023
2. Qendra e Pritjes për të Riatdhesuarit në Prishtinë	15 gusht 2023
3. Aeroporti Ndërkombëtar i Prishtine	14 shkurt, 3 maj dhe 26 shtator 2023

KAPITULLI

V

V. INSTITUCIONET E SHËNDETIT MENDOR DHE ATO TË KUJDESIT SOCIAL

Avokati i Popullit, përmes Mekanizmit Kombëtar për Parandalimin e Torturës (MKP), gjatë këtij viti ka realizuar vizita të rregullta dhe përcjellëse në institucionet e shëndetit mendor dhe në ato të kujdesit social. Qëllimi i vizitave ishte vlerësimi i gjendjes aktuale në institucionet e shëndetit mendor në përputhje me standardet vendore dhe ndërkombëtare, vlerësimi i trajtimit dhe i akomodimit të rezidentëve në kuadër të respektimit të dinjitetit njerëzor dhe të të drejtave të njeriut.

Ekipi i MKP-së gjatë vitit 2023 ka vizituar Repartin e Urgjencës dhe të Kujdesit Intensiv Psikiatrik të Klinikës Psikiatrike (UKIP)²³, Qendrën për Integrimin dhe Rehabilitimin e të Sëmurëve Kronikë Psikiatrikë në Shtime (QIRSKP), Shtëpinë Integruese në Bashkësi në

Gjilan dhe në Prizren, Institutin Special në Shtime, Shtëpitë me Bazë në Komunitet në Ferizaj dhe në Vushtrri.

Klinika e Psikiatrisë në Prishtinë dhe Reparti i Urgjencës dhe Kujdesit Intensiv Psikiatrik

MKP-ja ka vizituar Klinikën e Psikiatrisë dhe Repartin e Urgjencës dhe Kujdesit Intensiv Psikiatrik (UKIP). Ekipi i MKP-së, gjatë vizitës, ka pasur bashkëpunim të plotë me personelin shëndetësor duke pasur qasje në do hapësirë të Klinikës si dhe duke iu mundësua bisedat me pacientët, pa praninë e personelit mjekësor.

Klinika Psikiatrike është njësi organizative e ShSKUK-së. Sipas ligjit në fuqi, Klinika ofron shërbime të nivelit terciar për tërë vendin (e vetmja klinikë në Kosovë), por është e detyruar të ofrojë edhe shërbime të nivelit sekondar për regjionin e Prishtinës, në mungesë të një spitali të përgjithshëm. Të gjitha repartet (përveç UKIP-it) janë të hapura dhe bëjnë trajtimin me vullnetin e pacientëve dhe, në raste të caktuara, edhe pa vullnetin e tyre, bazuar në vendimin e gjykatës kompetente.

23 MKP-ja ka realizuar vizitë në Klinikën Psikiatrike dhe Repartin e Urgjencës dhe Kujdesit Intensiv Psikiatrik (UKIP), më 3 mars 2023.

UKIP-i është njësi e mbyllur dhe funksionon në kuadër të Klinikës Psikiatrike. Në këtë repart trajtohen rastet e çrregullimeve të ndryshme psikotike, të çrregullimeve bipolare dhe të çrregullimeve të personalitetit që nuk mund të trajtohen në repartet e tjera të hapura. Ky repart është i vetmi në tërë territorin e Kosovës, pasi spitalet e tjera regjionale, repartet psikiatrike nuk i kanë funksionale dhomat e veçanta ku trajtohen rastet urgjente. Rastet e tilla nga tërë Kosova sillen në repartin UKIP të Klinikës Psikiatrike në Prishtinë. MKP-ja konsideron se repartet psikiatrike në spitalet e tjera regjionale duhet t'i aktivizojnë dhomat e veçanta për trajtimin e rasteve urgjente.²⁴

Keqtrajtimi

Gjatë vizitave në Klinikën Psikiatrike dhe në UKIP, ekipi i MKP-së nuk ka marrë nga pacientët ankesa për keqtrajtim. Po ashtu, ekipi i MKP-së as nga dosjet shëndetësore nuk ka vërejtur të ketë pa-

sur lëndime të evidentuara. Ekipi gjatë vizitave ka vërejtur se në përgjithësi ka mbretëruar një atmosferë e mirë mes pacientëve dhe personelit shëndetësor.

Kushtet e akomodimit

Avokati i Popullit, në Raportin me rekomandime²⁵ për Klinikën Psikiatrike dhe Repartin e Urgjencës Psikiatrike²⁶, kushtet e akomodimit i ka vlerësuar si jo të mira. MKP-ja gjatë vizitave ka vërejtur se muret në këtë repart ka kohë që nuk janë gëlqerosur, disa xhama të dritareve janë të krisur, po ashtu dritaret kanë grila hekuri. Banjat kanë lagështi, banja e femrave është jashtë funksionit, për shkak të rrjedhjes së ujit.

Gjithashtu, edhe në kuzhinën e repartit ka lagështi dhe në koridore pikon uji gjatë kohës me shi. Dhomat janë me nga dy shtretër, me hapësirë të përshtatshme, me dritë dhe ajrosje dhe janë të ngrohta. Hapësirat e dhomave nuk kanë dekorime, disa piktura janë

24 <https://oik-rks.org/2023/10/04/raport-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-kliniken-psikiatrike-te-qendres-klinike-universitare-te-kosoves-urgjenca-dhe-kujdesi-intensiv-psikiatrik/>

25 <https://oik-rks.org/2023/10/04/raport-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-kliniken-psikiatrike-te-qendres-klinike-universitare-te-kosoves-urgjenca-dhe-kujdesi-intensiv-psikiatrik/>

26 <https://oik-rks.org/2023/10/04/raport-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-kliniken-psikiatrike-te-qendres-klinike-universitare-te-kosoves-urgjenca-dhe-kujdesi-intensiv-psikiatrik/>

në mure të dhomës së ditës dhe të ushqimit.

Dhomat e izolimit janë të demoluara dhe nuk kanë ventilim, njëra prej tyre është jashtë funksionit. Menaxhmenti i Klinikës ka ndërmarrë veprime dhe i ka rregulluar muret e dy dhomave të izolimit, mirëpo ekipi monitorues po ashtu ka vërejtur se dhomat e izolimit janë larg personelit shëndetësor dhe nëse pacientët kanë ndonjë nevojë, është e pamundur të dëgjohet nga personeli mjekësor, sepse butoni i alarmit është jashtë funksionit. Ekipi i MKP-së konstaton se dhomat e izolimit nuk i plotësojnë as kushtet minimale për qëndrim si dhe kushtet në përgjithësi në UKIP nuk janë të mira.

MKP-ja përmes raportit ka konstatuar se në repartin e UKIP-it të Klinikës Psikiatrike duhet të bëhen renovime sa më shpejt të jetë e mundur, në mënyrë që pacientëve t'u sigurohet akomodim në pajtim me standardet ndërkombëtare dhe nacionale për akomodim të pacientëve të kësaj kategorie. Gjithashtu, edhe KPT-ja, në raportin për vizitën në Kosovë, i publikuar në tetor të vitit 2021,

27 KPT, Raporti për vizitën në Republikën e Kosovës, publikuar në tetor 2021, paragrafët 124, 125 dhe 127. Shih në: https://www.coe.int/en/web/cpt/kosovo/-/asset_publisher/WsovygSd8qFK/content/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-kosovo-

28 https://oik-rks.org/wp-content/uploads/2023/10/Raport-i-Avokatit-t%c3%ab-Popullit-MKP_Vizit%c3%ab-Klinika-Pskiatrike-QKUK.pdf

u rekomandoi autoriteteve kompetente të ndërmarrin hapa konkretë për t'i evituar mangësitë e konstatuara për sa u përket kushteve të akomodimit.²⁷

Andaj MKP-ja e Avokatit të Populli, lidhur me kushtet e akomodimit, përmes Raportit të datë 3 tetor 2023, u ka rekomanduar autoriteteve përgjegjëse, si në vijim: *"Të rregullohen kushtet në repartin UKIP, p.sh të mënjahet lagështia në repart, të funksionalizohet banja e femrave, si dhe dhomat e izolimit të rregullohen dhe të kenë ventilim."*²⁸

Ekipi i MKP-së, edhe në vizitën e 14 dhjetorit 2023 në UKIP, ka vërejtur se kushtet e akomodimit ishin të njëjta dhe se nuk ishte ndërmarrë asnjë veprim nga autoritetet përgjegjëse për përmirësimin e gjendjes, pavarësisht rekomandimeve të Avokatit të Popullit.

Trajtimi dhe aktivitetet në Repartin UKIP

Gjatë vizitave në këtë repart është vërejtur se trajtimi kryesor është me medikamente dhe se aktivitetet psiko-sociale nuk ishin të mjaftueshme, mungon ekipi

shumëdisiplinor, si: psikologu, punëtori social, terapeuti okupacional dhe mungon plani individual i trajtimit. MKP-ja konsideron se autoritetet dhe institucionet duhet të sigurojnë llojshmërinë e nevojshme të profesionistëve psiko-socialë si parakusht për një trajtim adekuat të pacientëve.

MKP-ja ndër vite ka vërejtur se nuk ka evidenca që është ofruar shpjegim me shkrim për arsyet e trajtimit të pavullnetshëm, ashtu siç parashihet në nenin 21, paragrafi 1.4, të Ligjit për Shëndetin Mendor, i cili shprehimisht përcakton se pacientit të trajtuar pa vullnetin e tij/saj, ndër të tjera, duhet t'i shpjegohen me shkrim, brenda 48 orëve, arsyet e trajtimit të pavullnetshëm.

Për sa i përket së drejtës për trajtim, e njëjta situatë ishte konstatuar edhe në raportin e Komitetit Evropian për Parandalim të Torturës për vizitën në Kosovë në vitin 2015²⁹, 2020³⁰, ku theksohej: *"Pranimi i një personi në një institucion psikiatrik mbi baza të pavullnetshme, qoftë në kontekstin e një procesi gjyqësorë civil apo penal, nuk duhet të përjashtojë marrjen e pëlqimit*

29 Komiteti Evropian për Parandalim të Torturës, raporti për vizitën në Kosovë në vitin 2015, i publikuar në vitin 2016, paragrafi 101. Për më shumë: <https://rm.coe.int/t/16806a1efc> (4.7.2018).

30 Shih raportin e KPT-së, paragrafi 145, për vizitën e fundit në Kosovë, i publikuar më 23 shtator 2021: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/the-cpt-publishes-report-on-kosovo>.

të informuar për trajtim. Çdo shmangie nga ky parim duhet të bazohet në ligj dhe të lidhet vetëm në rrethana të jashtëzakonshme të përcaktuara në mënyrë të qartë dhe duhet të shoqërohet me masa mbrojtëse të përshtatshme." Në Kosovë, në të shumtën e rasteve, pacientëve nuk u jepet mundësia e dhënies së pëlqimit me shkrim apo e drejta për refuzim të trajtimit.

Mjetet e kufizimit

Siç është cekur edhe në raportin e fundit, por edhe në raportet e mëhershme të Avokatit të Popullit, në UKIP nuk përdoret kufizimi mekanik, por vetëm masa e izolimit dhe kufizimi kimik. Gjatë vizitës, ekipi ka vërejtur se dosjet e pacientëve përmbanin vlerësimin e tre mjekëve neutralë (jo nga mjekët e Repartit UKIP) për vazhdimin e trajtimit të pavullnetshëm, anamnezën, historinë e sëmundjes, formularin për vendosjen në dhoma të izolimit, kërkesën për pranim në spital, por nuk përmbanin pëlqim për trajtim të pavullnetshëm.

Kontakti me botën e jashtme

Sipas standardeve të KPT-së, pacientët e vendosur në këto institucione duhet ta kenë mundësinë për dërgimin dhe për pranimin e korrespondencës, të kenë qasje në telefon dhe të pranojnë vizita nga familja dhe nga miqtë e tyre, pasi kontakti i pacientit me botën e jashtme është esencial jo vetëm në kuptim të parandalimit të keqtrajtimit, por edhe nga pikëpamja terapeutike.

Duhet cekur se pacientët në UKIP gëzojnë të drejtën për dalje në ajër të pastër dhe për vizita familjare. Pacientët në repart gjatë ditës i nënshtrohen një rutine ditore, e cila konsiston në aktivitetet, siç janë: ajrosje gjatë gjithë kohës në shëtitore brenda hapësirave të reparatit, shikimi i TV-së, ushqimi.

Konstatimet Avokatit të Popullit për Klinikën Psikiatrike dhe UKIP-in, përmes raportit me rekomandime dërguar autoriteteve përgjegjëse, më 3 tetor 2023, janë përshkruar si në vijim: *“MKP-ja (Mekanizmi Kombëtar për Parandalim të Torturës) e Avoktit të Popullit konstaton se mungesa e shtretërve në Psikiatrinë për Fëmijë dhe Adoleshentë dhe hospitalizimi i fëmijëve deri në 18 vjeç në repartet e të rriturve, paraqet shkelje dhe cenim të të drejtave të fëmijëve, si dhe mosrespektim të standardeve vendore dhe ndërkombëtare për të drejtat e fëmijëve.*

(Shih paragrafët 1 dhe 2 të raportit).

Lidhur me Repartin e Sëmundjeve të Varësisë (RSV) (shih paragrafin 3 të raportit), MKP-ja konstaton se mungesa e kushteve për rehabilitim afatgjatë të personave të varur nga substancat narkotike, alkooli dhe barnat e përshkruara, po ashtu edhe mungesa e kapaciteteve infrastrukturore, e personelit mjekësor dhe mbështetës, përbën shkelje të të drejtave themelore për kujdes adekuat shëndetësor, njëherësh të garantuara me legjislacionin në fuqi në Republikën e Kosovës.

Avokati i Popullit konstaton se mungesa e punëtorit social në Klinikën Psikiatrike, prej rreth 7 vjetësh, paraqet vështirësi në ofrimin e trajtimit dhe rehabilitimit psiko-social të pacientëve. (Shih paragrafin 4 dhe 20).

Avokati i Popullit konstaton se mungesa e trajnimeve për personelin e sigurimit lidhur me natyrën e punës në institucione psikiatrike, paraqet vështirësi kur ftohen nga personeli për t'i ndihmuar në raste të incidenteve në Klinikën Psikiatrike. (Shih paragrafin 5).

Avokati i Popullit konstaton se mosaktivizimi i dhomave të veçanta në repartet psikiatrike të spitaleve të tjera regjionale paraqet vështirësi për Repartin UKIP të Klinikës Psikiatrike në Prishtinë, për trajtimin e rasteve urgjente, të cilat sillen

nga e tërë Kosova. (Shih paragrafin 6).

Avokati i Popullit, përmes gjetjeve të MKP-së, konstaton se ndalimi i pacientëve për trajtim të pavullnetshëm pa u njoftuar gjykata kompetente dhe vonesat në marrjen e vendimeve nga gjykata, paraqet shkelje dhe cenim të të drejtave të pacientëve. Kjo vjen si rezultat i mospërputhjes mes dispozitave ligjore të përfshira në Ligjin nr. 03/L-007 për Procedurën Jokontestimore (nenet 75 deri në 96) dhe dispozitave ligjore të Ligjit Nr. 05/L -025 për Shëndetin Mendor (nenet 20 deri 24).

Avokati i Popullit konstaton se kushtet jo të mira të pacientëve në Repartin UKIP, si dhe në dhomat e izolimit, nuk ndihmojnë në kurimin dhe mirëqenien e pacientëve. (Shih paragrafët 16, 17).

Avokati i Popullit konstaton se mungesa e dukshme e aktiviteteve psiko-sociale për pacientët në Repartin UKIP dhe në përgjithësi në repartet e Klinikës Psikiatrike, si dhe mungesa e Planit Individual të Trajtimin, nuk ndikon pozitivisht në rehabilitimin e strukturuar të pacientëve.

Avokati i Popullit konstaton se masa e izolimit, si mjet kufizimi dhe praktikë e shpeshtë në UKIP, si dhe mungesa e

protokolleve të veçanta për këtë masë, nuk është në pajtim me Ligjin Nr. 05/L -025 për Shëndetin Mendor dhe as me rekomandimet e CPT-së për vizitën në Kosovë.”³¹

Shtëpitë Integruese në Bashkësi

MKP-ja realizoi vizitë përcjellëse në Shtëpitë Integruese në Bashkësi (ShIB), me qëllim që të informohej për kushtet e mbajtjes dhe trajtimit të rezidentëve, në funksion të rehabilitimit dhe riintegritimit social. Në ShIB nuk pranohen e as nuk trajtohen rastet me prapambetje mendore, e as me demencë.

Në Kosove gjithsej janë nëntë (9) Shtëpitë Integruese në Bashkësi, secila ka kapacitet për 10 rezidentë, përveç ShIB-it në Mitrovicë, që ka kapacitet për 20 rezidentë. ShIB-i ofron kujdes shëndetësor 24 orë në funksion të rehabilitimit dhe riintegritimit social të klientëve me sëmundje dhe me çrregullime kronike psikotike në remisio.

Bazuar në kriteret e përcaktuara në *Udhëzimin Administrativ nr.07/2009*³² (në Shëndetësi) për shërbimet profesionale të shëndetit mendorë në Republikën e Kosovës, i cili është shfuqizuar me

31 https://oik-rks.org/wp-content/uploads/2023/10/Raport-i-Avokatit-t%c3%ab-Popullit-MKP_Vizit%c3%ab-Klinika-Psikiatrike-QKUK.pdf

32 <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7705>

Vendim të QRK-së, Nr. 02/50, të datës 23.12.2021, bëhet vendosja e rezidentëve në këto shtëpi.

Shtëpitë Integruese në Bashkësi në Ferizaj dhe në Prizren

Trajtimi

Ekipi i MKP-së, gjatë vizitave në Shtëpinë Integruese në Bashkësi (ShIB) në Ferizaj dhe në Shtëpinë Integruese në Bashkësi (ShIB) në Prizren, ka intervistuar disa rezidentë pa praninë e stafit të shtëpive dhe nuk ka marrë ankesa për keqtrajtim fizik. Ekipi ka vërejtur një raport të mirë mes rezidentëve dhe stafit shëndetësor. Po ashtu, ekipi i MKP-së nuk kanë vërejtur ndonjë incident të evidentuar në fletoren e raportit ditor të stafit. Sipas stafit, incidentet apo fjalosjet mes rezidentëve në këto shtëpi janë të rralla dhe të menaxhueshme.

Kushtet e akomodimit në ShIB që janë vizituar – MKP-ja, gjatë vizitave në ShIB-in në Ferizaj dhe në Prizren, vërejt se këto shtëpi i plotësonin kushtet e nevojshme për jetesë. Po ashtu, nga vizita u vërejt se furnizimet me ushqim ishin të kënaqshme dhe nuk raportuan probleme për ngrohje e as për veshmbathje.

Po ashtu, furnizimi me barna ishte i rregullt dhe nuk kishin problem me fur-

nizim. Sipas udhëheqësve të shtëpive, rezidentë e marrin terapinë me rregull dhe nuk e refuzojnë, si dhe kishte pasur raste kur rezidentët janë integruar mirë dhe janë kthyer në familje, duke vazhduar jetën normalisht.

Vlen të ceket se ShIB-i në Ferizaj ishte mirë i menaxhuar, funksiononte rëndi shtëpiak, pastërtia ishte në nivelin e duhur, ndërsa depo ku ruhet ushqimi dhe veshmbathjet ishte për çdo lëndatë. Kjo Shtëpi ishte model i mirë i mirëmbajtjes dhe i menaxhimit për Shtëpitë e tjera.

Qendra për Integrimin dhe Rehabilitimin e të Sëmurëve Kronikë Psikiatrikë në Shtime (QIRSKP)

Siç është potencuar edhe në raportet e mëhershme, QIRSKP-ja funksionon në kuadër të Shërbimit Spitalor dhe Klinik Universitar të Kosovës (ShSKUK) dhe ofron shërbime 24 orë në ditë. QIRSKP-ja është institucion i tipit të hapur, rezidentët në këtë qendër janë kryesisht të diagnostikuar me çrregullime psikotike, si schizophrenia. Kapaciteti zyrtar për akomodim në këtë institucion është për 60 rezidentë, kurse gjatë kohës së vizitës nuk u vërejt mbipopullim, gjithsej ishin prezentë 60 rezidentë.

Më 2 nëntor 2023, ekipi i MKP-së vizitoi QIRSKP-në, më qellim të siguronte informata lidhur me implementimin e rekomandimeve të Avokatit të Popullit.³³ Në momentin e vizitës, nuk ishte drejtori prezent, pasi ishte me angazhime jashtë institucionit, por gjatë vizitës nuk është gjetur asnjëri nga stafi udhëheqës dhe ekipi i MKP-së nuk pati mundësi ta realizonte vizitën. Megjithatë, në shëtitje në oborr ishin disa nga rezidentët dhe një ndihmës, ku ekipi i MKP-së bëri përpjekje për realizimin e intervistave me rezidentët, por ishte e pamundur, për shkak të qasjes së tyre.

INSTITUCIONET E KUJDESIT SOCIAL

Instituti Special në Shtime (ISSh), Shtëpia e Fëmijëve me Aftësi të Kufizuara Mendore në Shtime, Shtëpitë me Bazë në Komunitet (ShBK)

Në Institutin Special në Shtime dhe në nëntë (9) Shtëpi me Bazë në Komunitet ofrohet trajtim për personat me aftësi të kufizuara mendore - ngecje në zhvillimin mendor. Instituti Special në Shtime dhe Shtëpitë me Bazë në Komunitet (ShBK)

rregullohen dhe funksionojnë në bazë të UA nr.11/2014 për Punën dhe Vendosjen e Rezidentëve, Personave me Aftësi të Kufizuara Mendore - Ngecje në Zhvillimin Mendor në Institutin Special në Shtime dhe në Shtëpitë me Bazë në Komunitet. Në këtë UA parashihet trajtimi i personave që u është marrë zotësia e veprimit nga gjykatat themelore. Gjatë vizitave, MKP-ja u njoftua se të gjitha rasteve të vendosura në këto institucione u është hequr zotësia e veprimit dhe u është përcaktuar kujdestari ligjor.

Ligjit nr.0/5L-025 për Shëndetin Mendor, në nenin 18, paragrafi 1, thekson: *"Personave, që gjenden në institucionet rezidenciale të përkujdesit social, u ofrohet këshillim, trajtim, rehabilitim dhe kujdes në shëndet mendor në mënyrë të barabartë dhe sipas standardeve shëndetësore, të miratuara nga Ministria e Shëndetësisë."* Paragrafi 2 i këtij neni thekson: *"Mënyra e organizimit dhe e dhënies së shërbimeve, të parashikuara në paragrafin 1, të këtij neni, përcaktohet me akt të veçantë nënligjor të propozuar nga Ministria e Shëndetësisë në bashkëpunim me Ministrinë e Punës dhe Mirëqenies Sociale, të miratuar nga Qeveria."*

33 <https://www.oik-rks.org/wp-content/uploads/2018/10/Raport-me-rekomandime-i-MKPT-lidhur-me-viziten-ne-Shtime-26-tetor-2018-1.pdf>

Vizita në Institutin Special në Shtime (ISSh)

MKP-ja realizoi vizitë përcjellëse në Institutin Special në Shtime (ISSh)³⁴ dhe gjatë vizitës ka hasur në bashkëpunim të plotë me drejtorin dhe me stafin e ISSh-së. Po ashtu, ekipit i është lejuar qasja në çdo hapësirë dhe i është mundësuar intervista me disa pacientë, të cilët ishin në gjendje të komunikonin.

Instituti Special në Shtime është institucion i tipit të hapur, i cili ofron shërbime 24 orësh, si: ushqim, veshmbathje, përkujdesje shëndetësore, terapi të punës edukative dhe aftësuese, trajtim social. Kapaciteti zyrtar i institucionit është 63 shtretër dhe gjatë vizitës është konstatuar se janë të vendosur 60 rezidentë, prej tyre 22 femra dhe 38 meshkuj.

Duke qenë se Ligji për Shëndetin Mendor është në fazën e leximit, pas hyrjes në fuqi nxjerr obligimin për ndërtimin e rregulloreve të brendshme të punës në ISSh. Që nga fillimi ky institucion është menaxhuar nga Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale, ndërsa për herë të parë gjatë këtij viti është nën menaxhimin e Ministrisë së Shëndetësisë.

Këshilli i Evropës nga viti i kaluar ka filluar implementimin e projektit në mbështetje të Institutit të Psikiatrisë Forenzike, të Drejtorisë Shëndetësore të Burgjeve dhe të Institutit Special në Shtime, për kompletimin e Praktikave Standarde të Veprimit (PSV). Në këto punëtori, MKP-ja është pjesë e grupeve punuese në mbështetje të hartimit të PSV-së.

Kushtet e banimit në ISSh

Ekipi MKP-së vlerëson se kushtet e banimit në ISSh në përgjithësi janë shumë të mira, hapësirat e banimit kanë ndriçim natyral të mjaftueshëm, ngrohje, ajrim si dhe pastërtia është në nivel të kënaqshëm. Vlen të ceket se në kohën e vizitës ishin duke u kryer renovime në krahët A dhe B.

Sipas drejtorit, në ISSh nuk ka dhoma të izolimit dhe nuk përdoren forma të kufizimit fizik.

Aktivitetet në ISSh

Për sa i përket aktiviteteve psiko-sociale, janë tri dhoma të terapisë së punës: punëtorja e artit, e zdrukthëtarisë dhe e punëdores. Në to përfshihen të gjithë personat që janë të aftë për këto aktivitete. Po ashtu, ekziston edhe salla e

34 Më 2 nëntor 2023, Mekanizmi Kombëtar për Parandalimin e Torturës i Avokatit të Popullit realizoi vizitë përcjellëse në Institutin Special në Shtime.

aktiviteteve të tjera rekreative-sportive (pingpong, shah, domino, letra etj.). Si aktivitete të tjera janë kampingu në natyrë, lojëra të ndryshme dhe shëtitjet në qytete të ndryshme me grupe të vogla si dhe daljet në lokale në qytezën e Shtimes.

Vizita në Shtëpinë e Fëmijëve me Aftësi të Kufizuara Mendore në Shtime

MKP-ja, gjatë vitit për të cilin po raportohet, ka realizuar vizitë përcjellëse në Shtëpinë e Fëmijëve në Shtime. Ky institucion është i vetmi institucion i tipit të hapur me kapacitet prej 10 shtretërish dhe i cili akomodon fëmijët me nevoja të veçanta (paaftësi në mësim - prapambetje mendore).

Shtëpia e Fëmijëve ofron shërbime 24 orësh, si: ushqim, veshmbathje, përkujdesje shëndetësore, terapi të punës edukative dhe aftësuese, trajtim social.

MKP-ja gjatë vizitës në këtë institucion ka vërejtur se janë të akomoduar nëntë (9) rezidentë, prej tyre 5 ferma dhe 4 meshkuj, ku vetëm një rezidente është nën moshën 18-vjeçare, të tjerët e kanë arritur moshën madhore.

Trajtimi

Gjatë vizitës, MKP-ja ka vërejtur një qa-

sje të afërt, të ngrohtë e miqësore nga ana e stafit ndaj rezidentëve. MKP-ja nuk ka rastisur në persona me shenja të lëndimeve. Për sa u përket aktiviteteve psiko-sociale, MKP-ja u njoftua përsëri se banorët zakonisht dëgjojnë muzikë si dhe dalin jashtë në natyrë, bëjnë disa dalje në qytet, ndonëse të rralla. Ndërsa disa nga rezidentët vijojnë mësimin në shkollë speciale. MKP-ja konstaton se numri dhe cilësia e aktiviteteve psiko-sociale është e varfër dhe nuk ka një plan të individualizuar të trajtimit sipas nevojave dhe aftësive të rezidentëve.

Kushtet e akomodimit

Kushtet e akomodimit në përgjithësi ishin të mira në këtë shtëpi, dhomat e rezidentëve kanë hapësirë të mjaftueshme dhe nuk janë të mbipopulluara.

Shërbimet shëndetësore

Shërbimi shëndetësor dhe psikiatrik, siç është potencuar edhe më herët, është i përbashkët me Institutin Special në Shtime. Psikiatri i viziton një herë në javë. Rastet ndonjëherë dërgohen edhe në ambulancën e Institutit Special në Shtime. Në rast nevoje, shërbimet e tjera shëndetësore dhe specialistike u ofrohen nga Qendra e Mjekësisë Familjare në Shtime dhe nga Qendra Klinike Universitare në Prishtinë. Analizat labora-

torike u bëhen në Qendrën e Mjekësisë Familjare në Shtime, çdo 6 muaj, në mënyrë të rregullt, të cilat edhe MKP-ja i ka verifikuar gjatë vizitës së fundit.

MKP-ja është informuar nga drejtori se ka raste të fëmijëve me nevoja të veçanta që janë në pritje për akomodim në këtë Shtëpi, mirëpo sipas njoftimit të udhëheqëses së Shtëpisë, nuk ka vende të lira në këtë Shtëpi, po ashtu në asnjë Shtëpi me Bazë në Komunitet, për akomodim të rezidentëve që kanë arrihur moshën madhore.

Për këtë çështje kemi kontaktuar Ministrinë e Shëndetësisë, në emër të së cilës është përgjigjur drejtori i Institutin Special në Shtime, si në vijim: *"Shtëpia për fëmijë me Aftësi të kufizuara Mendore në Shtime ka për mision trajtimin e fëmijëve me Aftësi të kufizuara pa përkujdesje familjare dhe kjo Shtëpi deri në janar të viti 2023 është menaxhuar nga MPMS dhe MFPT, Në kuadër të politikave që ka pasur MPMS ka qenë e parapare të ndërtohen shtëpi për persona të rritur me Aftësi të Kufizuara Mendore në komunat e Kosovës dhe për dijeninë e juaj janë të ndërtuar 9 shtëpi të tilla shtëpia e fundit që është vënë në funksion ka qenë në Novo Berd. Është diskutuar vazhdimisht çështja e zgjidhjes së transferimit të këtyre personave pasi ta kalojnë moshën 18 vjeçar mirëpo asnjëherë nuk është marrë ndonjë vendim se si të veprohet me këta persona, vazh-*

dimi i qëndrimit është bërë nga Departamenti i politikave sociale në kuadër të MPMS dhe me vonë MFPT si nevojë e domosdoshme për qëndrim. Sfidat mbetet mungesa e legjislacionit me të cilin do të rregulloheshin këto çështje për të mos ardhur te situatat e tilla.

Në situatën që gjendemi kemi këto alternative: Transferimi i këtyre personave në ndonjë shtëpi të komunitetit për personat e rritur të cilat menaxhohen nga niveli Lokal si alternativa me e mirë. Transferimi i këtyre personave në Institutin Special e që nuk është shumë e dëshirueshme vetëm nëse nuk ka alternativ tjetër pasi që në ISSH trajtohen retardimet e renda dhe të thella mendore ndërsa në shtëpitë me bazë në komunitet rastet janë më të lehta. Krijimi i një grupi punues dhe vlerësimi i situatës së bashku me Ministrinë e Drejtësisë se a ka kërkesa për vendosjen e fëmijëve në këtë shtëpi dhe a është i nevojshëm funksionimi i kësaj shtëpie në gjendjen që është tani. Nëse nuk ka kërkesa dhe vlerësohet se mund të bëhen zgjidhje alternative për situatën e tilla, atëherë të ndërrohet misioni shtëpisë nga Shtëpia për Fëmijë të shndërrohet në Shtëpi për persona të rritur pasi që të gjithë shfrytëzuesit e tanishëm janë të moshës mbi 18 vjeçare, kjo si alternativ e fundit."

Po ashtu, lidhur me këtë shqetësim, përfaqësues të Avokatit të Popullit kanë kontaktuar zyrtarisht me Ministrinë e

Drejtësisë (MD). Për këtë çështje MD-ja e ka njoftuar Avokatin e Popullit, si në vijim: "Ju informojmë se moshë e fëmijëve të braktisur e me aftësi të kufizuara ka qenë nën 18 vjeç në periudhën e vendosjes në Shtëpinë e Fëmijës Shtime. Megjithatë për shkak të diagnozës dhe aftësisë së kufizuar, Qendrat për Punë Sociale kompetente për këto raste, nuk kanë arritur të sigurojnë bashkimin familjar apo edhe adoptimin e tyre, prandaj rastet vazhdojnë të marrin shërbime në strehim rezidencial në Shtëpinë e Fëmijëve me Aftësi të Kufizuara Mendore Shtime, pasi deri tani nuk ka shtëpi tjetër strehuese për të rinjtë të moshës madhore me aftësi të kufizuar. Shtëpia e Fëmijëve Shtime, ende nuk funksionon me kompetenca vetanake të vendimmarrjes dhe është institucion i ofrimit të shërbimeve të përkujdesjes së drejtpërdrejt. Mandati i saj ligjor me theks të veçantë është ofrimi i shërbimeve të përkujdesjes dhe ruajtjes 24 orë, për rastet strehuara të braktisur e pa kujdes familjar deri në ndryshimin e mundësive tjera. Shtëpia e Fëmijëve Shtime nuk ka kërkesa në pritje të fëmijëve në strehim, por ka mandat të përkujdesjes dhe bashkëpunimit të rasteve që strehohen aty. Projekt Ligji për shërbime sociale dhe familjare i cili shumë shpejt pritet të votohet në Qeveri, MD ka paraparë edhe mundësinë e kontraktimit të shërbimeve dhe partneritetit publiko privat lidhur me dhënien e shër-

bimeve për njerëzit në nevojë sociale, e në veçanti për rastet e tilla shumë të ndjeshme. Aktualisht nuk ka asnjë rast në pritje të fëmijëve me aftësi të kufizuar pa kujdes familjar në pritje për strehim. Forma alternative e mbrojtjes së fëmijëve me aftësi të kufizuar pa përkujdesje prindërore strehimi familjar alternativ shqyrtohet si mundësi e parë ku edhe aktualisht marrin shërbime fëmijët me aftësi të kufizuara. Ministria e Drejtësisë gjatë këtij viti ka rritur pagesën për fëmijët e braktisur që u ofrohet forma ligjore e mbrojtjes strehimi familjar, formë e cila realizohet përmes familjeve strehuese, e që konsiderohet formë më e përshtatshme se sa strehimi rezidencial. Ministria e Drejtësisë ka hartuar Projekt Ligjin e ri të Shërbimeve Sociale dhe Familjare, në të cilin ka paraparë vazhdimin e formës së mbrojtjes së strehimit familjar të fëmijëve pa kujdes prindëror/të braktisur me aftësi të kufizuar, edhe pasi të arrijnë moshën madhore, si dhe ka paraparë strehimin familjar edhe për të rriturit pa përkujdesje familjare e në nevojë për mbrojtje. Projekt ligji i ri parasheh të fuqizoj edhe më tepër strehimin familjarë si një nga format me të mira të mbrojtjes, përkujdesjes dhe strehimit."

Për sa u përket furnizimeve me veshmbathje, barna si dhe ngrohje, ekipi i MKP-së është njoftuar se kanë furnizime të mjaftueshme.

Shtëpitë me Bazë në Komunitet (ShBK)

Avokati i Popullit, përmes Mekanizmit Kombëtar për Parandalimin e Torturës, gjatë vitit 2023 ka vizituar pa paralajmërim Shtëpitë me Bazë në Komunitet, në Vushtrri,³⁵ në Prizren³⁶ dhe në Ferizaj.³⁷

Shtëpia me Bazë në Komunitet në Prizren

Trajtimi i rezidentëve në ShBK Prizren - Ekipi i MKP-së gjatë vizitës nuk ka vërejtur persona me lëndime trupore. Po ashtu, as nga intervistat me rezidentë nuk ka marrë pohime për keqtrajtim. MKP-ja ka vërejtur një atmosferë të mirë mes rezidentëve dhe stafit të Shtëpisë.

Kushtet e akomodimit në ShBK në Prizren - Për sa u përket kushteve të akomodimit, ekipi i MKP-së ka vërejtur se ndërtesa është e re, mirëpo pajisjet në Shtëpi po prishen vazhdimisht dhe nuk ka mirëmbajtës për riparimin e tyre, kurse ngrohja ishte funksionale.

Shërbimet shëndetësore - Ekipi i MKP-së është njoftuar se shërbimet shëndetësore për rezidentët në këtë Shtëpi ofrohen nga Qendra e Shëndetit

Mendor në Prizren. Po ashtu mjeku i përgjithshëm i viziton çdo dy javë. Kurse për furnizimin me barna ende nuk është hapur tender. Barnat blihen me paratë e pacientëve, qoftë përmes pensioneëve, apo nga familjarët e tyre.

Menaxherja e Shtëpisë ka thënë se stafi shëndetësor dhe profesional i Shtëpisë nuk ka mbajtur asnjë trajnim se si duhet punuar me këtë kategori shumë të vështirë dhe nuk kishin informatë se a planifikohen trajnime.

Përfurnizime me ushqime dhe veshmbathje - Ekipi i MKP-së është njoftuar se kanë furnizime të mjaftueshme.

Shtëpia me Bazë në Komunitet në Ferizaj

Trajtimi - Ekipi i MKP-së gjatë vizitës në këtë Shtëpi nuk vërejtë rezidentë me lëndime trupore. Po ashtu intervistoi disa rezidentë, nga të cilët nuk mori pohime për keqtrajtim apo përdorim force ndaj tyre. MKP-ja vërejtë një frymë të mirë mes stafit dhe rezidentëve.

Kushtet e akomodimit në ShBK në Ferizaj - Kjo Shtëpi, për sa i përket infrastrukturës, ishte objekt i ri, mirëpo mobiliet në dhomën e ndenjës ishin

35 Më 26 janar 2023, MKP-ja ka realizua vizitë në Shtëpinë me Bazë në Komunitet në Vushtrri.

36 Më 20 shkurt 2023, MKP-ja ka realizuar vizitë në Shtëpinë me Bazë në Komunitet në Prizren.

37 Më 16 nëntor 2023, MKP-ja ka realizuar vizitë monitoruese në Shtëpinë me Bazë në Komunitet në Ferizaj.

të vjetruara, të prishura dhe të papas-tra. Dhomat e fjetjes ishin me nga dy krevate, përveç një dhome tre krevatesh, në të cilën ishte e vështirësuar qasja në dollapë. Të gjitha dhomat ishin të pajisura me dollapë dhe komodinë. Dhomat kishin ndriçim natyror dhe artificial të mjaftueshëm.

Ndërsa kuzhina ishte e vogël dhe për kushte shtëpie ishte e mjaftueshme, përveç shporetit (ishin dy shporete), njërit i funksiononte furra, ndërsa tjetrit plloça. Kishin makinë për pastrimin e enëve. Depoja ku mbahej ushqimi ishte e mbyllur dhe stafi që ishte aty nuk e kishte çelësin, andaj ekipi nuk pati mundësi ta shihte se në çfarë kushtesh ruhej ushqimi. Ndërsa një zyrë e vogël, e cila ishte e ndarë për ilaçe, nuk ishte e mbyllur. Po ashtu, as dyert e dhomave nuk kishin çelësa. Stafi qëndron në të njëjtën dhomë me rezidentët, nuk kanë ndonjë hapësirë të ndarë.

Shtëpia kishte nevojë për gëlqerosje dhe për një pastrim të përgjithshëm, si dhe të angazhohej një shtëpiak për rregullimin e disa defekteve të vogla (dyert, dritat, roletat etj.), por që paraqesin pengesa për funksionim normal të Shtëpisë.

Shërbimet shëndetësore - Shërbimet shëndetësore, kur kanë nevojë, i marrin në QKMF të qytetit në Ferizaj. Kurse shërbimet psikiatrike, infermierja ka thënë se psikiatri vjen një herë në 6

muaj. Me furnizim me barna nuk kanë problem.

Po ashtu, stafi ka thënë se këtë vit rezidentët i kanë dërgua në Prevallë për një javë.

Shtëpia me Bazë në Komunitet në Vushtri

Trajtimi i rezidentëve në ShBK në Vushtri – MKP-ja gjatë vizitës në këtë Shtëpi nuk ka hasur në persona me lëndime trupore, po ashtu ka bërë përpjeke për intervistimin e disa rezidentëve dhe nuk ka marrë ankesa për keqtrajtim fizik. Për sa u përket incidenteve, gjatë kohës së vizitës, ekipi i MKP-së ka evidentuar katër (4) incidente të ndodhura në Shtëpi, nga një rezident, i cili është shumë i dhunshëm dhe vazhdimisht i sulmon të tjerët. Sipas informatave të stafit, ka ndodhur të kishte ndonjë fjalosje mes rezidentëve, por rastet e tilla janë menaxhuar mirë.

Kushtet e akomodimit - Kushtet e akomodimit në ShBK në Vushtri janë në përgjithësi të mira dhe është vërejtur se ka pasur disa renovime, si: ndërimi i dyerve, dritareve dhe banjat janë rinovuar komplet. Ndërsa me ngrohje nuk ka problem. Po ashtu, kamerat janë funksionale.

Shërbimet shëndetësore - Shërbimet shëndetësore të rezidentëve realizohen

në qendrat e mjekësisë familjare të komunës së Vushtrrisë. Mirëpo MKP-ja gjatë vizitës u njoftua nga menaxherja e ShBK-së se ka mungesë të psikiatrit dhe të psikologut dhe se këtë shqetësim e ka përcjellë në Ministri. Po ashtu, menaxherja ka pohuar se ka mungesë të stafit, pasi dy punëtorë janë suspenduar me 50% të pagës dhe janë në procedurë për dhunë të ushtruar ndaj rezidentëve. Gjithashtu, më 27 dhjetor 2022, tre punëtorë janë dërguar në procedurë disiplinore për trajtim jo të barabartë të rezidentëve. Ndërsa për trajnime, stafi është i patrajnuar për trajtimin e kësaj kategorie.

Furnizimet me ushqime dhe veshmbathje - Ekipi i MKP-së u informua se nuk kanë problem me furnizim. Mirëpo, duke pasur parasysh kategorinë e rezidentëve, ndihmat në rroba dhe shtrojë asnjëherë nuk janë mjaftueshme.

Institucionet e Shëndetit Mendor të vizituara gjatë vitit 2023

Institucionet e vizituara	Datat e vizitave
2. Klinika Psikiatrike – Reparti i Urgjencës dhe i Kujdesit Intensiv Psikiatrik i Klinikës Psikiatrike (UKIP).	3 mars, 24 gusht dhe 14 dhjetor 2023
3. Qendra për Integrimin dhe Rehabilitimin e të Sëmurëve Kronikë Psikiatrikë në Shtime (QIRSKP).	2 nëntor 2023
4. Instituti Special në Shtime (ISSh).	2 nëntor 2023
5. Shtëpia e Fëmijëve me Aftësi të Kufizuara Mendore në Shtime.	2 nëntor 2023
6. Shtëpia me Bazë në Komunitet në Vushtri.	26 janar 2023
7. Shtëpia me Bazë në Komunitet (ShBK) në Ferizaj.	16 nëntor 2023
9. Shtëpia Rezidenciale ose me Bazë në Komunitet në Prizren.	20 shkurt 2023
10. Shtëpia Integruese në Bashkësi në Ferizaj.	16 nëntor 2023
11. Shtëpia Integruese në Bashkësi në Prizren.	20 shkurt 2023

SHËPITË PËR PERSONAT E MOSHUAR DHE PA PËRKUJDESJE FAMILJARE

Avokati i Popullit, përmes Mekanizmit Kombëtar për Parandalimin e Torturës, gjatë vitit 2023, ka vizituar Shtëpinë për Personat e Moshuar dhe pa Përkujdesje Familjare në Prishtinë (ShPMPF)³⁸, Shtëpinë për Personat e Moshuar dhe pa Përkujdesje Familjare në Gurrakoc.³⁹ Qëllimi i vizitave ishte vlerësimi i trajtimit dhe i akomodimit të të moshuarve të vendosur në këto shtëpi, si dhe progresi i autoriteteve kompetente në implementimin e rekomandimeve të IAP-së, të dërguara përmes raporteve të mëhershme me rekomandime.

Me Rregulloren nr. 09/2008 mbi Organizimin e Brendshëm të Punës për Shtëpinë e Personave të Moshuar dhe pa Përkujdesje Familjare (në tekstin e mëtejshëm: Rregullorja) rregullohet çështja e kriterëve për pranimin e rezidentëve, organizimi i jetës dhe i punës me shfrytëzuesit (rezidentët), rregullat shtëpiake dhe aktivitetet, mbrojtja shëndetësore e shfrytëzuesve, si dhe çështje të tjera rreth jetës dhe punës së

38 Më 20 tetor 2023, MKP-ja ka realizuar vizitë monitoruese në ShPMPF në Prishtinë.

39 Më 12 tetor 2023, MKP-ja ka realizuar vizitë monitoruese në ShPMPF në Gurrakoc.

40 Neni 1 i Rregullores nr. 09/2008 mbi Organizimin e Brendshëm të Punës për

shfrytëzuesve të ShPMPF-së.⁴⁰

Legjislacioni i Republikës së Kosovës nuk përcakton vendosje të pavullnetshme në institucionet e kujdesit social. Të gjithë rezidentët e vendosur në këtë institucion janë të vendosur bazuar në kontratën e nënshkruar me institucionin në fjalë. Prandaj konsiderohet se të gjithë rezidentët janë vendosur këtu mbi bazën e vullnetit të tyre.

Shtëpia për Personat e Moshuar dhe pa Përkujdesje Familjare në Prishtinë është institucion me karakter social, e cila ka vepruar në kuadër të Ministrisë së Financave, Punës dhe Transfereve, ndërsa tani është nën menaxhimin e Komunës së Prishtinës. Kurse Shtëpia për Personat e Moshuar dhe pa Përkujdesje Familjare në Gurrakoc është nën menaxhimin e Komunës së Istogut.

Trajtimi - MKP-ja gjatë vizitave në këto institucione ka intervistuar personat e moshuar të akomoduar dhe nuk ka marrë ankesa për keqtrajtim fizik apo për abuzime verbale.

Incidentet ndërmjet rezidentëve - Sa u përket incidenteve, MKP-ja u njoftua

se në ShPMPF-në në Prishtinë është evidentuar një rast mes të rezidentëve (bashkëshortë), rasti i cili është trajtuar nga policia e Kosovës. Lidhur me këtë rast gjykata kompetente ka shqiptuar dënim me kusht ndaj të moshuarit, në këtë rast bashkëshortit.

Ndërsa në ShPMPF në Gurrakoc nuk është evidentuar ndonjë rast i incidenteve mes të moshuarve. Sipas menaxherëve të këtyre institucioneve, rezidentët janë të menaxhueshëm.

Kushtet e akomodimit - MKP-ja gjatë vizitës në ShPMPF në Prishtinë është njoftuar se ka pasur renovime për kushtet e akomodimit. Avokati i Popullit, në Raportin⁴¹ me rekomandime për ShPMPF-në, datë 18 nëntor 2022, u ka rekomanduar autoriteteve: *"Rezidentët të furnizohen me inventar adekuat në dhomat e tyre."* MKP-ja gjatë vizitës përcjellëse, datë 20 tetor 2023, ka vërejtur se të moshuarit janë furnizuar me inventarë adekuatë.

Po ashtu, ekipi i MKP-së gjatë kësaj

vizite ka vërejtur se rekomandimi i Avokatit të Popullit që: *"Sa më parë që është e mundur të funksionalizohet ashensori."*⁴² është implementuar dhe të moshuarit me karroca tani mund të dalin në oborr.

Ndërsa për sa i përket rekomandimit: *"Të bëhet rinovimi i banjave"*⁴³, ekipi i MKP-së ka vërejtur se përpos disa rregullimeve teknike, nuk ka pasur renovim në banjat e të moshuarve në ShPMPF.

Shtëpia për Persona të Moshuar dhe pa Përkujdesje Familjare në Gurrakoc – për kushtet, MKP-ja ka vërejtur se në dhomën e qëndrimit ditëtor ishin sjellë tavolinat dhe karrige të reja ku ushqehen rezidentët. Gjendja e dhomave ku ishin të vendosur rezidentët ishte e njëjtë krahasuar me vizitën e fundit. MKP-ja vlerëson se kushtet e akomodimit në këtë Shtëpi janë të mira në përgjithësi.

Shtëpinë e Personave të Moshuar dhe pa Përkujdesje Familjare.

41 <https://oik-rks.org/2022/11/24/raporti-mkpt-se-per-viziten-ne-shtepine-per-personat-e-moshuar-dhe-pa-perkujdesje-familjare-ne-prishtine/>

42 <https://oik-rks.org/2022/11/24/raporti-mkpt-se-per-viziten-ne-shtepine-per-personat-e-moshuar-dhe-pa-perkujdesje-familjare-ne-prishtine/>

43 <https://oik-rks.org/2022/11/24/raporti-mkpt-se-per-viziten-ne-shtepine-per-personat-e-moshuar-dhe-pa-perkujdesje-familjare-ne-prishtine/>

Aktivitetet psiko-social në ShPMPF

Aktivitete psiko-sociale organizohen sipas Rregullores në fuqi, ku sipas nenit 9 të Rregullores, në ShPMPF organizohet programi i punës me shfrytëzuesit e varur, gjysmë të varur dhe të pavarur. Shfrytëzuesit e aftë për punë angazhohen në punë aq sa është e paraparë me programe profesionale nga terapia e punës.⁴⁴

Neni 12 i Rregullores përcakton se rezidentët kohën e lirë e kalojnë duke pushuar, duke u marrë me aktivitete argëtuese dhe kulturore, në përputhshmëri me programet e këtyre aktiviteteve. Në kuadër të institucionit funksionon klubi i të moshuarve, organizohen tri shëtitje gjatë vitit, terapi për rezidentët. Programi i punës hartohet nga shërbimi social dhe terapia e punës në pajtueshmëri me shërbimin shëndetësor, duke ua përshtatur aftësive të çdo shfrytëzuesi që angazhohet në punë.⁴⁵ Gjithashtu institucioni posedon edhe sallën e aktiviteteve ku zakonisht të moshuarat punojnë punë dore. Në klubin e rezidentëve është një hapësirë e përbashkët ku qëndron psikologu dhe terapisti i punës.

Klubi i rezidentëve posedon edhe një hapësirë për lojëra me shah, domino dhe letra, ku rezidentët kanë mundësi të luajnë dhe ta kalojnë kohën e lirë.

Shërbimet mjekësore

Shërbimet mjekësor në ShPMPF në Prishtinë ofrohen brenda në shtëpi nga personeli mjekësor, i cili përbëhet nga: 1 mjek i rregullt; një stomatolog me orar të plotë; një kryeinfermier dhe 9 infermierë, të cilët punojnë me ndërime (12/12); dhe një ndihmëse asistente për shërbime stomatologjike me orar të plotë; një farmacist me orar të plotë (8-16), 2 fizioterapistë me orar të plotë, 1 teknik sanitar, 1 punëtore në lavanderi, 2 mirëmbajtës të higjienës. Në përbërje të personelit mjekësor janë edhe 14 ndihmës mjekësorë, të cilët kujdesen për personat me aftësi të kufizuara fizike dhe për personat e palëvizshëm. Përkujdesja ndaj këtyre personave bëhet me mbikëqyrje të vazhdueshme, ku personeli kujdeset për higjienën e tyre personale, për ushqimin e rregullt, si dhe për nevojat e tjera të rastit.

Në përbërje të personelit mjekësor është edhe një psikologe, e cila punon me orar të plotë, dhe një psikolog prakti-

44 Neni 11 i Rregullores nr. 09/2008 mbi Organizimin e Brendshëm të Punës për Shtëpinë e Personave të Moshuar dhe pa Përkujdesje Familjare.

45 Neni 11, paragrafi 2, i Rregullores nr. 09/2008 mbi Organizimin e Brendshëm të Punës për Shtëpinë e Personave të Moshuar dhe pa Përkujdesje Familjare.

kant për kohë të caktuar, ndërsa psikiatri punon dy herë në javë me kontratë. Kujdesi shëndetësor bëhet sipas nevojave individuale dhe të atyre të përgjithshme.

Vizitat sistematike bëhen së paku një herë në 6 muaj. Shërbimi mjekësor posedon protokolle të veçanta për vetëlëndime, për lëndime trupore, për grevë urie, për abuzime seksuale, për vetëvrasje, si dhe për vdekje në institucion. MKP-ja ka vërejtur se janë të furnizuar mjaftueshëm me barna dhe se terapia shpërndahet me rregull nga infermierët.

Ndërsa kujdesi mjekësor në ShPMPF në Gurrakovc, ashtu siç është cekur nga raportet paraprake të MKP-së, ofrohet nga mjeku i përgjithshëm, i cili vjen prej QKMF-së dhe i viziton 1 herë në javë. Vizitat tek internisti apo te ndonjë specialist tjetër me udhëzim të mjekut të përgjithshëm i realizojnë në qendrën e mjekësisë familjare apo në spitalin regional. MKP-ja gjatë vizitës ka vërejtur se u mungon salla për fizioterapi dhe fizioterapisti, si dhe psikologu dhe neuropsikiatri. Kurse furnizimi me barna është i kënaqshëm.

Kontakti me botën e jashtme

Të moshuarit e akomoduar në ShPMPF në Prishtinë dhe në ShPMPF në Gurrakoc, kontaktin me botën e jashtë e realizojnë pa ndonjë problem, apo pengesë. MKP-ja gjatë vizitave në këto shtëpi nuk ka marrë ankesa për sa i përket realizimit të kësaj të drejte.

Procedura e parashtrimit të ankesave

Të moshuarit e akomoduar në këto shtëpi kanë të drejtë ankese te drejtori i institucionit si dhe tek autoritetet përgjegjëse që i menaxhojnë këto shtëpi. Po ashtu, mund t'i parashtrojnë ankesat e tyre në Institucionin e Avokatit të Popullit (IAP), kundër institucionit ku janë të akomoduar dhe kundër institucioneve publike të Republikës së Kosovës.

Avokati i Popullit, përmes Mekanizmit Kombëtar për Parandalimin e Torturës, gjatë këtij viti ka vizituar tri **Shtëpitë Private të të Moshuarve**, të licencuara nga ministria përgjegjëse. Lidhur me këto Shtëpi, Avokati i Populli ka publikuar Raportin me rekomandime Ex officinr.598/2022.⁴⁶ Qëllimi kryesor i këtij raporti ishte tërheqja e vëmendjes së autoriteteve kompetente të Republikës

46 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

së Kosovës për respektimin e të drejtave të personave të moshuar të vendosur në shtëpitë e organizatave joqeveritare dhe në subjektet juridike, që ofrojnë shërbime sociale për persona të moshuar, të drejta këto të garantuara me Kushtetutën e Republikës së Kosovës, me legjislacionin relevant në fuqi, si dhe me standardet ndërkombëtare për mbrojtjen e të drejtave të njeriut.

Raporti është publikuar pas hetimeve që ka ndërmarrë Avokati i Popullit, bazuar në informatat e portalit “Koha”, që në subjektin juridik privat “Orenda”, ku ofrohen shërbime sociale për të moshuar, është publikuar një video, nga ku shihet se personeli i këtij subjekti kishte keqtrajtuar një të moshuar, e cila ishte e vendosur në këtë shtëpi.

Avokati i Popullit ka gjetur se autoritetet shtetërore kanë dështuar në përmbushjen e obligimeve pozitive, me qëllim të mbrojtjes dhe të respektimit të të drejtave të personave të moshuar, të vendosur në institucionet e kujdesit social, qofshin ato shtetërore apo institucioneve private të licencuara nga shteti.

Vizitat në subjektet juridike private dhe në organizatat joqeveritare që ofrojnë shërbime të kujdesit social për personat e moshuar

Përfaqësuesit e IAP-së kanë vizituar tri subjektet juridike të licencuara për ofrimin e strehimit dhe të shërbimeve për personat e moshuar. Subjekte juridike private të licencuar ishin: “Germania Likastro” ShPK; Shtëpia për të Moshuarit “FLORA” ShPK dhe Organizata Joqeveritare “Jetimat e Ballkanit”. Gjatë vizitave janë realizuar intervista grupore dhe individuale me të moshuari dhe me stafin. Nga të moshuarit nuk kanë marrë asnjë ankesë për keqtrajtim fizik apo psikik.

Vizita në Shtëpinë e të Moshuarve “FLORA”

Më 9 mars 2023⁴⁷ MKP-ja ka vizituar Shtëpinë për të Moshuar “FLORA” ShPK në Istog. Në këtë shtëpi ishin të akomoduar 30 persona të moshuar. Personi me të cilin kemi kontaktuar është deklaruar si bashkëshorte e pronarit të shtëpisë, e njëjta ka pohuar se është menaxhere e kësaj shtëpie. Sipas

47 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

saj, kjo shtëpi për përkujdesje sociale për persona të moshuar është funksionale që katër vjet, mirëpo vetëm që një vit posedon licencë për ofrimin e këtyre shërbimeve. Shtëpia posedonte tri kate, ku ishin të akomoduar të moshuarit rezidentë dhe ata ditorë.

Gjatë vizitës në këtë shtëpi, MKP-ja kanë takuar një të moshuar, e cila ishte në karrocë dhe ishte e akomoduar në katin e dytë të shtëpisë. Kjo e moshuar ka deklaruar se në mungesë të liftit nuk kishte mundësi të dilte në oborr. Ajo ka thënë se të vetmen mundësi e kishte të dilte në ballkon të dhomës.

Gjithashtu, gjatë kohës së vizitës, ekipi i MKP-së është takuar me dy punonjëse, nga të cilat është informuar se punojnë me një orar tetë orësh, ndërsa në ndërrimin e natës nuk ka staf. Menaxherja e shtëpisë ka deklaruar se gjatë natës kujdeset vetë për të moshuarit. Shërbimet shëndetësore të moshuarit i merrnin në qendra të mjekësisë familjare në Istog dhe në spitalin e Istogut, që ishte shumë afër Shtëpisë për të Moshuarit. Po ashtu kishte raste edhe kur i thërrisnin mjekët në Shtëpi për të Moshuarit. Ndërsa vetë shtëpia nuk kishte mjek, ftiziatër, punëtor sociale dhe as psikolog.

Për sa u përket aktiviteteve për të mosh-

uarit, menaxherja e kësaj shtëpie ka pohuar se ata të moshuar, të cilët janë të aftë fizikisht, janë të lirë të dalin për kafe apo për ndonjë aktivitet tjetër. Ndërsa menaxhmenti i shtëpisë vazhdimisht organizon dalje në natyrë, për kafe apo edhe për ndonjë aktivitet tjetër.

Vizita në Shtëpinë për të Moshuarit “Germania Likastro”

Më 10 mars 2023⁴⁸, përfaqësuesit e IAP-së vizituan subjektin juridik “Germania Likastro” ShPK, në fshatin Zahaq, komuna e Pejës. Gjatë vizitës u takuan me menaxherin e këtij subjekti, nga i cili u njoftuan se janë të akomoduar pesëmbëdhjetë të moshuar. Ndërsa për sa i përket stafit shëndetësor, menaxheri pohoi dhe vërtetoi me shkresa relevante se qendra ka mjekun, psikologun, infermieret me dy ndërrime të natës si dhe mirëmbajtësit e shtëpisë. Ndërsa për raste shëndetësore, të moshuarit dërgohen në qendrat e mjekësisë familjare dhe në Spitalin Regjional të Pejës.

Po ashtu, menaxheri i shtëpisë pohoi se realizon edhe aktivitete ditore, si: dalja në natyrë apo kafe për të moshuarit të cilët janë mirë fizikisht.

48 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

Për sa u përket hapësirës, kushteve dhe higjienës, në kohën e vizitës u konstatua se gjendja ishte e kënaqshme.

Në subjektet juridike private "Germania Likastro" ShPK dhe Shtëpia për të Moshuarit "FLORA" ShPK, të moshuarit vendoseshin me kontratë mes subjektit juridik dhe familjarëve.

Vizita në Shtëpinë për të Moshuarit "Jetimat e Ballkanit"

Më 13 mars 2023⁴⁹, MKP-ja vizitoi Organizatën Joqeveritare "Jetimat e Ballkanit", e cila ofron shërbime sociale pa pagesë për personat e moshuar pa përkujdesje familjare.

Gjatë vizitës në këtë shtëpi, ekipi vërejti se shtëpia i përket një standardi maksimal, me staf të kompletuar të ofrimit të shërbimeve sociale për personat e moshuar. Shtëpia posedonte dhoma moderne me interier modern, duke përfshirë tualetet, dushet dhe TV-të në dhoma. Gjithashtu posedonte kuzhinën me një hapësirë maksimale dhe me një

ushqim të larmishëm dhe të shëndetshëm. Shtëpia posedonte hapësirë të mjaftueshme për shëtitje, qëndrim ditore dhe aktivitete të tjera për personat e moshuar. Në kohën e vizitës ishin të akomoduar shtatëdhjetë të moshuar. Shërbimet shëndetësore ofroheshin në një ambient adekuat mjekësor me pajisje dhe inventar të avancuar. Shërbimet shëndetësore ofroheshin nga stafi adekuat mjekësor, si: mjeku i përgjithshëm, ftiziatrri, psikologu dhe stomatologu. Përpos kësaj, shërbimet shëndetësore ofroheshin edhe nga Qendra e Mjekësisë Familje në fshat si dhe nga spitalet e tjera private në bazë të marrëveshjes së bashkëpunimit. Organizata Joqeveritare "Jetimat e Ballkanit" posedonte edhe një bazë të mirëfilltë të dhënash me të dhënat e të gjithë të akomoduarve. Disa nga të akomoduarit e intervistuar ishin shumë të kënaqur për kushtet dhe trajtimin, ndërsa stafi kishin sjellje familjare ndaj rezidentëve.

Andaj, Avokati i Popullit, në Raportin Ex officio nr.598/2022⁵⁰ lidhur me monitorimet e kryera në shtëpitë e lartpërmendura, ka konstatuar:

49 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

50 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

Avokati i Popullit, në bazë të të gjeturave nga vizitat e realizuara, vlerësimit të dokumentacionit të çështjes dhe analizimit të legjislacionit në fuqi, verën se stafi i subjektit juridik privat që ofronte shërbime sociale për të moshuar, të përfshirë në rastin e keqtrajtimit të së moshuarës (Orenda), nuk kanë qenë të licencuar për ofrimin e shërbimeve sociale dhe familjare në nivelin adekuat, nga Këshilli i Përgjithshëm i Shërbimeve Sociale dhe Familjare (KPSHSF).

Po ashtu, Avokati i Popullit ka konstatuar se Njësia për Monitorim dhe Inspektim të Shërbimeve Sociale, Subjekteve juridike dhe Organizata joqeveritare, të cilat janë të licencuara për ofrimin e shërbimeve juridike, ka dështuar t'i përmbushte detyrimet që ka sipas Udhëzimit Administrativ Nr.14/2013, neni 5, paragrafi 1, për Monitorimin dhe Inspektimin e Subjekteve Juridike/Organizatave që Ofrojnë Shërbime Sociale dhe Familjare.

Avokati i Popullit ka konstatuar se monitorimi i rregullt në institucionet e kujdesit social mund të parandalonte çdo formë të keqtrajtimin apo abuzimit me personat e moshuar të vendosur në këto institucione.

Avokati i Popullit ka konstatuar se Shtëpia për të Moshuar "FLORA" në Istog nuk i plotëson kriteret dhe standardet për ofrimin e shërbimeve sociale për përkujdesje për personat e moshuar, sipas Standardeve Minimale të Cilësisë së Shërbimit Social në Shtëpi për Personat e Moshuar, nga institucionet për personat e moshuar. Për shkak se kjo shtëpi nuk siguron qasje për personat me aftësi të kufizuara dhe, si rezultat i kësaj, personat e moshuar të akomoduar në katin e dytë, që lëvizin me karrocë, nuk kanë qasje për dalje në oborr dhe në këtë formë janë të diskriminuar.

Avokati i Popullit ka konstatuar se në të gjitha shtëpitë e pleqve, të monitoruara nga MKP-ja, nuk kanë të punësuar punëtorë socialë, siç kërkohet me standardet dhe kriteret e licencimit të shtëpive që ofrojnë shërbime sociale për personat e moshuar.

Institucionet për të moshuar të vizituara gjatë 2023	Datat e vizitave
Shtëpia për Personat e Moshuar dhe pa Përkujdesje Familjare në Prishtinë.	20 tetor 2023
Shtëpia për të Moshuar në Gurrakoc.	12 tetor 2023
Shtëpia për të Moshuarit "FLORA" ShPK në Istog.	10 mars 2023
Shtëpia për të Moshuarit "Germania Likastro" ShPK në Pejë.	9 mars 2023
Organizata Joqeveritare për të Moshuarit "Jetimat e Ballkanit" në Suharekë.	13 mars 2023

KAPITULLI

VI

VI. AKTIVITETET DHE TAKIMET E MKP-së ME INSTITUCIONET KOMPETENTE GJATË VITIT 2023

Viti 2023 ka qenë një periudhë e pasur me shumë aktivitete, që kanë ndikuar në arritjet profesionale dhe përvojat e reja për stafin e MKP-së si dhe mundësinë për promovimin e punës së MKP-së. Përmes trajnimeve të specializuara, punëtorive, tryezave të rrumbullakëta, konferencave dhe takime të ndryshme është mundësuar forcimi i bashkëpunimit midis MKP-së dhe institucioneve vendore dhe ndërkombëtare.

Gjatë këtij viti, MKP-ja ka realizuar takime të rregullta me ShKK-në, kështu që, më 11 janar 2023 u realizua një takim në të cilin u diskutua lidhur me Draft-Udhëzimin e Rendit Shtëpiak në ShKK.

Më 19 dhe 20 janar 2023, zëvendësi i Avokatit të Popullit dhe drejtoresha e MKP-së morën pjesë në trajnimin e organizuar nga projekti IPA, me temë:

“Komunikimi publik i avancuar i IAP-së”

Më 26 janar 2023, drejtoresha e MKP-së mori pjesë në takimin me një grup prej 17 studentësh nga Global Campus of Human Rights Centre të Venecias, me programin “EMA, European Master’s Degree in Human Rights and Democratization”.

Më 6 shkurt 2023, këshilltarja juridike e MKP-së mori pjesë në punëtorinë e organizuar nga Ministria e Drejtësisë – Shërbimi Korrektues i Kosovës, lidhur me hartimin e Udhëzimit Administrativ për Rendin Shtëpiak në Institucionet Korrektuese.

Më 7 shkurt 2023, këshilltarja juridike e MKP-së mori pjesë në punëtorinë e organizuar nga Ministria e Drejtësisë – Shërbimi Korrektues i Kosovës, lidhur me hartimin e Projekt-Udhëzimit Administrativ për Procedurën Disiplinore, Klasifikimin dhe Shqiptimin e Dënimeve Disiplinore.

Më 14 shkurt 2023, zëvendësi i Avokatit të Popullit mori pjesë në konferencën online e organizuar nga Këshilli i Evropës, me temë: “Monitorimi i personave të sëmurë mendor në burgje”, ku janë prezantuar praktika të vendeve të ndryshme.

Më 15 shkurt 2023, zëvendësi i Avokatit të Popullit, drejtoresha dhe anëtarja e MKP-së, realizuan takim me ud-

hëheqësin e divizionit për politika sociale, e cila tash është pjesë e Ministrisë së Drejtësisë, ku diskutuan rreth shtëpive të të moshuarve, si: licencimi, monitorimi etj.

Më 21-23 shkurt 2023, drejtoresha dhe këshilltarja juridike nga MKP-ja morën pjesë në punëtorinë e organizuar nga Këshilli i Evropës, me temë: "Përmirësimi i trajtimit për personat e privuar nga liria".

Më 28 shkurt 2023, drejtoresha e MKP-së mori pjesë në ceremoninë e hapjes së Institutit Shëndetësor për Trajtimin e Personave me Nevoja të Veçanta (ish-Pavijonit D në Dubravë), organizuar nga Ministria e Drejtësisë - Shërbimi Korrektues i Kosovës.

Më 28 shkurt dhe 1 mars 2023, anëtarët e MKP-së morën pjesë në trajnimin e organizuar nga projekti IPA, me temë: "E drejtat në shëndet dhe KEDNJ".

Po ashtu, më 2 dhe 3 mars 2023, anëtarët e MKP-së morën pjesë në trajnimin organizuar nga projekti IPA, me temë: "E drejtat në Mjedis dhe KEDNJ".

Më 8 mars 2023, anëtarët e MKP-së realizuan takim me drejtorin e Akademisë së Drejtësisë, ku diskutuan rreth organizimit të tryezës për dënimet alternative, si dhe për trajnimet e tjera që mund të ndihmojë Akademia.

Më 10 mars 2023, anëtarët e MKP-së realizuan takim me përfaqësuesin e Këshillit të Evropës dhe me përfaqësues nga Klinika Psikiatrike.

Më 14 mars 2023, këshilltarja juridike e MKP-së mori pjesë në takimin koordinues për procesin e Riintegritit dhe Integritit, organizuar nga MPB-ja.

Më 22 mars 2023, zëvendësi i Avokatit të Popullit realizoi takim me drejtorin e Institutit Special në Shtime, ku diskutuan rreth bashkëpunimit të mëtejshëm dhe se si po inkorporohet ky institucion në Ministrinë e Shëndetësisë.

Më 24 mars 2023, përfaqësuesit e MKP-së morën pjesë në tryezën e organizuar nga projekti IPA, me temë: "Vlerësimi i kuadrit ligjor dhe institucional ekzistues për zbatimin efektiv të dënimeve alternative".

Më 28 dhe 30 mars 2023, këshilltarja juridike e MKP-së mori pjesë në punëtorinë e organizuar nga Këshilli i Evropës, me temë: "Përmirësimi i trajtimit për personat e privuar nga liria".

Më 13 prill 2023, zëvendësi i Avokatit të Popullit së bashku me Avokatin e Popullit pritën në takim delegacionin danez, me qëllim të diskutimit të marrëveshjes mes të Kosovës dhe Danimarkës, për transferimin e të burgosurve danezë, me fokus të drejtat e njeriut dhe roli i Ombudsmanëve të të dy shteteve.

Më 18 dhe 20 prill 2023, drejtoresha dhe këshilltarja juridike e MKP-së morën pjesë në punëtorinë e organizuar nga Këshilli i Evropës, me temë: "Përmirësimi i trajtimit të personave të privuar nga liria".

Më 25 prill 2023, anëtarët e MKP-së morën pjesë në tryezën e rrumbullakët organizuar nga Këshilli i Evropës, me temë: "Përmirësimi i trajtimit të personave të privuar nga liria", mbi prezantimin e gjetjeve dhe rekomandimeve të komisioneve vlerësuese të Këshillit të Evropës mbi statutet ligjore dhe kornizën rregullative të Institutit të Forenzikës Psikiatrike të Kosovës (IPFK), Institutit Special në Shtime (ISSh) dhe Departamentit Shëndetësor të Burgjeve (DShB) të Ministrisë së Shëndetësisë.

Më 26 prill 2023, drejtoresha e MKP-së mori pjesë në takimin me përfaqësuesit specialë të Bashkimit Evropian, ku u diskutua lidhur me mandatin dhe punën e MKP-së.

Më 26 prill 2023, drejtoresha e MKP-së mori pjesë në takimin me përfaqësuesit nga Qendra Norvegjeze e Informacionit të vendit të Origjinës - LANDINFO. Kjo Qendër është përgjegjëse për mbledhjen, analizimin dhe prezantimin e informacioneve të vendit të origjinës tek Autoritetet Norvegjeze të Imigrimit.

Më 2 maj 2023, Avokati i Popullit bashkë me zëvendësin, drejtoreshën dhe anëtarët e MKP-së, realizuan takim me kryesuesin e KGJK-së, kryesuesin e KPK-së dhe drejtorin e DShB-së, me qëllim të diskutimit të problemeve dhe sfidave me të cilat ballafaqohen këto institucione për trajtimin e personave me çrregullime mendore, si kategori më e ndjeshme e shoqërisë.

Më 4 maj 2023, anëtarët e MKP-së morën pjesë në konferencën e organizuar nga QKRMT-ja (Qendra Kosovare për Rehabilitimin e të Mbijetuarve të Torturës), me temë: "Të drejtat e Njeriut në Institucionet Korrektuese në Kosovë".

Më 16-18 maj 2023, drejtoresha dhe anëtarja e MKP-së morën pjesë në punëtorinë e organizuar nga Këshilli i Evropës, me temë: "Përmirësimi i trajtimit të personave të privuar nga liria".

Më 18 maj 2023, zëvendësi i Avoktit të Popullit mori pjesë në tryezën e organizuar nga EULEX-i në lidhje me lansimin e raportit mbi monitorimin e Lirimit me Kusht në Kosovë.

Më 30 maj 2023, këshilltarja juridike e MKP-së mori pjesë në grupin punues për Ligjin e Shëndetit Mendor.

Më 31 maj 2023, Mekanizmi Kombëtar për Parandalimin e Torturës organizoi tryezë diskutimi lidhur me të gjeturat dhe rekomandimet e dala nga moni-

torimet e kryera nga MKP-ja në Klinikën Psikiatrike dhe në Institutin e Psikiatrisë Forenzike të Kosovës, ku pjesëmarrës ishin përfaqësues nga Ministria e Shëndetësisë, gjyqësori, prokuroria, Shërbimi Korrektues i Kosovës, Drejtoria Shëndetësore e Burgjeve, Klinika Psikiatrike, IPFK-ja, përfaqësues nga EULEX-i, Këshilli i Evropës etj.

Me rastin e 1 Qershorit - Ditës Ndërkombëtare të Fëmijëve, anëtarët e MKP-së vizituan Qendrën Korrektuese për të Mitur në Lipjan, si dhe Shtëpinë e Nënave, ku fillimisht i njoftuan të miturit me mandatin dhe rolin IAP-së, po ashtu i informuan edhe për Rregulloren (IAP) nr. 01/2019 për Procedurat e Veçanta për Pranimin, Trajtimin dhe Adresimin e Ankesave të Paraqitura nga Fëmijët apo Ankesave që kanë të bëjnë me të Drejtat e Fëmijëve. Përpos kësaj, të miturit u njoftuan edhe për mandatin e Mekanizmit Kombëtar për Parandalim të Torturës i Avokatit të Popullit.

Më 8 qershor 2023, këshilltarja juridike e MKP-së mori pjesë në takimin koordinues për procesin e Riintegritimit dhe Integritimit.

Më 26 qershor 2023, këshilltarja juridike e MKP-së mori pjesë në konferencën e organizuar nga IOM-i (International for Migration), me temë: "Migrimi dhe Zhvillimi".

Më 5 korrik 2023, këshilltarja juridike e MKP-së mori pjesë në forumin shumëpalësh të migrimit, organizuar nga IOM-i, në bashkëpunim me Ministrinë e Punëve të Jashtme dhe Diasporës, me synim parësor që të prezantohen udhëzimet e reja për përfshirjen e diasporës dhe të merren sugjerimet e hisedarëve në këtë proces.

Më 7 korrik 2023, MKP-ja realizoi takim me përfaqësuesin e Institutit për Avokim të Politikave Korrektuese (IAPK).

Më 9 gusht 2023, drejtoresha e MKP-së realizoi takim me kryetarin e komunës së Prishtinës.

Më 9 gusht 2023, drejtoresha e MKP-së realizoi takim me drejtorin e Policisë së Kosovës.

Më 30 gusht 2023, zëvendësi i Avokatit të Popullit së bashku me Avokatin e Popullit morën pjesë në takimin me përfaqësuesin danez, ku u diskutua në lidhje me mandatin dhe sfidat që e presin Avokatin e Popullit në implementimin e marrëveshjes për burgun e Gjilanit.

Edhe gjatë këtij viti, MKP-ja ka vazhduar takimet me përfaqësuesin e Njesisë Korrektuese të Misionit EULEX. Kështu, më 8 shtator 2023, u realizua një takim në të cilin u diskutuan shumë sfida për përmirësimin e respektimit të të drejtave themelore të të burgosurve.

Më 12 shtator 2023, MKP-ja realizoi takim me drejtorin e Klinikës Psikiatrike.

Më 12 shtator 2023, këshilltarja juridike e MKP-së mori pjesë në trajnimin e organizuar nga Ministria e Punëve të Brendshme/Departamenti për Riintegrimin e Personave të Riatdhesuar dhe Integrimin e të Huajve, në koordinim të ngushtë me Zyrën e Shefit të Misionit të UNHCR-së në Prishtinë dhe Programin për të Drejtat Civile Kosovë (CRP/K), me temë: "Konventat dhe legjislacioni ndërkombëtarë për refugjatët".

Më 19 shtator 2023, Avokati i Popullit, zëvendësit e tij dhe drejtoresha e MKP-së morën pjesë në takimin me përfaqësuesit e delegacionit norvegjez të PACE, të cilët janë pjesë e Asamblesë Parlamentare të Këshillit të Evropës dhe të cilët janë të interesuar për punën e institucionit në promovimin e të drejtave të njeriut, sundimin e ligjit dhe të demokracisë, sfidat në administratën publike si dhe punën në parandalimin e torturës.

Më 21-22 shtator 2023, MKP-ja mori pjesë në punëtorinë e organizuar nga Këshilli i Evropës, me temë: "Korniza e monitorimit të Ligjit nr. 05/L-021 për Mbrojtje nga Diskriminimi", përgatitur nga znj. Ivana Roagna, eksperte e KiE-së.

Më 25 shtator 2023, MKP-ja ka realizuar

takim me gjyqtaren e Panelit për Lirim me Kusht, lidhur me ankesën e të burgosurve, si dhe për sfidat e PLK-së.

Më 26 shtator 2023, këshilltarja juridike e MKP-së mori pjesë në punëtorinë e organizuar nga Këshilli Gjyqësor i Kosovës, mbështetur nga OSBE-ja, lidhur me hartimin e draft-Rregullores për Organizimin dhe Funkcionimin e Panelit për Lirim me Kusht.

Më 27 dhe 28 shtator 2023, MKP-ja mori pjesë në trajnimin e organizuar nga projekti IPA, për përdorimin dhe qasjen në databazën e re të të dhënave.

Më 10 tetor 2023, këshilltarja juridike e MKP-së mori pjesë në tryezën e rumbullakët, organizuar nga Ministria e Shëndetësisë, me temë: "Shëndeti mendor është e drejtë universal e njeriut".

Më 10 tetor 2023, drejtoresha dhe këshilltarja juridike e MKP-së morën pjesë në tryezën e organizuar nga Këshilli Gjyqësor i Kosovës, me mbështetje të OSBE-së, me temë: "Bashkëpunimi i Institucioneve Korrektuese dhe Shërbimit Sprovues të Kosovës me Panelin për Lirim me Kusht".

Më 16 tetor 2023, zëvendësi i Avoktit të Popullit dhe drejtoresha e MKP-së morën pjesë në lansimin e projektit RECONNECT, organizuar nga Qendra Kosovare për Rehabilitimin e të Mbijetuarve të Torturës (QKRMT): Rehabiliti-

mi dhe riintegrimi i të miturve - viktima të dhunës seksuale në Kosovë, përmes mbështetjes psikologjike e ligjore, si dhe fuqizimit të kapaciteteve të institucioneve shtetërore.

Më 17 tetor 2023, MKP-ja realizoi takim me përfaqësuesin e Institutit për Avokim të Politikave Korrektuese (IAPK), lidhur me mundësinë e bashkëpunimit.

Më 26 tetor 2023, drejtoresha e MKP-së mori pjesë në takimin e organizuar nga IAP-ja, lidhur me themelimin e Komitetit për Vlerësimin dhe Menaxhimin e Rrezikut të IAP-së.

Më 27 tetor 2023, Avokati i Popullit, zëvendësi i tij dhe drejtoresha e MKP-së, morën pjesë në takimin të Pika e Kalimit Kufitar në Vërmicë, organizuar nga UNHCR-ja (The UN Refugee Agency) dhe CRP/K (Programi për të drejtat civile Kosovë).

Më 30 tetor dhe 1 nëntor 2023, këshilltarja juridike nga MKP-ja mori pjesë në trajnimin e organizuar nga Këshilli i Evropës, me temë: "Përmirësimi i trajtimit të personave të privuar nga liria".

Më 31 tetor 2023, këshilltarja juridike e MKP-së mori pjesë në Forumin e Parë Nacional për Riintegrimin dhe Integrimin në Kosovë, organizuar nga Ministria e Punëve të Brendshme, Departamenti për Riintegrimin e Personave të Riatdhesuar dhe Integrimin e të Huajve.

Më 13 nëntor 2023, zëvendësi i Avokatit të Popullit realizoi takim me gjyqtarët dhe prokurorët e sapoemëruar, të cilët fillojnë punën pas përfundimit të trajnimit në Akademinë e Drejtësisë, ku prezantoi rolin e MKP-së.

Më 13 nëntor 2023, drejtoresha e MKP-së mori pjesë në takimin e tretë të Këshillit Drejtues, organizuar nga Këshilli i Evropës, përmes projektit "Përmirësimi i trajtimit të personave të privuar nga liria".

Më 13 dhe 15 nëntor 2023, drejtoresha dhe përfaqësuesja e MKP-së morën pjesë në trajnimin e organizuar nga Këshilli i Evropës, përmes projektit "Përmirësimi i trajtimit të personave të privuar nga liria".

Me ftesë të Shërbimit Korrektues të Kosovës, drejtoresha e MKP-së, më 24 nëntor 2023, mori pjesë në "Ceremoninë e 24-vjetorit të Shërbimit Korrektues të Kosovës dhe ceremoninë e diplomimit të gjeneratës së 43 të zyrtarëve korrektues".

Më 27 nëntor 2023, Avokati i Popullit, zëvendësi i tij dhe drejtoresha e MKP-së patën takim me përfaqësuesin e OSBE-së, lidhur me ankesat e komunitetit serb në burgje.

Më 18 nëntor 2023, zëvendësi i Avokatit të Popullit realizoi takim me shefin e EU-LEX-it, ku diskutuan lidhur me trajtimin e të burgosurve minoritete, e sidomos

për të burgosurit serb në burgje.

Më 19 dhjetor 2023, zëvendësi i Avokatit të Popullit, drejtoresha dhe anëtarët e MKP-së realizuan takim me studentët e vitit të parë të Fakultetit Filozofik – Departamenti i Punës Sociale, lënda: Drejtat e Njeriut, me të cilët diskutuan për ndalimin e torturës dhe trajtimin çnjerëzor, si dhe lidhur me punën dhe aktivitetet e MKP-së, duke përfshirë edhe inspektimet e rregullta në vendet ku mbahen personat e privuar nga liria.

Me ftesë të drejtorit të përgjithshëm të Shërbimit Korrektues të Kosovës, drejtoresha e MKP-së, më 20 dhjetor 2023, mori pjesë në takimin e thirrur me qëllim të shpalosjes së planit ideor për ndërtimin e Institucionit Korrektues për Gra në Lipjan.

Bashkëpunimi ndërkombëtar i MKP-së gjatë vitit 2023

Me qëllim të forcimit të bashkëpunimit ndërkombëtar, MKP-ja edhe gjatë vitit 2023 ka pasur bashkëpunim të suksesshëm me organizatat relevante ndërkombëtare, duke marrë pjesë në punëtori online, trajnime, në Grupin Punues për Azil dhe Migrim të Rrjetit Evropian të Institucioneve Kombëtare për të Drejtat e Njeriut (ENNHRI), takime të organizuara nga Rrjeti i MKP-ve i Evropës Juglindore, si dhe konferenca të

organizuara nga Aleanca Botërore e Institucioneve Kombëtare për të Drejtat e Njeriut (GANHRI).

Në kuadër të këtyre bashkëpunimeve, më 14 dhe 15 shkurt 2023, përfaqësues nga MKP-ja realizuan punëtori online, organizuar nga Këshilli i Evropës dhe Organizata Joqeveritare për Parandalimin e Torturës (APT), me temë: "Monitorimi i shëndetit mendor në burgje".

Më 26 prill 2023, drejtoresha e MKP-së realizoi takim me përfaqësuesit nga Qendra Norvegjeze e Informacionit të vendit të Origjinës-LANDINFO. Kjo Qendër është përgjegjëse për mbledhjen, analizimin dhe prezantimin e informacioneve të vendit të origjinës tek Autoritetet Norvegjeze të Imigrimit.

Më 22 deri më 24 maj 2023, zëvendësi i Avokatit të Popullit mori pjesë në konferencën e organizuar nga ENNHRI-ja (Rrjeti Evropian i Institucioneve Kombëtare të të Drejtave të Njeriut). Tema kishte të bënte me azilin dhe migrimin.

Më 22 deri më 26 maj 2023, drejtoresha dhe këshilltarja juridike e MKP-së morën pjesë në Trajnimin Rajonal të Monitorimit të Kthimeve me Forcë në Itali, organizuar nga FRONTEX –the European Border and Coast Guard Agency, me qëllim të implementimit të programit të BE-së "EU Regional Support to Protection-Sensitive Migration Management

Systems in the Western Balkans”

Më 1 dhe 2 qershor 2023, zëvendësi i Avokatit të Popullit dhe këshilltarja e lartë juridike e zyrës regjionale të Pejës morën pjesë në takimin e parë të organizuar nga Rrjeti i Mekanizmave Ndërkombëtare të Evropës Juglindore në Selanik, me temë: “Monitorimi i njësive të shëndetit mendor në institucionet korrektuese”.

Me qëllim të shkëmbimit të përvojave të mira të trajtimit të personave të privuar nga liria në Kosovë, IAP-ja më 23 qershor 2023 priti delegacionin nga Shqipëria, që përfaqësohej nga Avokatja e Popullit e Shqipërisë, drejtori i Burg-

jeve të Shqipërisë dhe Komisionari i Mekanizmit Kombëtar për Parandalim të Torturës i Shqipërisë.

Më 6, 7 dhe 8 nëntor 2023, drejtoresha e MKP-së mori pjesë në konferencën e 14-të Ndërkombëtare të Institucioneve Kombëtare për të Drejtat e Njeriut, në Kopenhagë - Danimarkë, organizuar nga Aleanca Botërore e Institucioneve Kombëtare për të Drejtat e Njeriut (GANHRI), me temë: “Roli i Institucioneve Kombëtare për të Drejtat e Njeriut”.

Republika e Kosovës - Republika Kosovo - Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit / Institucija Ombudsmana
Ombudsperson Institution

OMBUDSMAN GODIŠNJI IZVEŠTAJ NACIONALNOG MEHANIZMA ZA PREVENCIJU TORTURE 2023

BR.7

PRIŠTINA, 2024

Sadržaj

POGLAVLJE I

I. NACIONALNI MEHANIZAM ZA PREVENCIJU TORTURE

Posete NMP-a	5
Saradnja i aktivnosti u okviru Mreže NMPT-a Jugoistočne Evrope	5
Saradnja sa Frontex-om	6
Saradnja sa Savetom Evrope (SE)	7
Saradnja NMP Ombudsman sa NMP-ima regiona	7
Uslovni otpust (OUO)	8

POGLAVLJE II

II. POLICIJA KOSOVA

Zlostavljanja	11
Dosijei uhapšenih	11
Fizički uslovi u ovim policijskim stanicama	12
Medicinsku njegu	12
Hrana	16
Podnošenje žalbi od strane uhapšenih lica	16

POGLAVLJE III

III. KOREKTIVNI I PRITVORNI CENTRI

Žalbe lica lišenih slobode	18
Lečenje osoba sa mentalnim oboljenjima	18
Stranci u Korektivnim i pritvorskim centrima	19
Fizičko zlostavljanje	20
Incidenti među zatvorenicima	20
Uslovi smeštaja u korektivnim centrima i pritvorskim centrima	21
Smrtni slučajevi, slučajevi samoubistva, pokušaji samoubistva i samopovređivanje	22
Prenaseljenost	23
Režim	23
Hrana i kuhinja	24
Zdravstvo	24
Disciplinske mere	25
Žalbeni postupak	26
Kontakt sa vanjskim svijetom	26
Krijumčarenje i korupcija	26
Implementacija preporuka Ombudsmana	27
Osoblje Korektivnih i pritvorskih centara	27

POGLAVLJE IV

IV. PRAVA STRANACA

Privremeni prihvatni centar za migrante u Vranidolu	29
Prihvatni centar za povratnike u Prištini	30
Monitoring operacija prisilnog povratka	31

POGLAVLJE V

V. INSTITUCIJE MENTALNOG ZDRAVLJA I INSTITUCIJE SOCIJALNE ZAŠTITE

Klinika za psihijatriju u Prištini i Odeljenje za urgentnu i psihijatrijsku intenzivnu negu	33
Zlostavljanje	34
Uslovi smeštaja	34
Lečenje i aktivnosti na odeljenu UPIN-a	35
Sredstva ograničenja	36
Kontakt sa spoljnim svetom	36
Integracijske Kuće u Zajednici	38
Kuće za integraciju u zajednici u Uroševcu i Prizrenu.	38
Tretiranje	38
Uslovi smeštaja u posećenim KIZ-ima - CENTAR ZA INTEGRACIJU I REHABILITACIJU HRONIČNIH PSIHIJATRIJSKIH PACIJENATA U ŠTIMLJU (CIRHPP)	39
INSTITUCIJE SOCIJALNE ZAŠTITE	40
Specijalni institut Štimlje (SIŠ), Dom za decu sa ograničenim mentalnim sposobnostima (DDOMS), Domovi sa bazom u zajednici (DBZ)	40
Poseta Specijalnom Institutu u Štimlju (SIŠ)	40
Uslovi boravka u SIŠ-u	41
Aktivnosti u SIŠ-u	41
Poseta Domu za decu sa ograničenim sposobnostima u Štimlju	41
Tretiranje	42
Uslovi smeštaja	42
Zdravstvene usluge	42
KUĆE SA OSNOVOM U ZAJEDNICI (KOZ)	44
Kuća sa osnovom na zajednici u Prizren	44
Kuća sa osnovom u zajednici u Uroševcu	45
Kuća sa osnovom u zajednici u Vučitrn	46
DOMOVI ZA STARA LICA I BEZ PORODIČNOG STARANJA	48
Dom za stara lica bez porodičnog staranja (DSLPS) u Prištini	48
Dom za stara lica bez porodičnog staranja u Gurakovcu	49

Psiho-socijalne aktivnosti u DSLPS-u	50
Medicinske usluge	50
Kontakt sa vanjskim svijetom	51
Postupak podnošenja žalbe	51
POSETE PRIVATNIM PRAVNIM LICIMA I NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA KOJE PRUŽAJU USLUGE SOCIJALNE ZAŠTITE ZA STARA LICA	52
Poseta Domu za stara lica "FLORA"	52
Poseta Domu za stara lica „Germania Likastro“	53
Poseta Domu za stara lica "Jetimat e Ballkanit"	54
POGLAVLJE VI	56
VI. AKTIVNOSTI I SASTANCI NMP-A SA NADLEŽNIM INSTITUCIJAMA TOKOM 2023. GODINE	56
Međunarodna saradnja NMP-a tokom 2023.godine	62

POGLAVLJE

I. Nacionalni Mehanizam za Preveniriju Torture

Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka usvojila je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 10. decembra 1984. godine, a stupila je na snagu 1987. godine.

Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila je 18. decembra 2002. Opcioni protokol (OPCAT) uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka (Ovaj protokol je stupio na snagu 22. juna 2006. godine). Opcioni protokol propisuje da svaka država članica mora uspostaviti nacionalni mehanizam protiv torture i drugih okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja.

Republika Kosovo nije potpisnica Konvencije Ujedinjenih nacija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka. Međutim, član 22. Ustava Republike Kosovo utvrđuje da su osnovna ljudska prava i slobode garantovane međunarodnim

sporazumima i instrumentima zagantovane ovim Ustavom, direktno se primenjuju u Republici Kosovo i imaju prioritet, u slučaju sukoba, nad odredbe zakona i drugih akata javnih institucija. Jedna od konvencija predviđenih ovim članom je Konvencija Ujedinjenih nacija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupaka ili kazni.

Skupština Republike Kosovo je 26. juna 2015. godine usvojila Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu. Član 17 Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu, predviđa da Ombudsman deluje kao nacionalni mehanizam za preveniriju torture i drugih okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupaka i kazni. Ombudsman je 16. januara 2016. godine potpisao odluku o uspostavljanju Nacionalnog mehanizma za preveniriju torture (u daljem tekstu NMP). Zakonom su definisane dužnosti ovog mehanizma, a to su: da redovno i bez upozorenja obilazi sva mesta u kojima se drže lica lišene slobode, uključujući policijsko zadržavanje, pritvor, boravak u zdravstvenim ustanovama, carinsko zadržavanje, zadržavanje u emigracionim centrima i bilo kojim drugim mestima kada postoji sumnja da ima kršenja prava i sloboda

Za vreme obavljanja funkcije NMP-a, Ombudsman i njegovi zastupnici imaju pravo na pristup informacijama o zdravstvenom stanju lica lišenih slo-

bode, uključujući uvid u njihovu lekar-sku dokumentaciju, uz njihovu saglas-nost, kao i ličnim podacima ovih lica.

Osoblje ovog mehanizma, pored pravni-ka, treba da uključuje profesionalce iz različitih oblasti, posebno lekare, psi-hologe i socijalne radnike sa iskustvom u ovoj oblasti.

Ombudsman može da predloge i preporuke odgovornim licima i insti-tucijama u kojima se nalaze lica lišena slobode, bez obzira na vrstu ili predmet i okolnosti njihovog lišenja slobode, za poboljšanje postupanja prema njima i njihovih uslova. Ombudsman u ulozi NMP, ubuduće će biti u obavezi da iz-veštava kao i druge države koje su uspostavile NMP po OPCAT-u.

Posete NMP-a

NMP je tokom 2023. godine izvršio 61 nenajavljenju posetu svim mestima u kojima se nalaze lica lišena slobode, kao što su policijske stanice, pritvorski centri, korektivni centri, centar za mi-grante, centar za repatrijacije, ustanove za mentalno zdravlje, ustanove soci-jalne zaštite. kao i granične tačke.

U policijskim stanicama, NMP je izvršio 13 pratećih poseta, sa ciljem provere implementacije preporuka Ombuds-mana, kao i ocene ostvarivanja prava pritvorenika. Jedna (1) poseta obavlje-

na je graničnoj tački u Vermici, zajedno sa UNHCR-om i CRPK-om.

NMP je izvršio 17 poseta Korektivnim centrima, u cilju procene prava lica lišenih slobode, intervjuisanja osuđenih lica, kao i u cilju praćenja i sprovođenja preporuka Ombudsmana.

NMP je izvršio osam (8) poseta prit-vorskim centrima, kao što su: Gnjilane, Prizren, Mitrovica, Priština.

Na osnovu sporazuma sa Nacional-nom komisijom za prevenciju torture Švajcarske (NKPTŠ), NMP je u tri sluč-a pratio prinudni povratak na Međun-arodni aerodrom „Adem Jašari“, i nala-ze monitoringa saopštio je NKPTŠ.

NMP je izvršio jednu (1) posetu Prit-hvatnom centru za migrante u Vranidolu kao i jednu (1) posetu Pritvatnom cen-tru za povratnike u Prištini.

U ustanovama za mentalno zdravlje, NMP je izvršio sedam (7) poseta, kao što su Institut za forenzičku psihijatri-ju Kosova, Psihijatrijska klinika i Hitna psihijatrijska intenzivna nega, Integra-tivni rehabilitacioni centar za hronične psihijatrijske pacijente u Štimlju i inte-grativni domovi zajednice u Prizrenu i Uroševcu.

NMP je obavio pet (5) poseta u insti-tucijama socijalne zaštite kao što su Specijalni institut u Štimlju, Dom za

decu sa ograničenim sposobnostima u Štimlju i Kuče sa osnovama u zajednici u Vučitrnu, Uroševcu i Prizrenu.

Ostvario je pet (5) poseta Domovima za stara lica i bez porodičnog zbrinjavanja, od čega su tri (3) bila Privatna pravna subjekta.

Ombudsman je objavio četiri izveštaja sa preporukama i uputio 28 preporuka nadležnim organima. Vredi napomenuti da su Ombudsmanu odazvali svi organi.

Saradnja i aktivnosti u okviru Mreže NMPT-a Jugoistočne Evrope

Tokom 2023. godine, lider ove Mreže bila je Grčka. Svaka država, tokom jednogodišnjeg vođenja Mreže jugoistočne Evrope, organizuje dva sastanka, a tema o kojoj će se razgovarati bira se na osnovu predloga svake zemlje članice. NMP je učestvovao na prvom sastanku Mreže, koji je održan u Solunu, na kojem se razgovaralo o temi „Monitoring Jedinica za mentalno zdravlje u Korektivnim centrima“.

Dok je na drugom sastanku Mreže, na kojem je planirano da se razgovara o temi, „Postojeće politike i prakse obrazovanja u zatvorima, stručno osposobljavanje i razvoj veština kao

prava zatvorenika i kao sredstva za podršku rehabilitaciji i reintegraciji u društvo“ NMP nije imao priliku da bude predstavljen, međutim, rezultate radionice mu je prosledio organizator.

Saradnja sa Frontex-om

Od 22. do 26. maja, dva predstavnika NMP-a (direktor i pravni savetnik) prošli su obuku od zvaničnika Frontex-a (Evropska agencija za graničnu i obalsku stražu), podržavani od strane IOM-a. Države regiona su učestvovala u ovoj obuci, gde su iz svake države učesnice bila po dva službenika Ombudsman i dva policajca (Kosovo nije imalo predstavnike policije).

Saradnja sa Savetom Evrope (SE)

NMP je nastavio saradnju sa Savetom Evrope, u novom projektu SE-a za podršku Institutu za forenzičku psihijatriju, Specijalnom institutu u Štimlju i Direkciji za zdravstvo u zatvorima. Predstavnici NMP-a su bili aktivni deo svih aktivnosti tokom realizacije projekta, i stalni su deo Upravnog Komiteta ovog projekta. Cilj ovog projekta je razvoj efikasne metodologije i održive saradnje, sa jedinim ciljem da se osigura zaštita prava lica lišenih slobode, kao i osoba sa ograničenim mentalnim

sposobnostima.

Saradnja NMP Ombudsman sa NMP-ima regiona

Ombudsman Kosova je 23. juna 2023. godine ugostio delegaciju Ombudsmana Albanije, koju su bili u sastavu od Ombudsmana, direktora NMP-a i Generalnog direktora zatvora Albanije, i zajedno su posetili Institut za forenzičku psihijatriju Kosova i Korektivni centar u Dubravi, odnosno u Paviljon D, gde je ove godine počela adaptacija ovog paviljona za osobe sa posebnim potrebama. Svrha posete bila je razmena dobrih iskustava u postupanju prema licima lišenim slobode, što je jedan od osnovnih ciljeva Institucija Ombudsmana.

Ombudsman se, preko Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, više puta obraćao Ombudsmanu Srbije putem elektronske pošte, sa ciljem da dobije informacije o zdravstvenom stanju pojedinih građana Kosova koji se nalaze na izdržavanju kazne u zatvorima Srbije, ali nikada nije dobio odgovor

Posete Kosovu Evropskog komiteta za prevenciju torture

Evropski komitet za prevenciju torture (u daljem tekstu CPT) posetio je Kosovo na osnovu sporazuma između Privremene misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) i Saveta Evrope o tehničkoj saradnji u vezi sa Evropskom Konvencijom protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka (23. avgust 2004.). Od tog vremena, CPT je posetio Kosovo 2007., 2010. i 2015. i 2020. godine.¹

Nakon svake posete, CPT je nadležnim organima Republike Kosovo uputio niz preporuka u vezi sa nalazima tokom poseta mestima u kojima se drže lica lišena slobode u Republici Kosovo i tražio je od nadležnih organa da pošalju njihove odgovore u vezi sa ovim nalazima i preporukama.

Uslovni otpust (OUO)

Sobzirom da uslovni otpust omogućava prevremeni otpust iz zatvora, direktno utiče na motivaciju osuđenih lica da budu aktivni u procesu prevaspitanja, da se dobro ponašaju i doprinesu prevremenom puštanju na slobodu.

Ombudsman je primio 4 žalbe od

1 Za više informacija, molimo vas da posetite web stranicu: <http://www.cpt.coe.int/en/>

osuđenih koji su podneli zahtev za uslovni otpust, od kojih je samo jedna žalba otvorena za daljnju istragu. Tokom poseta na terenu, NMP je primio žalbe protiv Odbora za uslovni otpust, koje su bile različite prirode, kao što su: njihovi zahtevi nisu razmotreni blagovremeno; nije se složio sa razlozima odbijanja; odluka je sadržavala činjenice za koje nisu smatrali da se tiču samog lica; odluke su bile šablone, gde su se menjali samo lični podaci itd. Predstavnicima NMP-a su obaveštavali strane o svim njihovim zahtevima, i zainteresovali se o informacijama u vezi odbijanja od uprave zatvora, ali i održali sastanak sa predstavnicima OUO-a, i tom prilikom su izneli zabrinutosti zatvorenika.

Ombudsman ima dobru saradnju sa OUO-om i tokom cele godine je bio u kontinuiranoj komunikaciji sa ciljem da dobije informacije o žalbama koje u instituciji primljen od zatvorenika koji su ispunili uslove za uslovni otpust.

Dana 10. oktobra 2023. godine, na poziv Sudskog saveta Kosova, predstavnici NMP su učestvovali na okruglom stolu na diskusiji na temu: „Izazovi Korektivnih institucija i saradnja sa Odborom za uslovni otpust (OUO), Uloga Probacione službe (PSK) i Preporuke Ombudsmana“. Ovo je bila

prva organizacija ovog formata, gde je OUO otkrio posao i izazove sa kojima se suočava u izvršavanju zadataka koji su im povereni.

Ove godine OUO je uspeo da donese Pravilnik o organizaciji i radu OUO-a, a u radnoj grupi na izradi pravilnika učestvovali su predstavnici NMP-a. Ovaj Pravilnik² je stupio na snagu 28. decembra 2023. godine.

Prema informacijama OUO-a, ističe se da je od ukupno osamsto sedamdeset i dva (872) zahteva za uslovni otpust, osamsto šesnaest (816) njih je razmotreno od strane Odbora. Od ukupnog broja razmotrenih zahteva, odobreno je trista devedeset pet (395), a odbijeno je trista sedamdeset i šest (376). U zavisnosti od ispunjenosti uslova zahteva, odbor je doneo i odluke o odbacivanju zahteva, od kojih je devetnaest (19) odbačeno, dok je za njih dvadeset pet (25) postupak obustavljen iz razloga što isti nakon podnošenja zahteva za uslovni otpust, za ove osuđene sudovi su doneli odluku o prevremenom puštanju sa izdržavanja kazne.

Od lica koji su uslovno pušteni, 625 osoba je bilo pod nadzorom Kosovske probacione službe (KPS), dok je u 16 slučajeva uslovni otpust ukinut.

2 https://www.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/lgs/81924_KGJK_Rregullore_Nr_12_2023_per_punen_panelit_per_lirim_me_kusht.pdf

Izveštaji Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture tokom 2023. godine

Izveštaj sa preporukama o poseti u:	Datum objavljivanja
1. Izveštaj Ex-officio broj 598/2022 o poštovanju prava starih lica od strane nevladinih organizacija i privatnih pravnih lica koja pružaju usluge socijalne zaštite starih lica	4 septembar 2023
2. Izveštaj Ombudsmana u vezi posete Psihijatrijskoj klinici Univerzitetskog kliničkog centra Kosova - Psihijatrijska hitna i intenzivna nega	3 oktobar 2023
3. Izveštaj Ombudsmana, A.nr.432/23 - uslovi smeštaja zatvorenika u krilu D Pritvorskog centra u Prizrenu	13 decembar 2023
4. Izveštaj u vezi sa posetom Korektivnom Centru u Dubravi	28 decembar 2023

POGLAVLJE

II

II. POLICIJA KOSOVA

Ombudsman, preko Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NMP), vrši monitoring u pritvorskim centrima i policijskim stanicama u cilju ocenjivanja postupanja i poštovanja ljudskih prava koja su garantovana Ustavom Republike Kosovo, Zakonom br. 04/L-076 o policiji, Zakonikom o krivičnom postupku i međunarodnim standardima za zaštitu osnovnih prava lica lišenih slobode.

Cilj monitoringa je da proceni zdravstveno tretiranje, znakova nasilja tokom i nakon hapšenja, ishrane, higijene i higijenskih uslova u pritvorskim prostorijama.

Monitoring ekipa vodi računa da proceni da li su ispoštovana tri osnovna prava uhapšenih: pravo da o činjenici hapšenja obavesti člana porodice ili drugu osobu po njegovom izboru; pravo na branioca; i pravo na medicinske usluge. Ova prava predstavljaju garancije protiv

zlostavljanja koje je takođe predvideo Komitet za prevenciju torture.³

Ove godine, Ombudsman je primio 59 žalbi protiv Kosovske policije, od kojih je 25 otvoreno za dalje istrage. Žalbe se odnose na navode o prekomernoj upotrebi sile i neefektivnim istragama policije.

NMP je izvršio monitoring u Regionalnom pritvorskom centru u Prištini, u Policijskoj stanici u Istoku, Policijskoj stanici u Dečanima, Policijskoj stanici u Peći, Policijskoj stanici u Kosovu Polju, Južnoj policijskoj stanici u Prištini, Severnoj policijskoj stanici u Prištini, Policijskoj stanici u Dragašu, Policijskoj stanici u Štimlju, Policijskoj stanici u Lipljanu, Policijskoj stanici u Uroševcu, Policijskoj stanici u Gnjilanu i Granična stanica u Vermici. U policijskim stanicama Ombudsman je posatio kutije za žalbe koje svakog meseca otvaraju kolege iz regionalnih kancelarija, a nikada nisu izveštavali da ima žalbe na nepoštovanje njihovih prava.

3 Evropski komitet za prevenciju torture, 2-gi Opšti Izveštaj, objavljen 1992. godine. vidi: <https://rm.coe.int/16806cea2f>

Zlostavljanja

NMP je obavio intervjue sa licima koja su bila u pritvoru, ali nije primio žalbe na upotrebu sile od strane policijskih službenika tokom njihovog boravka u pritvorskim centrima, štaviše, postoji nekoliko izjava pritvorenika da su imali veoma stručan i korektan tretman od strane policijskih službenika u Pritvorskim centrima. Međutim, bilo je intervjuisanih lica koji su tvrdili da su prilikom hapšenja ili ispitivanja od strane policijskih istražitelja korištene uvredljive riječi ili su čak dobijali šamare.

Ombudsman je, preko Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, u stalnom kontaktu sa Policijskim inspektoratom Kosova (PIK), u vezi sa postupanjem po žalbama koje su uhapšeni građani podneli protiv Policije Kosova. Prema informacijama koje je pružio PIK, tokom 2023. godine, PIK je primila 1.561 žalbu, od kojih je 1.051 klasifikovano kao disciplinski prekršaj niskog profila i prosleđeno Direkciji za unutrašnje istrage i verifikaciju prošlosti u Policiji Kosova. A petsto (500) žalbi je prosleđeno Odeljenju za istrage u PIK-u.

Na osnovu zvaničnih podataka, tokom 2023. godine, od strane PIK-a je istraženo 176 osumnjičenih, za koje je vođena istraga pod sumnjom da su isti počinili krivična dela. PIK je

uhapsio 35 osumnjičenih (21 policajac i 14 građana) i dao 69 preporuka za suspenziju. PIK je tužilaštvu prosledio 69 krivičnih prijava, izdao 45 posebnih i 48 informativnih izveštaja.

Dosije uhapšenih

NMP je prilikom poseta navedenim policijskim stanicama uočio da sve policijske stanice imaju standardni dokument (dosije uhapšenog), u koji se evidentiraju svi podaci u vezi sa uhapšenim i obaveštenje o njegovim pravima. U pojedinim stanicama postoji i kompjuterski program za čuvanje podataka o uhapšenim licima, koji je sastavljen na inicijativu policijskih službenika nadležnih za pritvorske centre. Ova inicijativa se ne praktikuje u svim policijskim stanicama.

Fizički uslovi u ovim policijskim stanicama

Na osnovu Standardnih operativnih procedura (SOP), pritvorski centri moraju biti u skladu sa preporukama CPT-a, zasnovanim na Konvenciji protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka⁴.

NMP je tokom posete Regionalnom pritvorskom centru u Prištini primetio da fizički uslovi za pritvorenike nisu

dobri, kao i da uslovi za rad policijskih službenika ne pružaju adekvatan ambijent za rad, jer je zgrada veoma stara i nedostaje prirodno svetlo. NMP je obavešten da se uskoro očekuje izgradnja novog objekta po međunarodnim standardima.

Što se tiče Pritvorskog centra u Policijskoj stanici u Istoku, NMP je primetio da ćelije ispunjavaju minimalne standarde za smeštaj uhapšenih lica, imaju prirodno i veštačko osvetljenje, imaju dušeke po standardima, veš mašinu i mašinu za sušenje ćebadi, i opremljeni su ventilacijom. Što se tiče fizičkih uslova policijskih službenika u ovoj stanici, NMP je konstatovao da su oni bili dobri, ali je u prostoriji za slučajevne nasilja u porodici plafon bio veoma oštećen, zbog čega je komandiru stanice prilikom posete preporučeno da preduzima mere za renoviranje plafona.

Pritvorski centar u Policijskoj stanici u Dečanima je potpuno renoviran, čime je izbegnut problem sa teškim smrdljivim mirisom, kao i otklonjeni problemi sa električnom energijom i lampama u ćelijama koji su predstavljali opasnost za pritvorenike. Što se tiče policijske stanice, nije bilo poboljšanja u uslovima rada policijskih službenika.

NMP je tokom posete prostorija za
DDO-04/0121/2016, tačka 1.6, stranica 4

zadržavanje u Policijskoj stanici u Peći primetio da je situacija prihvatljiva i da je u kontinuitetu bilo manjih renoviranja, takođe u vezi sa snabdevanjem higijenskim sredstvima, policijski službenici tvrde da se snabdevaju s vremena na vreme. Hrana za zatvorenike i dalje izaziva zabrinutost jer su tri obroka suha, a količina nedovoljna. Što se tiče higijene, nije bila na nivou. Pristup stanici nije bio lak.

Policijska stanica u Kosovu Polju, situacija je slična, nema ni jedne promene u pogledu infrastrukturnih uslova unutar stanice, kao i uslova rada osoblja. Objekat je vlasništvo opštine i do kraja godine (prema informacijama koje imaju) objekat mora biti napušten. NMP je obavešten da je opština dodelila lokaciju za Policijsku stanicu Kosovo Polje i da se čeka finalizacija procedura. Centar ima nedostatak vode za piće, kao i nedostatak klima uređaja, što u velikoj meri otežava rad osoblja, kako u letnjoj sezoni, tako i tokom zime, jer su prozori veoma stari i ne zatvaraju se dobro. Ekipa NMP-a je posetila i istražni sektor, u kome je osoblje radilo u dve smene. Tu su dve sobe za intervju. Zabrinutost je bio i nedostatak štampača, i naglašeno je da se za fotokopiranje pisma mora preći na drugi deo stanice, a stranka ostaje sama u kancelariji.

U Policijskoj stanici Jug u Prištini ne postoji centar za zadržavanje, jer prostorije iz tehničkih razloga ne ispunjavaju uslove, jer je stanica prosto improvizacija. Ono što zabrinjava policajce je nedostatak klimatizacije i temperature tokom leta u prostorijama stanice su veoma visoke, dok su zimi prilično niske. Uhapšena lica ostaju do 6 sati, a zatim se šalju u stanice u kojima se nalaze centri za zadržavanje. Što se tiče higijene, bilo je na nivou. Kao inovacija na ovoj stanici, stvorena je prijateljska soba za žrtve porodičnog nasilja, donacija KFOR-a.

Policijska stanica Sever u Prištini, koja se nalazila u kontejnerima u naselju "Kodra e Trimave", premeštena je u naselje "Arbëria" i ovaj objekat, gde su oni smešteni pre nekoliko meseci, bio je vlasništvo opštine Priština i isti objekat im je dat na korišćenje na dve godine. Uhapšena lica se u ovoj stanici zadržavaju do 6 sati. Što se tiče detaljnijih informacija, kao i statistike pritvorenih lica u ovoj policijskoj stanici, NMP-a je uočio da nemaju nikakav registar ili data bazu u kojem se evidentiraju lica koja se zadržavaju, jer nisu bili u mogućnosti da nam dostave ove informacije. Kako ne bismo ometali rad, ostavili smo na raspolaganju mejl adresu kako bi nam prosljedili statistiku za ovu godinu, koliko je broj maloletnika koji su bili zadržavani, ali

do dana kada se izveštava mi nismo dobili nikakvu informaciju, što znači da se isti uopšte ne evidentiraju. Saradnja NMP-a sa službenicima stanice nije bila zadovoljavajuća.

Tokom posete Policijskoj stanici u Dragašu, NMP je primetio da uslovi u ovoj stanici nisu baš povoljni, ali su prihvatljivi. Poslednjih godina na stanici nije bilo renoviranja. Ćelije u Pritvorskom centru u kojima se nalaze pritvorena lica, bilo je prirodnog osvetljenja, funkcionalnih kamera, ventilacije, kao i letke kojima se pritvorenici obaveštavaju o njihovim pravima.

U Policijskoj stanici u Štimlju nema centra za zadržavanje, pritvorenici ostaju do 6 sati u prostoriji za istragu. Uslovi na ovoj stanici su dobri s obzirom da je stanica novi objekat, međutim, problem predstavlja krov kada duva vetar i pada kiša. Takođe, NMP je primetio da je prijateljska soba bila bez nameštaja, ali je informisana da će ta soba vrlo brzo biti opremljena zahvaljujući donaciji američkog udruženja u saradnji sa opštinom Štimlje.

U Policijskoj stanici u Lipljanu, Pritvorski centar nije funkcionalna zbog radova koje je opština izvela i uklonila objekat u blizini stanice, tako da prozori prostorija predstavljaju opasnost od bekstva ili krijumčarenja spolja. Objekat stanice je

star, ali dobro održavan, iako je potrebno renovirati, posebno podove i kupatila. Stanica je imala Pijateljsku sobu vrlo dobro opremljenu i opremljenu TV-om i igračkama za decu.

Pritvorni centar Policijske stanice u Uroševcu ima pet prostorija za zadržavanje, jedna prostorija je za žene žrtve trgovine ljudima, jedna prostorija u kojoj nema čak ni toaleta i smeštena su lica koja su počinila krivična dela iz kojih se moraju uzeti dokazi i tragovi tela i odeće. Što se tiče uslova u stanici, iako je centar bio krečen prošle godine, prostorije su vlažne i buđave, zbog kiše koja prodire unutar objekta. Centar nije imao ni čistačice ni toalete za osoblje, pa je osoblje prinuđeno da koristi toalete u prostorjama gde se drže uhapšena lica. Takođe, NMP je obavešten da je hrana koja se nudi pritvorenim licima lošeg kvaliteta.

Tokom posete Policijskoj stanici u Gnjanu, NMP je primetio da Centar za zadržavanje nije renoviran i da stanje nije dobro. Zgrada je bila vlažna, smrdilo je teško iako ima ventilaciju i nije bilo prirodnog svetla u prizemlju. Takođe, NMP je infomrisan da nisu zadovoljni kvalitetom hrane koja se pruža zadržanim licima.

Centar za pritvor na graničnom prelazu u Vermici, poseta koju je Ombudsman izvršio u saradnji sa predstavnicima

UNHCR-a i CRPK-a. Prostorije za zadržavanje, u kojima se ljudi drže do 6 sati, bile su u dobrom stanju, imale su dovoljno prostora, prirodnog svetla i čistoća je bila na nivou. Kabine u kojima su boravili policajci su veoma male i vezano za ovu situaciju, obavješteni smo da će izgradnja novih kabina početi vrlo brzo, dok su zabrinutosti policijskih službenika bile slične drugim policijskim stanicama, žalili su se na zastarelim uniformama, a posebno zbog ne snabdevanja čizmama pogodnim za planinski teren.

U svim posećenim policijskim stanicama, NMP je uočio da su sigurnosne kamere funkcionalne, što predstavlja dodatnu garanciju od fizičkog zlostavljanja.

Tokom poseta gore navedenim stanicama, NMP je upoznat da policijski službenici imaju najveći problem sa osobama koje su korisnici opojnih supstanci i osobama sa problemima mentalnog zdravlja i ova kategorija im veoma otežava rad, jer se njima teško upravlja, i bez prekida tokom 48 sati, treba da budu nadgledani zbog straha od pokušaja samopovređivanja/samoubistva. Ova lica predstavljaju opasnost za sebe i policijsko osoblje, jer osoblje nije obučeno za rad sa ovom kategorijom pritvorenika.

U svim posećenim stanicama, NMP

je slušao o zabrinutostima policijskih službenika u vezi sa uslovima rada, kao što je ne snabdevanje uniformama i obućom, u vezi beneficiranog staža, hronične bolesti službenika, hranom, u vezi zastarelog inventara, kao i u vezi nedostatka higijenskog materijala. U svim stanicama je kao zabrinutost bilo navedeno i nedostatak aparat za fotokopiranje ili česti kvarovi i problem štampača koji otežava radni proces u skoro svakoj stanici. Poseban problem je nedostatak automobila. I automobili koje poseduju su veoma zastareli i demolirani.

Medicinsku njegu

Što se tiče medicinskih usluga, kao osnovnog prava, licima koja su uhapšena od strane policije, ove usluge pružaju javne ustanove, kao što su: Centar porodične medicine i Univerzitetsko klinički centar, u zavisnosti od potreba za lečenjem. NMP nije primio nijednu žalbu od intervjuisanih lica u vezi sa ovim pravom. Takođe, iz pregledane dokumentacije uočeno je da je policija u ličnim dosijeima evidentirala obaveštenje o pravu na lekarske usluge.

Hrana

Tokom poseta nekih od navedenih policijskih stanica, NMP je od strane

policijskih službenika obavešteno da su uhapšeni izrazili zabrinutost zbog lošeg kvaliteta i nedovoljne količine hrane koja se pruža prema ugovoru koji policija ima sa ugovornom kompanijom.

Podnošenje žalbi od strane uhapšenih lica

Uhapšena lica imaju pravo da podnose žalbe u vezi sa njihovim tretmanom od strane Policije Kosova policijskoj stanici u kojoj se nalaze, Policijskom inspektoratu Kosova, kao i spoljnim nadzornim telima, kao što su: NMP i nevladine organizacije, kojima je dozvoljeno da posećuju mesta u kojima se nalaze lica lišene slobode. Kako bi se uhapšenima omogućilo poverljivo podnošenje žalbe, Ombudsman je postavio kutije za žalbe u policijskim stanicama u kojima se nalaze ćelije za držanje uhapšenih. Ove kutije za žalbe mogu otvoriti samo određeni službenici Ombudsmana. Pravni službenici regionalnih kancelarija otvorili su kutije i, prema zahtevima, obavili razgovore sa pritvorenim licima.

Generalno gledano, Ombudsman ocenjuje da je tretman pritvorenih lica obeležio kontinuirani napredak u pogledu tretmana i poštovanja prava pritvorenih lica od strane Kosovske policije.

Pritvorski centri i policijske stanice posećene tokom 2023 godine

Posećena institucija	Datum posete
1. Regionalni centar za zadržavanje u Prištini	27 januar 2023
2. Policijska Stanica u Istok	17 mart 2023
3. Policijska Stanica u Dečane	17 maj 2023
4. Policijska Stanica u Peć	17 maj 2023
5. Policijska Stanica u Kosovo Polje	8 agust 2023
6. Policijska Stanica Jug u Prištini	8 agust 2023
7. Policijska Stanica Sever u Prištini	8 agust 2023
8. Policijska Stanica u Dragaš	13 oktobar 2023
9. Granični prelaz u Vermici	27 oktobar 2023
10. Policijska Stanica u Štimlju	2 novembar 2023
11. Policijska Stanica u Lipljane	2 novembar 2023
12. Policijska Stanica u Uroševac	16 novembar 2023
13. Policijska Stanica u Gnjilane	16 novembar 2023

POGLAVLJE

III

III. KOREKTIVNI I PRITVORNI CENTRI

U cilju sprečavanja situacije kršenja ljudskih prava, Ombudsman je preko Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NMP) nastavio da bez najave monitoriše mesta na kojima se drže lica lišena slobode. U korektivnim i

pritvorskim centrima, tokom ove godine, NMP je obavio 25 poseta, sa ciljem sprečavanja kršenja prava lica lišenih slobode, sa ciljem intervjuisanja istih, kao i sa ciljem praćenja sprovođenja preporuka Ombudsmana.

Ombudsman je preko NMP-a izvršio prateće posete radi monitoringa sprovođenja preporuka navedenih u izveštajima, kao i ad hoc posete centrima kao u nastavku: Zatvor visoke bezbednosti⁵, Pritvorski centar u Prištini⁶, Korektivni centar u Dubravi⁷, Korektivni centar za maloletnike (Dom majke i deteta)⁸, Korektivni centar za žene⁹, Korektivni centar u Smrekovnici¹⁰, Pritvorski centar u Prizrenu¹¹, Pritvorski centar u Gnjilanu¹², Pritvorski centar u

5 NMP je imao šest poseta ZVB-u, 12. januara, 26. juna, 27. jula, 26. septembra, 11. oktobra i 7. decembra 2023. godine;

6 NMP je imao tri posete Pritvorskom centru Prištini, 19 maja, 14 jula i 17 avgusta 2023. godine;

7 NMP je posetio KC u Dubravi 15-17 marta i 12 oktobra 2023. godine;

8 NMP je posetio KC Lipljanu (Kuća za majku i dete), 7 marta, 6 aprila, 12 maja 2023. A 1 juna 2023 održano je jedno informaciono predavanje od strane NMP-a u čast Svetskog Dana Deteta;

9 NMP je posetio KC za žene u Lipljanu, 6 aprila i 6 juna 2023. godine;

10 NMP je posetio KC u Smrekovnici, 13 jula 2023. godine. Međutim, redovne mesečne posete, s ciljem otvaranja kutija za žalbe i intervjuisanja lica lišenih slobode, vršila je koleginica iz Regionalne kancelarije u Mitrovici;

11 NMP je posetio PC u Prizren dana 19 jula 2023. godine. Međutim, redovne mesečne posete, s ciljem otvaranja kutija za žalbe i intervjuisanja lica lišenih slobode, vršila je koleginica iz Regionalne kancelarije u Prizren;

12 NMP je posetio PC u Gnjilane dana 20 jula 2023. godine. Međutim, redovne mesečne posete, s ciljem otvaranja kutija za žalbe i intervjuisanja lica lišenih slobode, vršila je koleginica iz Regionalne kancelarije u Gnjilane;

Mitrovici¹³, Paviljon D u Dubravi¹⁴. Cilj svih poseta je bilo praćenje sprovođenja preporuka Ombudsmana, a cilj nekoliko poseta je bilo intervjuisanje pritvorenih lica, nakon nereda na severu Mitrovice i Banjske, kao što su posete Zatvoru Visoke Bezbednosti i Pritvorskom centru u Gnjilanu i Prištini.

Pritvorenici i osuđenici su u opasnosti od kršenja njihovih prava, stoga je uloga NMP-a od suštinskog značaja u sprečavanju, dokumentovanju i rešavanju mogućih povreda prava osoba lišenih slobode.

NMP je monitorisao aspekte postupanja prema licima lišenim slobode, procenjujući postupanje i zaštitu osuđenih i pritvorenih lica, materijalne uslove i uslove života, režim i aktivnosti, kontakt sa vanjskim svetom, zdravstveni tretman, kategorizaciju, eventualne sukobe između osuđenih/ pritvorenih lica, psihičko i fizičko zlostavljanje, posebne potrebe osetljivih grupa, kao i svi drugi aspekti koji se odnose na postupanje prema ovoj kategoriji lica. U svim korektivnim i pritvorskim centrima Ombudsman

je postavio besplatni telefonski broj, i kutije za žalbe, koje otvaraju kolege iz regionalnih kancelarija, koji po prijemu žalbe/zahteva intervjuišu iste osobe i po potrebi postupaju s njima.

Ovi monitoringi se sprovode u cilju ocenjivanja poštovanja fizičkog i psihičkog integriteta, koji čini suštinu zaštite ljudskih prava i sloboda. Zabrana mučenja ili drugog nečovječnog i ponižavajućeg postupanja sadržana je u domaćem i međunarodnom pravu o ljudskim pravima, uključujući Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, koje su uključene u Ustavu Republike Kosova¹⁵. Takođe, član 27. Ustava Republike Kosova predviđa da „Niko ne smije biti izložen mučenju, surovom neljudskom ili ponižavajućem postupanju.“

Žalbe lica lišenih slobode

Ombudsman je primio preko 260 pritužbi putem telefonskih poziva, na besplatni broj, na druge telefonske

13 NMP je posetio PC u Mitrovici dana 2 avgusta 2023. godine, ali ovaj centar posećuje i koleginya Regionalne kancelarije u Mitrovici, s ciljem otvaranja kutija za žalbe i intervjuisanja lica lišenih slobode;

14 Ombudsman je posetio Paviljon D u KC u Dubravi, dana 23 juna, zajedno sa delegacijom Ombudsmana Albanije, KSK-om, DZZ-om, kao i dana 31 oktobra 2023. godine;

15 Poglavlje II, član 22 Ustava Republike Kosova, definiše: dirketnu primenu međunarodnih sporazuma i Instrumenata.

brojeve institucije, kao i na lične brojeve službenika institucije, od samih osuđenika/pritvorenika, od njihovih porodica, od advokata, od socijalnih radnika i osoblja monitorisanih institucija.

Tokom izveštajnog perioda, obavljeno je preko 320 individualnih i grupnih intervjua u mestima koja su monitorisana tokom 2023. godine.

Takođe, Ombudsman je od januara do kraja decembra 2023. godine primio 33 žalbe u kojima se navodi povreda osnovnih prava zagarantovanih članom 27. Ustava Republike Kosova „Zabrana Mučenja, Surovog Neljudskog ili Ponižavajućeg Postupanja“ i 95 žalbe zaštićene članom 30. Ustava “Prava optuženog”. Od toga, 30 žalbe su korak za dalju istragu, dok su 4 slučaja korak za istragu po službenoj dužnosti.

Lečenje osoba sa mentalnim oboljenjima

Zadržavanje i lečenje osoba s mentalnim poremećajima i korisnika droga i dalje je jedan od glavnih izazova za sve institucije. Ovim kategorijama je teško upravljati zbog specifičnosti koje imaju, a korektivno osoblje nije

obučeno da se stara o ovoj kategoriji. U tom smeru poduzeti su pozitivni koraci, adaptirajući paviljon D u KC u Dubravi, gde se mogu smestiti osobe sa posebnim potrebama, ali se prema situaciji na terenu pokazalo da je to nedovoljno. U budućnosti se očekuje povećanje kapaciteta Instituta za forenzičku psihijatriju, što može da olakša situaciju u budućnosti za korektivne i pritvorske centre.

Prema statistikama primljenim od Direkcije za zdravstvo u zatvorima, broj osoba sa mentalnim smetnjama, poremećajima ličnosti i psihijatrijskom terapijom u zatvorima ove godine je ukupno 248 osoba.

Vredi istaknuti da su u korektivnim i pritvorskim centrima lečena i lica sa hroničnim bolestima, ukupno 236. Dok je 6 osoba sa posebnim potrebama i 51 osoba starija od 65 godina.

Stranci u Korektivnim i pritvorskim centrima

Tokom poseta monitoring ekipa, intervjuisani su i stranci koji se nalaze u korektivnim i pritvorskim centrima. Ovi zatvorenici se nisu žalili na postupanje prema njima u zatvoru, ali su podneli žalbe na odugovlačenje sudskog

procesa, kao i žalbe za premeštanje u zemlju iz koje dolaze¹⁶. Ombudsman je iste savetovao i uputio o radnjama koje treba preduzeti, i evidentirao je jedan slučaj, koji je podneo zahtev za deportaciju u njegovu zemlju.¹⁷

Tokom 2023. godine u Korektivnim i pritvorskim centrima evidentirano je šezdeset devet (69) zatvorenika sa stranim državljanstvom.

Fizičko zlostavljanje

Tokom poseta koje je NMP vršio 2023. godine, primio je žalbe zatvorenika sa tvrdnjom o upotrebi sile od strane korektivnih službenika (u Zatvoru Visoke Bezbednosti, Korektivnom Centru u Dubravi, Pritvorskom centru u Gnjanu.) NMP je razmotrio sve žalbe, i tražio informacije od rukovodstva institucije, pregledao medicinske kartone i izveštaje istražnih komisija i uočio da iz ovih izveštaja nije utvrđeno i nije dokazano prekoračenje upotrebe sile.

Incidenti među zatvorenicima

Incidenti između osuđenika su prisutni u svim korektivnim institucijama, ali je ova pojava bila izraženija u KC u Dubravi, za šta je NMP obavestio rukovodstvo institucije, ali i Korektivnu Službu, koji su preduzeli hitne mere i dokumentovali problematična lica, prebacujući ih u druge centre. Ovaj broj incidenata, od 74 tokom posete NMP u martu, značajno se smanjio tokom posete NMP u oktobru.

Direkcija za zdravstvo u zatvorima, postupajući po Standardnim operativnim procedurama o radu zdravstvenih službi u zatvorima, redovno je obavestavala NMP zdravstvenim izveštajima o telesnim povredama nastalim u incidentima između zatvorenika i od strane korektivnih službenika, kao i o novim prijemima sa povredama, izazvanim tokom hapšenja od strane Kosovske policije.

U onim slučajevima, za koje se sumnja da su povrede prouzrokovane prekomernom upotrebom sile od strane policije, NMP je intervjuisao zatvorenike i savetovao ih je u vezi sa radnjama koje treba da preduzmu, i bio

16 Ž.br.535/2023, Sherali protiv OSG,

17 Ž.br.548/2023, Stumm protiv OTP, podneta preko branioca, Fidan Hetemi;

u komunikaciji sa nadležnim organima u zatvorima i Policijskom inspektoratu Kosova, do njihovog okoćanja.

Uslovi smeštaja u korektivnim centrima i pritvorskim centrima

NMP ocenjuje da pojedini korektivni centri ne ispunjavaju standarde potrebne za držanje lica lišenih slobode. Centri koji ne ispunjavaju ove standarde su Pritvorni centar u Peći, Pritvorski centar u Prizrenu, Pritvorski centar Mitrovici, Korektivni centar za žene u Lipljanu, kao i Dom za majku i dete u Lipljanu. Dok Korektivni Centar u Dubravi stalno ima potrebu da se renovira.

Nakon svake posete institucijama, NMP se sastao sa rukovodstvom centra i dao preporuke za Korektivnu službu Kosova na redovnim sastancima koje je obavio.

Ministarstvo pravde i Korektivna Služba uložili su napore da realizuju projekte rekonstrukcije ovih centara i kao rezultat toga, ima pozitivnih pomaka

u ovom aspektu, pošto je u saradnji sa opštinom odabrana lokacija za Pritvorski centar u Prizrenu, dok je za Korektivni centar u Lipljanu projekat dobio oblik i predstavljen interesnim grupama, uključujući Ombudsmana i civilno društvo.¹⁸

Smrtni slučajevi, slučajevi samoubištva, pokuši samoubištva i samopovređivanje

Tokom 2023. godine u korektivnim centrima i pritvorskim centrima, zabilježeno je 6 smrtnih slučajeva od kojih je jedan smrtni slučaj posledica samo vešanja. Pet od ovih smrtnih slučajeva dogodili su se tokom bolničkog lećenja (3 u KUCK-u i 2 u bolnici u Peći).

Za sve slućajeve sprovedene su interne istrage koje su procesuirane i istražene od strane nadležnih organa, dok je NMP, na osnovu mandata, pratio poštovanje procedura u njihovom postupanju i uočio da su sprovedene predviđene procedure standardnim operativnim postupcima.

¹⁸ Dana 26. decembra 2023. godine, na poziv Korektivne službe Kosova, na licu mesta su izašle institucije uključene u razgovore za izgradnju Korektivnog centra u Lipljanu, dajući konkretne predloge o tome kako bi centar trebao da izgleda za funkcionisanje u skladu sa standardima;

Prema informacijama Direkcije za zdravstvo u zatvorima, tokom ove godine u zatvorima je bilo 34 slučaja pokušaja samoubistva; 125 slučajeva samopovređivanja i 5 slučajeva sumnje na seksualno zlostavljanje. Jedan slučaj seksualnog zlostavljanja zatvorenika (K.P.) razmotrio je i NMP i nakon uvida u dokumentaciju, intervju sa licem i zdravstvenim osobljem, ispostavilo se da nije bilo fizičkog kontakta, već samo verbalnog uznemiravanja.

Dok su u 81 slučaju osobe lišene slobode stupile u štrajk glađu.

Ove godine, Korektivna služba i Direkcija za zdravstvo u zatvorima izdali su Uputstva za prevenciju samoubistava, uz podršku projekta Saveta Evrope.

Prenaseljenost

Iz izvršenih poseta, NMP je uočio da nema prenaseljenosti u korektivnim i pritvorskim centrima, osim u Pritvorskom centru u Gnjilanu, gde je tokom letnje sezone zbog problema sa nedostatkom vode i renoviranja preduzetih u cilju rehabilitaciju situacije, ali je ta situacija vrlo brzo izbegnuta.

Režim

Korektivna služba je, u cilju socijalizacije i rehabilitacije osuđenika, preduzela niz radnji po ZIKS-u i međunarodnim standardima, pružajući stručne obuke, kao što su zavarivanje, građevinarstvo, monter, stolarija, tehničko održavanje vodovodnih i elektroinstalacija, obuka krojenja i izrade filigranske bižuterije. Takođe, osuđenima se u okviru socijalizacije i rehabilitacije pruža i srednje i visoko obrazovanje.

NMP kontinuirano preporučuje značaj uključivanja što većeg broja osuđenih lica u rad, kao i potrebu za prioritetnim tretmanom Privredne jedinice, jer radno angažovanje predstavlja jedan od najvažnijih aspekata u rehabilitaciji i resocijalizaciji osuđenih lica. Angažovanje osuđenika radu i njihovo usavršavanje ima pozitivne efekte i nakon izdržane kazne.

U Zatvoru Visoke Bezbednosti (ZVB) osuđenici su uključeni u rad, u radionice za proizvodnju toalet papira, preradu drva, vreća, u kuhinju, čišćenje itd. ZVB također snabdeva i druge centre toaletnim papirom i proizvodima od drveta. Također, u KC u Dubravi zatvorenici se bave raznim poslovima, kao što su poljoprivreda, stočarstvo, kuhanje itd. U Korektivnom Centru u Smrekonici, zatvorenici se bave poljoprivredom, i poljoprivrednim

proizvodima snabdevaju kuhinje svih korektivnih institucija. U Korektivnom Centru za žene osuđenice se bave krojenjem, kuvanjem i sl.

Zatvorenici se plaćaju za svoj rad, bez obzira na posao, uz simboličnu naplatu (1 euro po danu), tako da treba ozbiljno razmisliti o poboljšanju uslova rada osuđenika i povećanju plaćanja.

Također, osuđenici su uključeni u različite programe rehabilitacije, koji će pomoći u smanjenju recidiva i poboljšanju njihovog opšteg blagostanja.

Ukupno 114 osuđenika je uključeno u upravljanje gnjevom; U obuku „Razgovor za promenu“ uključeno je 34 osuđenika; Na obuci za „Nasilje u porodici“ 18 osuđenih lica; U programu „Tops“ 6 maloletnih osuđenika; a 18 osuđenika uključeno je u program Y+ koji se održava za maloletnike.

Međutim, NMP, u pogledu izlaska na svež vazduh, i dalje prima žalbe pritvorenika, uglavnom u ZVB, zbog vremena koje im je dozvoljeno da provode van ćelije, samo 2 sata dnevno, a 22 sata su u zatvorenim prostorijama, bez ikakvih aktivnosti. Ovih zabrinutosti su izražene i u drugim pritvorskim centrima.

Hrana i kuhinja

Poseban značaj tokom monitoringa NMP pridaje kvalitetu hrane za osuđena lica, kao i uslovima skladištenja i pripreme. Tokom poseta korektivnim institucijama, obidene su i kuhinje i magacini u kojima se čuva hrana. NMP je uočio da su skladišta u kojima se drže prehrambeni proizvodi pravilno uskladištena. Radnici u kuhinji su opremljeni sanitarnim knjižicama, ali još uvek nedostaju adekvatne uniforme (KC Dubrava). Također, kuhinjska oprema je zastarela i uprkos novih zaliha, o čemu je Ombudsman dao preporuku u izveštaju za Dubravu.

NMP ocenjuje da je kvalitet hrane uglavnom dobar, ali su stigle žalbe osuđenika na kvalitet hrane, au nekim slučajevima i na količinu. Osuđenici su podneli zahteve da se kantine bolje snabdevaju, posebno voćem i povrćem (ZVB).

Zdravstvo

Poseban značaj tokom monitoringa NMP pridaje i zdravstvenom tretmanu u zatvorima, a posebno osetljivim grupama, kao što su osobe sa mentalnim poremećajima, oni sa teškim bolestima, samopovređena lica itd. Zdravstvene jedinice koje

rade u okviru korektivnih institucija su bile dobro opremljene, iako su u nekim ustanovama prostorije bile neadekvatne, kao što je PC u Prizrenu, PC u Mitrovici.

Snabdevanje lekovima nije bilo dobro početkom 2023. godine, zbog tenderskih procedura koje su u toku od prethodne godine i zbog kojih je direktor Direkcije za zdravstvo u zatvorima podneo žalbu Ombudsmanu¹⁹. Prilikom posete KC u Dubravi u martu 2023. godine, NMP je primio brojne žalbe na nabavku lekova. Ova situacija predstavljala je poteškoće u obavljanju radnih zadataka čak i za zdravstveno osoblje zatvora. U tom periodu zatvorenicima je bilo dozvoljeno da primaju lekove od članova porodice, sve dok situacija nije izbegnuta u junu 2023. godine.

NMP je primio žalbe od zatvorenika u vezi sa zdravstvenim tretmanom putem telefona, poseta, telefonske linije, od članova porodice, kao i iz kutija IO-a za žalbe koje se nalaze u ovim centrima. Sve ove tvrdnje IO je razmotrio tako što je intervjuisao podnosiocce žalbe, pregledao medicinske kartone i u mnogim slučajevima zahtevao zdravstvene izveštaje od direktora

19 Ž. 492/2022, Gjocaj protiv MZ;

20 Direkcija za zdravstvo u zatvorima u znak podrške Savetu Evrope, u junu 2023. godine, objavila je novi Vodič za standardne operativne prakse o radu zdravstvenih usluga u zatvorima;

DZZ-a.

Vredi napomenuti da su zatvorenici koji su novoprimljeni u korektivne ustanove podvrgnuti lekarskim pregledima u roku od 24 sata, a zdravstveni karton je otvoren prema obavezi ZIKS-a i prema Standardnoj operativnoj praksi.²⁰

NMP je, na osnovu intervjua obavljenih sa zatvorenicima, primetio da se poverljivost medicinskih usluga generalno poštuje, osim u onim centrima gde prostor zdravstvene službe to ne dozvoljava, kao u Peći, Prizrenu, Mitrovici.

Disciplinske mere

Tokom monitoring poseta koje su ove godine obavljene u korektivnim i pritvorskim centrima, NMP je posvetio povećanu pažnju disciplinskim merama samice, kako bi procenio da li se poštuju domaći i međunarodni standardi. Tokom intervjua sa zatvorenicima kojima je izrečena mera samice, NMP je dobio tvrdnje o nepoštovanju prava koja su garantovana ZIKS-om. U vezi sa ovim uznemirenjima, NMP je

kontaktirao relevantno rukovodstvo monitorisanog centra.

Prema statistici DZZ-a, ove godine, u svim korektivnim i pritvorskim centrima, samica je izrečena u 625 slučajeva.

Žalbeni postupak

Ovaj mehanizam je od posebnog značaja, a NMP vodi računa da bude informisan o radu i poverljivosti koju pruža korektivna ustanova. Međutim, tokom poseta, NMP je od nekoliko zatvorenika primio informacije o zabrinutosti u vezi sa efikasnošću internog mehanizma za žalbe. Prema njihovim rečima, u većini slučajeva oni ne dobijaju odgovor ili se njihovi zahtevi razmatraju sa zakašnjenjem, i da nema dovoljno poverljivosti, jer se njihovi zahtevi moraju predati korektivnom osoblju, koje se prema njima ne odnosi ozbiljno.

NMP je odmah uputio ove zabrinutosti zatvorenika nadležnim organima monitorisanog centra.

Kontakt sa vanjskim svijetom

Ombudsman je postavio kutije za žalbe u svim korektivnim i pritvorskim centrima u koje imaju pristup samo predstavnici Ombudsmana, a razgovore

obavlja bez prisustva korektivnih službenika. Isto tako, osobe lišene slobode koriste pravo na telefonske pozive i posete članova porodice. U vezi sa ovim pravom, Ombudsman je primio nekoliko žalbi, posebno onih koji nisu državljani Kosova ili koji imaju porodice van Kosova. Ovaj problem je nastao kao rezultat sporazuma koji je KSK sklopila sa telefonskim servisima gde se kartice proizvode u inostranstvu i oni već neko vreme nisu imali priliku da obezbede ovaj ugovor. Zatvorenici su koristili Skype komunikaciju u nedostatku telefonskih poziva.

Krijumčarenje i korupcija

NMP ocenjuje da je Korektivna služba Kosova u izveštajnoj godini bila profesionalnija i da je uspela da spreči nekoliko slučajeva krijumčarenja, uglavnom na ulazu u centre, koje su se desili od strane članova porodice, au nekim situacijama i od samog osoblja, i bila je transparentn u smislu njihovog objavljivanja, ali i preduzimanja istražnih radnji protiv osoblja.

Iz intervjuja koje je NMP obavio sa zatvorenicima, upoznata je da se krijumčarenjem u većini slučajeva bavi korektivno osoblje, a ima tvrdnji da se beneficije, privilegije, ali i premeštaji, pa čak i uslovni otpust, dešavaju zbog korupcije. Oavkeve tvrdnje su uglavnom primljene u KC u Dubravi, dok se Zatvor

Visoke Bezbednosti smatra dobrim modelom za suzbijanje krijumčarenja.

Implementacija preporuka Ombudsmana

U korektivnim i pritvorskim centrima koji su posećeni tokom 2023. godine, NMP je ocenio sprovođenje preporuka datih putem posebnih izveštaja o posetama i upounat je da su sve preporuke ozbiljno tretirane, ili su u potpunosti sprovedene ili su faze implementacije u toku. U prethodnim izveštajima, NMP je dao preporuke za Korektivni centar za žene u Lipljanu, Pritvorski centar u Prizrenu i Peći, da ne ispunjavaju standarde za smeštaj lica lišenih slobode. U vezi sa ovim preporukama, Ministarstvo pravde i Korektivna služba Kosova su preduzeli konkretne radnje obezbeđivanjem prostora i izdvajanjem budžeta za njihovu izgradnju²¹. Dok je u Izveštaju sa preporukama za Korektivni centar u Dubravi (10 preporuka) i Pritvorski centar u Prizrenu, Ombudsman je prosledio preporuke nadležnima na kraju godine o kojoj se izveštava.

21 KSK je formirala radnu grupu kakao bi diskutovala o specifikama Korektivnog Centra u Lipjanu i pozvala da učestvuju na sastanak predviđen za 20 decembar 2023. godine, predstavnike iz Američke Ambasade, ICITAP, Eulex, SE, Ombudsmana, i NVO-e. A dana 26 decembra izašli smo na licu mesta (Lipljan) gde se očekuje da će se graditi centar;

22 Dana 24 novembar 2023. Godine, Korektivna Služba Kosova je zabeležila 24 godina osnivanja i po prvi put diplomiranje 45 korektivnih službenika ženskog roda;

Osoblje Korektivnih i pritvorskih centara

U prošlosti, Korektivna služba Kosova se suočavala sa nedostatkom korektivnog osoblja, posebno zbog prosečne starosti postojećeg osoblja (preko 50 godina), što je direktno uticalo na ukupan radni učinak. Ove godine došlo je do novih zapošljavanja korektivnih službenika²², koji su nastavili sa stručnim usavršavanjem.

Korektivni službenici su aktivno uključeni u projekat Saveta Evrope i nedavno su zajedno sa zdravstvenim radnicima radili na izradi Uputstva za prevenciju samoubistava i samopovređivanja, koji će poslužiti u njihovom svakodnevnom radu.

Posete NMP-a korektivnim pritvorskim centrima

Posećene institucije	Datum posete
1. Korektivni Centar u Dubravi	15-17 mart, 5 oktobar i 12 oktobar 2023
2. Korektivni Centar u Smrekonici	13 jul 2023
3. Korektivni Centar za đene u Lipljanu	6 april 2023 6 jun 2023
4. Korektivni Centar za moleltinike u Lipljanu	1 jun 2023
5. Vaspitno Korektivni Centar za Mamloetnike u Lipljane	1 jun 2023
6. Pritvorski Centar u Prizren	19 jul 2023
7. Pritvorski Centar u Mitrovici	2 avgust 2023
8. Pritvorski Centar u Gnjilanu	20 jul 2023
9. Pritvorski Centar u Prištini	19 maj, 14 jul, 17 avgust 2023
10. Kuća majke i deteta	7 mart, 6 april, 12 maj i 1 jun 2023
11. Zatvor Visoek bezbednosti	12 januar, 26 jun, 27 jul, 26 septembar, 11 oktobar i 7 decembar 2023
12. Paviljon D ZILOPP	23 jun i 31 oktobar 2023

POGLAVLJE

IV

IV. Prava stranaca

Ombudsman je u 2023. godini primio trinaest (13) žalbi stranaca, od kojih se za četiri (4) slučaja otvorena istraga i procesuirana su dalje. Dva od ovih predmeta su zaključena odlukama, i o istima su stranke obavestene, jedan predmet je u fazi potpisivanja od strane Ombudsmana i jedan drugi slučaj se očekuje da će se zatvoriti obzirom da je odobren zahtev za izručenje. U svim slučajevima se radi o strankama koje su prekršile zakone Kosova i počinile krivična dela, a ti slučajevi su razmotreni od strane nadležnih organa kao što su policija, tužilaštvo i sud.

Prema Uredbi i Zakonu o strancima, kao i Standardima Evropskog komiteta za prevenciju torture, stranci u okviru garancija protiv zlostavljanja moraju imati ista prava kao i sve druge kategorije pritvorenih lica, i u tom smislu u gore navedenim slučajevima, Ombudsman nije primio nijednu žalbu od strane stranaca, već su žalbe bile druge prirode u vezi sa sudskim procesima, za koje je Ombudsman

vodio istragu.

Privremeni prihvatni centar za migrante u Vranidolu

Ekipe NMP-a je tokom 2023. godine posetila Privremeni prihvatni centar za migrante u Vranidolu. Cilj posete ovom centru je bio da se proceni poštovanje osnovnih prava migranata od strane vlasti Republike Kosovo, u skladu sa važećim zakonodavstvom Republike Kosova i međunarodnim standardima za ljudska prava sadržanim u Ustavu Republike Kosovo.

NMP je, tokom posete, upoznat da je ovaj centar osnovan 24. juna 2022. godine odlukom ministra Ministarstva unutrašnjih poslova i da će privremeno funkcionisati kao organizaciona jedinica ekvivalentna diviziji, u okviru Departmana za državljanstvo, Azil i migracije u Ministarstvu unutrašnjih poslova.

Funkcije Privremenog prihvatnog centra za migrante su: prijem i smeštaj migranata sa neregularnim statusom na teritoriji Republike Kosova i staranje o uslovima, zaštiti i dobrobiti migranata u skladu sa zakonima na snazi.

Međutim, prijem, registraciju, profilisanje i upućivanje migranata sa

neregularnim statusom na teritoriji Republike Kosova u Privremeni prihvatni centar za migrante vrši Direkcija za migracije i strance u okviru Kosovske policije.

Prilikom posete, ekipa NMP-a je upoznata da je kapacitet centra za 52 osobe, a pristuna su bila 22 migranta i to: Marokanac, Palestinac, Sirijac, Srbin, Alžirac itd. Takođe, tokom posete u ovom centru bila je smeštena i jedna porodica. Nije bilo dece bez pratnje. NMP-u je saopšteno da je od 30. juna do 31. decembra 2022. godine u ovom centru je bilo smešteno 350 migranata. Ljudi u ovom Centru mogu da borave 15 dana, osim u slučajevima kada Direkcija za migraciju i strance ne odluči drugačije. U slučajevima incidenata između migranata obaveštava se policija.

NMP je primetio da su uslovi smeštaja u Privremenom prihvatnom centru veoma dobrog standarda. Centar je podeljen na dva krila: Blok A, gde su smeđteni migranti muškog roda i Blok B, gde su smeđteni migranti ženskog roda. U bloku A ima 5 soba, a u bloku B 5 soba. Takođe, postoji i prostorija za smeštaj osoba sa ograničenim sposobnostima.

Što se tiče obaveštenja o osnovnim

pravima migranata, NMP-a je uočio da ih predstavnik IOM-a svakodnevno informiše na njihovom jeziku o ovim pravima, kao i da postoje brošure na nekoliko jezika koje su dostupne. Takođe, NMP je tokom posete je obavestio strance u Centru o mandatu Ombudsman putem letaka na engleskom, turskom i arapskom jeziku.

Prilikom posete, NMP je obavešten da u Privremenom prihvatnom centru za migrante nema dovoljno osoblja, osim zamenika rukovodioca centra i jedna čistačica iz IOM-a.

Prihvatni centar za povratnike u Prištini

Ekipa NMP-a je 15. avgusta 2023. godine po prvi put obavila monitoring posetu ovom centru. Cilj posete je bio da se proceni poštovanje osnovnih prava lica, građana Kosova, koji se dobrovoljno ili prisilno vraćaju iz evropskih zemalja.

Kapacitet Prihvatnog centra za povratnike je za 25 osoba, ali u hitnim slučajevima može da primi do 50 osoba.

Uslovi smeštaja u ovom centru su dobri i zadovoljavaju međunarodne standarde. Centar raspolaže sa sobama za porodice, dvokrevetnim

sobama, sobama za 6 osoba, kao i kompletnom kuhinjom, ukoliko žele da sami pripremaju hranu, ali hrana ime se donosi i spolja, jer je ugovorena od strane Ministarstvo.

U vreme posete u ovom centru nije bilo smeštenih ljudi, ali je NMP obavešten da je tokom ove godine bilo smešteno 7 osoba. U 2022. godini bile su smeštene 22 osobe, dok su 2021. godine bile smeštene 74 osobe. Prema rečima menadžera Centra i na osnovu ove statistike, broj smeštenih ljudi u ovom Centru se smanjuje. Osobe smeštene u ovom Centru mogu da borave do 7 dana, ali je bilo slučajeva da su ostajali i duže, dok se nije pronašlo rešenje od strane države.

NMP je obavešten da su izgrađene kuće za neka repatrirana lica, gde su upućena da žive, a zatim su isti monitorisani da bi se videlo da li zaista žive u tim kućama. Takođe, u saradnji sa Kancelarijom za zapošljavanje, ovim ljudima je omogućen i posao. U svakoj opštini postoje koordinatori koji se bave ovim slučajevima i koji u saradnji sa drugim službama brinu o njihovoj integraciji u društvo.

Tokom posete, NMP je upoznat da medicinske usluge za smeštene u ovaj Centar, kao njihovo osnovno pravo, pruža najbliži Centar porodične medicine.

Monitoring operacija prisilnog povratka

Na osnovu Memoranduma o razumevanju potpisanog između Institucije Ombudsmana i Nacionalne komisije Švajcarske za sprečavanje torture, NMP je tokom 2023. godine monitorisao tri (3) operacije prinudnog povratka na Međunarodni aerodrom Priština „Adem Jašari“ državljana Republike Kosovo od strane švajcarskih vlasti.

NMP je, tokom monitoringa navedenih operacija, intervjuisao povratnike i nije primio žalbe u smislu postupanja policijskih vlasti Republike Kosova prema njima. Takođe, NMP je primetio da su švajcarski zvaničnici, kao i Kosovska policija, tretirali povratnike na korektan i human način. Tokom monitoringa ovih operacija, NMP je imao punu saradnju sa Kosovskom policijom.

Nakon svakog monitoringa prinudnog povratka iz Švajcarske, NMP je sačinio izveštaj obaveštenja za švajcarsku stranu.

Centar za zadržavanje stranaca i Centar za azil posećeni 2023

Posećene Institucije	Datum posete
1. Privremeni prihvatni centar za migrante u Vranidolu	25 januar 2023
2. Privremeni prihvatni centar za povratnike u Prištini	15 avgust 2023
3. Međunarodni aerodrom Priština	14 februar, 3 maj i 26 septembar 2023

POGLAVLJE

V

V. INSTITUCIJE MENTALNOG ZDRAVLJA I INSTITUCIJE SOCIJALNE ZAŠTITE

Ombudsman je Nacionalnim mehanizmom za prevenciju torture (NMP), tokom ove godine vršio redovne i naknadne posete ustanovama za mentalno zdravlje i socijalnu zaštitu. Svrha ovih poseta bila je procena trenutnog stanja u institucijama za mentalno zdravlje u skladu sa domaćim i međunarodnim standardima, procena tretmana i smeštaja rezidenata u okviru poštovanja ljudskog dostojanstva i ljudskih prava.

Tokom 2023. godine, ekipa NMP-a je posetila Odeljenje za Urgentnu i psihijatrijsku intenzivnu negu Psihijatrijske klinike (UPIN), Centar za integraciju i rehabilitaciju hroničnih psihijatrijskih pacijenata u Štimlju (CIRHPP), Kuću za integraciju zajednice

23 NMP je posetio Kliniku za psihijatriju i Jedinicu za Urgentnu i psihijatriju intenzivnu negu (UPIN), 3 marta 2023. godine.

u Gnjilanu i Prizrenu, Specijalni institut u Štimlju, Kuče sa osnovama u zajednici u Uroševcu i Vučitrnu.

Klinika za psihijatriju u Prištini i Odeljenje za urgentnu i psihijatrijsku intenzivnu negu

NMP je posetio Kliniku za psihijatriju i Jedinicu za Urgentnu i psihijatriju intenzivnu negu (UPIN)²³. Ekipa NMP-a tokom posete ostvaruje punu saradnju sa zdravstvenim osobljem, ima pristup svakom prostoru Klinike, kao i omogućava razgovore sa pacijentima bez prisustva medicinskog osoblja.

Psihijatrijska klinika je organizaciona jedinica UBKSK-a. Prema važećem zakonu, klinika pruža usluge tercijalnog nivoa za celu zemlju (jedina klinika na Kosovu), ali je takođe u obavezi da pruži usluge sekundarnog nivoa za region Prištine, u nedostatku opšte bolnice. Sva odeljenja (osim Hitne pomoći i psihijatrijske intenzivne njege) su otvorena i leče pacijente dobrovoljno, a u određenim slučajevima i protiv njihove volje na osnovu odluke nadležnog suda.

UPIN je jedinica zatvorenog tipa i deluje u okviru Psihijatrijske klinike. Na ovom

odeljenju se leče slučajevi različitih psihotičnih poremećaja, bipolarnih poremećaja i poremećaja ličnosti koji se ne mogu lečiti na drugim odeljenjima otvorenog tipa. Ovo odeljenje je jedino na čitavoj teritoriji Kosova, jer druge regionalne bolnice, psihijatrijska odeljenja nemaju funkcionalne posebne prostorije u kojima se leče hitni slučajevi. Takvi slučajevi iz celog Kosova se dovode na odeljenje UPIN-a Psihijatrijske klinike u Prištini. NMP smatra da bi psihijatrijska odeljenja u drugim regionalnim bolnicama trebalo da aktiviraju posebne prostorije za lečenje hitnih slučajeva.²⁴

Zlostavljanje

Tokom poseta Psihijatrijskoj klinici i Psihijatrijskoj urgentnoj i intenzivnoj njezi, ekipa NMP-a nije primila od strane pacijenata nijednu žalbu na maltretiranje. Takođe, ekipa NMP-a ni iz zdravstvenih kartona nije uočila da je bilo ikakve povrede. Ekipa je tokom poseta primetila da je uopšte bila dobra atmosfera između pacijenata i zdravstvenog osoblja.

Uslovi smeštaja

Ombudsman je u izveštaju sa preporukama²⁵ za Psihijatrijsku Kliniku i Hitnu psihijatriju²⁶, uslove smeštaja ocenio lošim. NMP je tokom posete primetio da zidovi na ovom odeljenju odavno nisu krečeni, stakla na prozorima su popucala, a na prozorima su i gvozdene rešetke. Kupatila su vlažna, žensko kupatilo nije u funkciji zbog curenja vode.

Takođe, u kuhinji na odeljenju ima vlage, a voda kaplje i u hodnicima tokom kišne sezone. Sobe su dvokrevetne, dovoljnog prostora, sa svetlom i ventilacijom i tople su. Prostor i prostorija su bez ukrasa, nekoliko slika su postavljene na zidovima dnevnog boravka i trpezarije.

Prostorije za izolaciju su demolirane i nemaju ventilaciju, jedna od njih je van funkcije. Menadžment Klinike je preduzeo mere i popravilo zidove dve izolacione sobe, ali je i monitoring ekipa primetila da su sobe za izolaciju udaljene od zdravstvenog osoblja i u slučaju da pacijenti imaju bilo kakve potrebe, nemoguće je da lekarsko

24 <https://oik-rks.org/2023/10/04/raport-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-kliniken-psikiatrike-te-gendres-klinike-universitare-te-kosoves-urgjenca-dhe-kujdesi-intensiv-psikiatrik/>

25 <https://oik-rks.org/2023/10/04/raport-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-kliniken-psikiatrike-te-gendres-klinike-universitare-te-kosoves-urgjenca-dhe-kujdesi-intensiv-psikiatrik/>

26 <https://oik-rks.org/2023/10/04/raport-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-kliniken-psikiatrike-te-gendres-klinike-universitare-te-kosoves-urgjenca-dhe-kujdesi-intensiv-psikiatrik/>

osoblje čuje, a dugme alarma je van funkcije. Ekipe NMP-a smatra da prostorije za izolaciju ne ispunjavaju ni minimalne uslove za boravak, a uslovi u UPIN-u uopšte nisu dobri.

NMP je u izveštaju zaključio da je potrebno što pre izvršiti renoviranje odeljenja UPIN-a Psihijatrijske klinike, kako bi pacijentima bio omogućen smeštaj u skladu sa međunarodnim i nacionalnim standardima za smeštaj pacijenata ove kategorije. I CPT je u izveštaju o poseti Kosovu, obavljenom u oktobru 2021. godine, preporučio nadležnim organima da preduzmu konkretne korake kako bi izbegli uočene nedostatke u pogledu uslova smeštaja²⁷.

Stoga su NMP i Ombudsman u pogledu uslova smeštaja Izveštajem od 03.10.2023. godine preporučili nadležnim organima kao u nastavku: „Da se prilagode uslovi u odeljenju UPIN-a, da se eliminiše vlaga u odeljenju, da se žensko kupatilo učini funkcionalnim, kao i da se uredi prostorije za izolaciju i imaju ventilaciju”²⁸

Ekipe NMP-a je i prilikom posete UPIN-u

14. decembra 2023. godine uočila da su uslovi smeštaja isti i da nadležni organ nije preduzeo nikakve radnje da se situacija popravi, uprkos preporukama Ombudsmana.

Lečenje i aktivnosti na odeljenju UPIN-a

Prilikom poseta ovog odeljenja uočeno je da je glavni tretman lekovima i da psiho-socijalne aktivnosti nisu bile dovoljne, nedostajao je multidisciplinarna ekipa kao što su: psiholog, socijalni radnik, radni terapeut a nedostajao je individualni plan lečenja. NMP smatra da vlasti i institucije moraju da obezbede neophodnu raznovrsnost psihosocijalnih stručnjaka, kao preduslov za adekvatan tretman pacijenata.

Tokom godina, NMP je uočio da nema dokaza da je dato pismeno objašnjenje o razlozima prisilnog lečenja, kao što je predviđeno članom 21. stav 1.4. Zakona o mentalnom zdravlju, koji izričito navodi da su pacijenti lečeni prinudno mu, između ostalog, moraju

27 CPT, Izveštaj o poseti Republike Kosova, objavljen u oktobru 2021.

god., stavovi 124, 125 i 127. Vidi: https://www.coe.int/en/web/cpt/kosovo/-/asset_publisher/WsovygSd8qFK/content/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-kosovo-

28 https://oik-rks.org/wp-content/uploads/2023/10/Raport-i-Avokatit-t%C3%ab-Popullit-MKP_Vizit%C3%ab-Klinika-Pskiatrike-QKUK.pdf

pismeno, u roku od 48 sati, objasniti razloge prisilnog liječenja.

Tokom godina, NMP je primetio da nema dokaza da je dato pismeno objašnjenje o razlozima prisilnog lečenja, kao što je predviđeno članom 21, stav 1.4, Zakona o mentalnom zdravlju, koji izričito kaže da pacijent koji je podvrgnut tretmanu bez dobrovoljnog pristanka treba da se pismeno informiše u roku od četrdeset i osam (48) sata o razlozima tretmana bez dobrovoljnog pristanka.

Što se tiče prava na lečenje, istu situaciju je našao i Evropski komitet za sprečavanje torture, u Izveštaju o poseti Kosovu 2015²⁹, 2020³⁰. godine, gde je navedeno: „Prijem osobe u psihijatrijsku ustanovu na prisilnoj osnovi, bilo u kontekstu građanskog ili krivičnog sudskog postupka, ne bi trebalo da sprečava dobijanje informisanog pristanka za lečenje. Svako odstupanje od ovog principa trebalo bi da bude zasnovano na zakonu i obavezno samo u jasno definisanim izuzetnim okolnostima i trebalo bi da bude praćeno odgovarajućim zaštitnim merama“. Na Kosovu, u većini slučajeva, pacijentima se ne daje mogućnost da daju pismeni pristanak ili pravo da odbiju lečenje.

Sredstva ograničenja

Kao što je navedeno u prošlom izvještaju, ali i u ranijim izvještajima Ombudsmana, UPIN-u se ne koristi mehaničko ograničenje, već samo mera izolacije i hemijsko ograničenje. Tokom posete, ekipa je primetila da se u lekarskim kartonima pacijenata nalaze ocene tri neutralna lekara (ne od lekara odeljenja UPIN) za nastavak prisilnog lečenja, anamneza, istorijat bolesti, formular za smeštaj u sobama za izolaciju, zahtev za prijem u bolnicu, ali nedostaje saglasnost za lečenje.

Kontakt sa spoljnim svetom

Prema standardima CPT-a, pacijenti smešteni u ove ustanove moraju imati priliku da šalju i primaju prepisku, da imaju pristup telefonu i primaju posete od svoje porodice i prijatelja, budući da je kontakt pacijenta sa vanjskim svetom od suštinskog značaja ne samo u smislu prevencije zlostavljanja, već i sa terapijskog stanovišta.

Treba napomenuti da pacijenti u UPIN-u uživaju pravo na svež vazduh i porodične posete. Pacijenti na odeljenju tokom dana su podvrgnuti dnevnoj rutini koja se sastoji od aktivnosti kao što su: provetravanje sve vreme na

29 Evropski Komitet za prevenciju torture, Izveštaj o poseti Kosovu 2015 godine, objavljen 2016.godine, stav 101. Više o tome na linku: <https://rm.coe.int/16806a1efc> (4.7.2018).

30 Vidi Izveštaj KPT-a, stav 145, o zadnjoj poseti Kosovu, objavlje 23 septembru 2021.godine: <https://www>.

šetalištu u okviru odeljenskih prostora, gledanje TV-a, hrana.

Konstatacije Ombudsmana o Klinici za psihijatriju i UPIN-a, putem izveštaja sa preporukama upućenim nadležnim organima 3. oktobra 2023. godine, opisuju se na sljedeći način:

“NMP (Nacionalni mehanizam Ombudsmana za prevenciju torture) zaključuje da nedostatak kreveta u Psihijatriji za decu i adolescente i hospitalizacija dece do 18 godina na odeljenjima za odrasle predstavlja kršenje i povredu prava dece, kao i nepoštovanje domaćih i međunarodnih standarda za prava deteta (vidi stavove 1 i 2 izveštaja).

Što se tiče Odeljenja za bolesti zavisnosti (OBZ) (vidi stav 3 izveštaja), NMP konstatuje da nedostatak uslova za dugotrajnu rehabilitaciju zavisnika od opojnih supstanci, alkohola i propisanih lekova, kao i nedostatak infrastrukturnih kapaciteta, medicinskog i pomoćnog osoblja, predstavlja kršenje osnovnih prava na adekvatnu zdravstvenu zaštitu, istovremeno zagarantovanih važećim zakonodavstvom u Republici Kosova.

Ombudsman zaključuje da nedostatak socijalnog radnika na Psihijatrijskoj klinici, oko 7 godina, predstavlja poteškoće u pružanju lečenja i psiho-so-

cijalne rehabilitacije pacijenata (vidi stavove 4 i 20).

Ombudsman zaključuje da nedostatak obuke za osoblje obezbeđenja, u vezi sa prirodom rada u psihijatrijskim ustanovama, predstavlja poteškoće kada ih osoblje pozove da im pomogne u slučajevima incidenata na Psihijatrijskoj klinici (vidi stav 5).

Ombudsman zaključuje da ne aktiviranje posebnih prostorija na psihijatrijskim odeljenjima drugih regionalnih bolnica predstavlja poteškoće za Odeljenje UPIN Psihijatrijske klinike u Prištini, za lečenje hitnih slučajeva, koji se dovode iz svih krajeva Kosova (vidi stav 6).

Ombudsman putem nalaza NMP-a zaključuje da zadržavanje pacijenata na prinudnom lečenju bez obaveštavanja nadležnog suda i kašnjenje u donošenju sudskih odluka predstavljaju kršenje i povredu prava pacijenata. Ovo dolazi kao rezultat nedoslednosti između zakonskih odredbi sadržanih u Zakonu br. 03/L-007 o vanparničnom postupku (članovi 75 do 96) i pravnim odredbama Zakona br. 05/L -025 o mentalnom zdravlju (članovi 20 do 24).

Ombudsman zaključuje da loši uslovi pacijenata na odeljenju UPIn-a, kao ni u prostorijama za izolaciju, ne pomažu u lečenju i dobrobiti pacijenata (vidi

stavove 16, 17).

Ombudsman zaključuje da očigledan nedostatak psiho-socijalnih aktivnosti za pacijente na odeljenju UPIN-a i uopšte na odeljenjima Psihijatrijske klinike, kao i nedostatak individualnog plana lečenja, ne utiče pozitivno na strukturisanu rehabilitaciju pacijenata.

Ombudsmana zaključuje da mera izolacije, kao sredstvo ograničenja i česta praksa u UPIN, kao i nepostojanje posebnih protokola za ovu meru, nije u skladu sa Zakonom br. 05/L -025 za mentalno zdravlje i sa preporukama KPT-a za posetu Kosovu”³¹

Integracijske Kuće u

Zajednici

NMP je izvršio prateću posetu Integrativne kuće u zajednici (IKZ), sa ciljem informisanja o uslovima držanja i tretiranja rezidenata, u svrhu rehabilitacije i socijalne reintegracije. U IKZ-u, slučajevi sa mentalnom retardacijom ili demencijom se ne prihvataju niti leče.

Na Kosovu postoji ukupno devet (9)

integrativnih kuća u zajednici, svaka sa kapacitetom za 10 rezidenata, osim IKZ u Mitrovici, koja ima kapacitet za 20 rezidenata. Kuće za integraciju u zajednici pružaju 24-satnu zdravstvenu zaštitu za rehabilitaciju i socijalnu reintegraciju klijenata sa bolestima i hroničnim psihotičnim poremećajima u remisiji.

Na osnovu kriterijuma definisanih Administrativnim uputstvom br.07/2009³² (u zdravstvu) za profesionalne usluge mentalnog zdravlja u Republici Kosovo, AU koje je ukinuto Odlukom VRK, br. 02/50 od 23.12.2021.godine u ovim kućama smešteni su rezidenti.

Kuće za integraciju u zajednici u Uroševcu i Prizrenu.

Tretiranje

Ekipe NMP-a, tokom poseta Kući za integraciju u zajednici u Uroševcu i Kući za integraciju u zajednici u Prizrenu, intervjuisala je nekoliko rezidenata bez prisustva osoblja kuća i nije primila ni jednu žalbu na fizičko zlostavljanje. Tim je uočio dobar odnos između štićenika

31 <https://oik-rks.org/wp-content/uploads/2023/10/Raport-i-Avokatit-t%c3%ab-Popullit-MKP-Vizit%c3%ab-Klinika-Pskiatrike-QKUK.pdf>

32 <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7705>

i zdravstvenog osoblja. Isto tako, ekipa NMP-a nije uočila nijedan incident upisan u dnevnik dnevnih izveštaja osoblja. Prema rečima osoblja, incidenti ili razgovori između stanara u ovim kućama su retki i mogu se menadžirati.

Uslovi smeštaja u posećenim KIZ-ima - NMP tokom poseta Integracionim kućama u zajednici u Uroševcu i Prizrenu, uočio je da ove kuće ispunjavaju neophodne uslove za život. Takođe, tokom posete je uočeno da su zalihe hrane bile zadovoljavajuće i da nisu prijavili probleme sa grejanjem ili odećom.

Takođe, snabdevanje lekovima je bilo redovno i nisu imali problema sa snabdevanjem. Prema rečima rukovodilaca kuća, rezidenti redovno uzimaju terapiju i ne odbijaju je, a bilo je slučajeva da su se rezidenti dobro integrisali i vratili porodici, nastavljajući normalno život.

Vredi napomenuti da je Integrativna kuća u Uroševcu bila dobro vođena, kućni red je funkcionisao, čistoća je bila na pravom nivou, dok je skladište u kome se čuvaju hrana i odeća za svaku pohvalu. Ova kuća je bila dobar model održavanja i upravljanja za drzge kuće.

Centar za Integraciju i Rehabilitaciju Hroničnih Psihijatrijskih Pacijenata u Štimlju (CIRHPP)

Kao što je naglašeno u ranijim izveštajima, CIRHPP deluje u okviru Univerzitetske kliničke bolničke službe Kosova (UKBSK) i pruža usluge 24 sata dnevno. CIRHPP je ustanova otvorenog tipa, rezidenti ovog centra su uglavnom dijagnosticirani psihotičnim oboljenjima, poput šizofrenije. Zvanični kapacitet za smeštaj u ovoj ustanovi je 60 rezidenata i tokom posete nije uočena prenaseljenost, bilo je prisutno ukupno 60 rezidenata.

Ekipa NMP-a je 2. novembra 2023. godine posetila CIRHPP, kako bi se informisala o realizaciji preporuka Ombudsmana³³. U vreme posete, direktor nije bio prisutan, jer je bio zauzet van ustanove, ali tokom posete niko od rukovodećih kadrova nije zatečen, a ekipa NMP-a nije imao mogućnost da izvrši posetu. Međutim, šetajući dvorištem, bili su prisutni neki od stanara i jedan pomoćnik, i tom prilikom je ekipa NMP-a pokušala da obavi razgovore sa rezidentima, ali je to zbog njihovog pristupa bilo nemoguće.

33 <https://www.oik-rks.org/wp-content/uploads/2018/10/Raport-me-rekomandime-i-MKPT-lidhur-me-viziten-ne-Shtime-26-tetor-2018-1.pdf>

INSTITUCIJE SOCIJALNE ZAŠTITE

Specijalni institut Štimlje (SIŠ), Dom za decu sa ograničenim mentalnim sposobnostima (DDOMS), Domovi sa bazom u zajednici (DBZ)

U Specijalnom institutu u Štimlju i u devet [9] domova sa osnovom u zajednici, pruža se lečenje za osobe sa mentalnim invaliditetom – zaostalost u mentalnom razvoju. Specijalni institut u Štimlju i domovi sa osnovom u zajednici su regulisani i rade na osnovu *UA br.11/2014 o radu i kriterijumima za smeštaj rezidenata, lica ograničenim mentalnim sposobnostima u Specijalnom zavodu u Štimlju i Kuće sa osnovom u zajednici*. Ovim AU predviđa se lečenje osoba kojima je od strane Osnovnog suda oduzeta sposobnost za postupanje. Tokom poseta, NMP je obavešten da su

svi rezidenti smešteni u ove institucije lišeni poslovne sposobnosti i da im je utvrđeno zakonsko starateljstvo.

Zakon br.0/5L-025 o mentalnom zdravlju, u članu 18, stav 1 naglašava da *Licima koja se nalaze u rezidencijalnim ustanovama socijalne zaštite pružaju se jednake usluge savetovanja, tretmana, rehabilitacije i zaštite mentalnog zdravlja, prema zdravstvenim standardima odobrenim od strane Ministarstva zdravstva*. Stav 2 ovog člana naglašava da: *“Način organizovanja i pružanje usluga propisanih u stavu 1. ovog člana utvrđuje se posebnim podzakonskim aktom predloženim od strane Ministarstva zdravlja, u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalne zaštite koje usvaja Vlada.”*

Poseta Specijalnom Institutu u Štimlju (SIŠ)

NMP je izvršio posetu Specijalnom institutu u Štimlju (SIŠ) ³⁴ i tokom posete je naišao na punu saradnju sa direktorom i osobljem ISSH. Takođe, ekipi je bio dozvoljen pristup svakom prostoru i bio je u mogućnosti da intervjuiše nekoliko pacijenata koji su

34 Dana 2 novembra 2023. godine, Nacionalni Mehanizam Ombudsmana za prevenciju torture, ostvario je monitoring posetu Specijalnom Institutu u Štimlju;

mogli da komuniciraju.

Specijalni institut u Štimlju je ustanova otvorenog tipa koji pruža 24-časovne usluge, kao što su: ishrana, odeća, zdravstvena zaštita, edukativna i obuka radna terapija, socijalni tretman. Zvanični kapacitet ustanove je 63 kreveta, a tokom obilaska je utvrđeno da ima 60 rezudenata, od kojih 22 pacijenata je bilo ženskog i 38 muškog pola.

Budući da je Zakon o mentalnom zdravlju u fazi čitanja i nakon stupanja na snagu, daje obavezu izrade pravilnika o internom radu u SIŠ. Od početka ovu ustanovu vodi Ministarstvo rada i socijalne zaštite, dok je prvi put ove godine pod upravom Ministarstva zdravlja.

Savet Evrope je od prošle godine započeo realizaciju projekta podrške Institutu za forenzičku psihijatriju, Direkciji za zdravstvo u zatvorima i Specijalnom institutu u Štimlju, za kompletiranje Standardnih operativnih praksi. Na ovim radionicama NMP je deo radnih grupa za podršku izradi SOP-a.

Uslovi boravka u SIŠ-u

Ekipa NMP-a ocenjuje da su uslovi života u SIŠ-u generalno veoma dobri, stambeni prostori imaju dovoljno prirodnog

osvetljenja, grejanja, ventilacije i čistoća je na zadovoljavajućem nivou. Vredi napomenuti da je u vreme posete vršena renovacija u krilu A i B.

Prema rečima direktora, na SIŠ-u nema prostorija za izolaciju i ne koriste se oblici fizičkog sputavanja.

Aktivnosti u SIŠ-u

Što se tiče psihosocijalnih aktivnosti, postoje tri prostorije za radnu terapiju: likovna, stolarska i radionica. Uključuju sve osobe koje su sposobne za ove aktivnosti. Tu je i sala za druge rekreativno-sportske aktivnosti (stoni tenis, šah, domine, karte i sl.). Ostale aktivnosti uključuju kampovanje na otvorenom, razne igre i šetnje po različitim gradovima sa malim grupama, kao i izlaske u barove u gradu Štimlje.

Poseta Domu za decu sa ograničenim sposobnostima u Štimlju

Tokom godine o kojoj se izveštava, NMP je izvršio posetu Domu za decu u Štimlju. Ova ustanova je jedina ustanova otvorenog tipa sa kapacitetom od 10 kreveta i u kojoj se zbrinjavaju deca sa posebnim potrebama (smetnje u učenju-mentalna retardacija).

Dom za decu pruža usluge 24 sata dnevno, kao što su: hrana, odeća, zdravstvena zaštita, vaspitno-obrazovna i radna terapija, socijalni tretman.

Tokom posete ovoj ustanovi, NMP je uočio da je smešteno devet (9) rezidenata, od kojih 5 đenskog pola i 4 muškog pola, a samo je rezident mlađi od 18 godina, ostali su punoljetni.

Tretiranje

Tokom posete, NMP je primetio blizak, topao i prijateljski pristup osoblja prema rezidentima. NMP nije naišao na osobe sa znacima povreda. Što se tiče psihosocijalnih aktivnosti, NMP je ponovo obavešten da rezidenti uglavnom slušaju muziku, ali i izlaze napolje u prirodu, izlaze u grad, iako retko. U međuvremenu, nekoliko rezidenata pohašaju nastavu u specijalnoj školi. NMP smatra da je broj i kvalitet psihosocijalnih aktivnosti loš i da ne postoji individualizovan plan tretmana prema potrebama i mogućnostima rezidenata.

Uslovi smeštaja

Uslovi smeštaja su generalno dobri u ovoj kući, stambene sobe imaju dovoljno prostora i nisu prenaseljene.

Zdravstvene usluge

Zdravstvena i psihijatrijska služba, kao što je ranije naglašeno, je zajednička sa Specijalnim institutom u Štimlju. Psihijatar ih posećuje jednom sedmično. Slučajevi se ponekad šalju u ambulantu Specijalnog instituta u Štimlju. U slučaju potrebe, druge zdravstvene i specijalističke usluge pruža Centar porodične medicine u Štimlju i Univerzitetski klinički centar u Prištini. Laboratorijske analize se rade u Centru porodične medicine u Štimlju svakih 6 meseci na redovan način, što je NMP takođe proverio tokom poslednje posete.

NMP, je od direktora infomrisan da ima slučajeva dece sa posebnim potrebama koja čekaju smeštaj u ovom domu, ali prema saopštenju rukovodioca Doma nema slobodnih mesta u ovoj kući, niti u bilo kojoj Kući sa osnovom u zajednici za smeštaj punoljetnih stanovnika.

U vezi ovog pitanja kontaktirali smo Ministarstvo zdravlja, u čije ime je direktor Specijalnog instituta u Štimlju odgovorio: *„Dom za decu sa ograničenim sposobnostima u mentalnom razvoju u Štimlju ima za svoju misiju lečenje dece sa smetnjama u razvoju bez staranja porodice i do januara 2023. godine ovom kućom je upravljao MRSZ i MFRT. U okviru politika koje je imao MRSZ, predviđena je*

izgradnja domova za odrasle osobe sa mentalnim ograničenjima u opštinama Kosova i za vašu informaciju 9 takvih kuća je izgrađeno, zadnja kuća koja je puštena u rad je u Novom Berdu. Pitanje rešavanja premeštaja ovih lica nakon navršenih 18 godina je više puta raspravljano, ali nikada nije donesena odluka o tome kako da se postupa sa ovim licima, nastavak boravka donelo je Departman za socijalne politike u okviru MRSZ i kasnije MFRT-a, kao neophodnu potrebu za boravak. Izazov ostaje nedostatak zakona koji bi regulisali ova pitanja kako bi se takve situacije izbegle.

U situaciji u kojoj se nalazimo imamo sledeće alternative: Premeštanje ovih osoba u domove za odrasle kojima upravlja lokalni nivo kao najbolju alternativu. Premeštanje ovih osoba u Specijalni institut, a što nije poželjno, samo ukoliko ne postoji druga alternativa, jer se u SIŠ-u leče teška i duboka mentalna retardacija, a u kućama sa osnovom u zajednici slučajevi lakši. Da se zajedno sa Ministarstvom pravde formira jedna radna grupa koja će proceniti stanje, da li ima zahteva za smeštaj dece u ovaj dom i da li je potrebno da ovaj dom u postojećem stanju funkcioniše, ukoliko nema zahteva i ukoliko se proceni da se mogu doneti alternativna rešenja za takve situacije, u tom slučaju da se

preinaći misija doma iz Doma za decu u Dom za odrasle budući da su svi trenutni korisnici stariji od 18 godina, ovo je kao poslednja alternativa.”

Takođe, u vezi sa ovom zabrinutošću, predstavnici Ombudsman su zvanično kontaktirali Ministarstvo pravde (MP). O ovom pitanju Ministarstvo unutrašnjih poslova je obavijestilo Ombudsmana ka o nastavku: „Obaveštavamo vas da je starost napuštene dece sa ograničenim sposobnostima bila mlađa od 18 godina tokom perioda smeštaja u Dom za nezbrinutu decu u Štimlju. Međutim, zbog dijagnoze i ograničene sposobnosti, centri za socijalni rad nadležni za ove slučajeve nisu uspeli da obezbede spajanje porodice, ili njihovo usvajanje, stoga ove osobe nastavljaju da primaju usluge u stambenom smeštaju u Domu za decu sa mentalnim ograničenim sposobnostima, jer do sada ne postoji drugo sklonište za mlade osobe sa ograničenim sposobnostima. Dom za decu u Štimlju još uvek ne funkcioniše sa nezavisnim ovlašćenjima za donošenje odluka i institucija je koja pruža usluge direktnog staranja. Njen pravni mandat sa posebnim naglaskom je pružanje 24-časovne usluge nege i starateljstva za napuštene zaštićene slučajeve bez porodične nege dok se druge prilike ne promene. Dom za decu u Štimlju nema zahteve za smeštaj

dece koji čekaju, ali ima mandat da brine i saraduje sa slučajevima koji su tamo smešteni. Nacrtom zakona o socijalnim i porodičnim uslugama, za koji se očekuje da će Vlada glasati, MP je predvidelo i mogućnost ugovaranja usluga i javno-privatnog partnerstva vezanih za pružanje usluga osobama u socijalnoj potrebi, te posebno za slučajeve koji su vrlo osjetljivi. Trenutno nema nijednog slučaja dece sa ograničenim sposobnostima bez porodičnog staranja koja čeka da bude smešten. Alternativni oblik zaštite dece sa ograničenim sposobnostima i bez roditeljskog staranja, alternativni porodični smeštaj smatra se prvom opcijom gde deca sa ograničenim sposobnostima trenutno dobijaju usluge.

Ministarstvo pravde je tokom ove godine povećalo isplatu za napuštenu decu kojoj se pruža zakonski oblik zaštite, porodični smeštaj, oblik koji se ostvaruje preko porodica domaćina, a koji se smatra pogodnijim oblikom od smeštaja u Domu. Ministarstvo pravde izradilo je Nacrt novog zakona o socijalnim i porodičnim uslugama, kojim je predvideo nastavak oblika zaštite porodičnog stanovanja za

decu sa ograničenim sposobnostima i bez roditeljskog staranja/napuštenu i nakon punoletstva, i predviela je porodični smeštaj za odrasle osobe bez porodičnog staranja i kojima je potrebna zaštita. Cilj novog nacrta zakona je dalje jačanje porodičnog stanovanja kao jednog od najboljih oblika zaštite, staranja i smeštaja.”

Što se tiče zaliha odeće, lekova i grejanja, ekipa NMP-a je obaveštena da ima dovoljno zaliha.

KUĆE SA OSNOVOM U ZAJEDNICI (KOZ)

Ombudsman je, preko Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, tokom 2023. godine bez upozorenja posetio Kuće sa sonovima u zajednici u Vučitrnu³⁵, Prizrenu³⁶ i Uroševcu.³⁷

Kuća sa osnovom na zajednici u Prizren

Tretman stanovnika u KOZ Prizren – ekipa NMP-a nije primetila nijednu osobu sa fizičkim povredama tokom

35 Dana 26 januara 2023. godine, NMP je posetio Kuću sa osnovom u zajednici u Vučitrnu;

36 Dana 20 februara 2023. godine, NMP je posetio Kuću sa osnovom u zajednici u Prizren;

37 Dana 16 novembra 2023. godine, NMP je realizovao monitoring posetu Kući sa osnovom u zajednici u Uroševcu;

posete. Takođe, iz razgovora sa rezidentima nije dobio tvrdnje o zlostavljanju. NMP je uočio dobru atmosferu između rezidenata i osoblja Kuće.

Uslovi smeštaja u KOZ- Prizren - Što se tiče uslova smeštaja, ekipa NMP je primetila da je zgrada nova, ali oprema u kući se stalno kvari i nemaju domara koji bi ih porpavio. Što se tiče podnog grijanja, ono je bilo funkcionalno.

Zdravstvene usluge – Ekipa NMP je obavestena da zdravstvene usluge rezidentima u ovoj kući pruža Centar za mentalno zdravlje u Prizrenu. Svake dve sedmice ih posećuje i lekar opšte prakse. Što se tiče nabavke lekova, tender još nije otvoren. Lekovi se kupuju novcem pacijenata, bilo kroz penzije ili od članova njihovih porodica

Upravnica kuće tvrdi da zdravstveno i stručno osoblje kuće nije održalo nikakvu obuku o radu sa ovom veoma teškom kategorijom i nisu imali informacije o tome da li je takve obuke planiraju.

Što se tiče zaliha hrane i odeće, ekipa NMP-a je obavestena da ima dovoljno zaliha.

Kuća sa osnovom u zajednici u Uroševcu

Tretman – ekipa NMP-a nije uočila nijednog rezidenta sa fizičkim povredama prilikom posete ovoj Kući. Takođe, je intervjuisala nekoliko rezidenta od kojih nije primila ni jednu tvrdnju o maltretiranju ili upotrebi sile protiv njih. NMP je primetio dobar duh među osobljem i rezidentima.

Uslovi smeštaja u KOZ u Uroševcu- Ova kuća u infrastrukturnom smislu je bila nova zgrada, međutim, nameštaj u dnevnoj sobi je bio zastareo, pokvaren i nečist. Spavaće sobe su imale sa po dva kreveta, osim jedne sobe sa tri kreveta, što je otežavalo pristup ormaru. Sve sobe su bile opremljene ormarom i komodom. Sobe su imale dovoljno prirodnog i veštačkog osvetljenja.

Kuhinja bila mala i za kućne uslove bila je dovoljna, osim šporeta (bila su dva šporeta), jednom šporetu je radila rernu, dok u drugom šporetu bile su funkcionalne ploče. Imali su mašinu za pranje sudova. Skladište u kojem se čuvala hrana je bilo zaključano, a osoblje koje je tu bilo nije imalo ključ, pa ekipa nije imala priliku da vidi u kakvim se uslovima čuva hrana. Dok, mala kancelarija koja je bila odvojena z lekove, nije bila zatvorena. Takođe, ni vrata soba nisu imala ključeve. Osoblje boravi u istoj

prostoriji kao i rezidenti, nemaju poseban prostor.

Kući je bilo potrebno krečenje i generalno čišćenje, kao i angažovanje domara za popravku sitnih kvarova (vrata, sijalice, roletne i sl.), ali koji predstavljaju prepreke u normalnom funkcionisanju kuće.

Zdravstvene usluge - Zdravstvene usluge, kada su im potrebne, dobijaju ih u GCPM u Uroševcu. Što se tiče psihijatrijskih usluga, medicinska sestra potvrđuje da psihijatar dolazi jednom u 6 meseci. Nemaju problema sa nabavkom lekova.

Takođe, osoblje tvrdi da su ove godine poslali rezidente u Prevali na nedelju dana.

Kuća sa osnovom u zajednici u Vučitrn

Lečenje rezidenata u KOZ u Vučitrn – NMP tokom posete ovoj kući nije naišao na lica sa fizičkim povredama, takođe je uložio napore da intervjuiše nekoliko reudenata i nije primio žalbe na fizičko zlostavljanje. Što se tiče incidenata, tokom posete ekipa NMP-a je zabeležila četiri (4) incidenta u koja su se dogodila u Kuću, od strane jednog od rezidenata koji je veoma nasilan i stalno napada druge. Prema informacijama osoblja, bilo je slučajeva da su se desile i svađe

među rezidentima, ali su takvi slučajevi su rešeni dobro.

Uslovi smeštaja - Uslovi smeštaja u KOZ u Vučitrnu su generalno dobri i primećeno je da je bilo nekoliko renoviranja, kao što su: zamena vrata, prozora i kupatila su potpuno renovirana. Što se grijanja tiče, nema problema. Takođe, kamere su funkcionalne.

Zdravstvene usluge - Zdravstvene usluge rezidentima se pužaju u centrima porodične medicine opštine Vučitrn. Međutim, NMP je, tokom posete, obavešten od strane menadžera KOZ-a, da im nedostaje psihijatar i psiholog i da je ovaj zahtev prosleđen Ministarstvu. Takođe, menadžerka tvrdi da ima nedostatka osoblja, jer su dva radnika suspendovana na 50% plate i u postupku su nasilja nad rezidentima. Takođe, 27. decembra 2022. godine tri radnika su upućena na disciplinski postupak zbog nejednakog postupanja prema rezidentima. Što se tiče obuke, osoblje nije obučeno da se bavi ovom kategorijom.

Što se tiče zaliha hrane i odeće, ekipa NMP-a je obaveštena da nema problema sa zalihama. Međutim, s obzirom na kategoriju stanovnika, pomoć oko odeće i posteljine nikada nije dovoljna.

Institucije za mentalno zdravlje, posećene tokom 2023.godine

Posećene Institucije	Datumi poseta
2. Psihijatrijska klinika – Odeljenje Urgnetnu i psihijatriju intenzivnu negu (UPIN).	3 mart, 24 avgust i 14 decembar 2023
3. Centar za integraciju i rehabilitaciju hroničnih psihijatrijskih pacijenata u Štimlju (CIRHPP).	2 novembar 2023
4. Specijalni Institut u Štimlju (SIŠ).	2 novembar 2023
5. Kuća za decu sa ograničenim sposobnostima u Štimlju.	2 novembar 2023
6. Kuća sa osnovom u zajednici u Vučitrn	26 januar 2023
7. Kuća sa osnovom u zajednici u (KOZ) Uroševac.	16 novembar 2023
9. Stambena kuća ili sa osnovom u zajednici u Prizren.	20 februar 2023
10. Integrativna kuća u zajednici u Uroševac	16 novembar 2023
11. Integrativna kuća u zajednici u Prizren	20 februar 2023

DOMOVI ZA STARA LICA I BEZ PORODIČNOG STARAN- JA

Ombudsman je, preko Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, tokom 2023. godine posetio Dom za stara lica bez porodičnog staranja u Prištini (DSLPS)³⁸, Dom za stara lica bez porodičnog staranja u Gurakovcu³⁹. Svrha poseta je bila procena tretmana i smeštaja starijih osoba koji su smešteni u ovim domovima, kao i napretka nadležnih organa u implementaciji preporuka IO-a, dostavljenih kroz ranije izveštaje sa preporukama.

Uredbom br. 09/2008 o unutrašnjoj organizaciji rada doma za stara lica bez porodičnog staranja (u daljem tekstu: Pravilnik) uređuje pitanje kriterijuma za prijem rezidenata, organizaciju života i rada sa korisnicima (rezidentima), pravila domaćinstva i delatnosti, zdravstvenu zaštitu korisnika, kao i druga pitanja o životu i radu korisnika DSLPS-a.⁴⁰

Zakonodavstvo Republike Kosovo ne definiše prisilno smeštanje u ustanove

socijalne zaštite. Svi rezidenti koji su smešteni u ovu ustanovu smešteni su na osnovu ugovora zaključenog sa navedenom ustanovom. Stoga se smatra da su se svi stanovnici ovde naselili svojom voljom.

Dom za stara lica bez porodičnog staranja (DSLPS) u Prištini je institucija socijalnog karaktera koja je delovala u okviru Ministarstva finansija, rada i transfera i sada je pod upravom Opštine Priština. A Domosi za stara lica i bez porodičnog staranja u Gurakovcu su pod upravom Opštine Istok

Tretman - Tokom poseta ovih institucija, NMP je intervjuisao starije osobe koje su smeštene tu i nije primio ni jednu žalbu na fizičko maltretiranje ili verbalno zlostavljanje.

Incidenti između rezidentima - U vezi sa incidentima, NMP je obavešten da je u Domu za stara lica i bez porodičnog staranja u Prištini evidentiran jedan incident između rezidenta (supružnika), slučaj koji je uzet na razmatranje od

38 Dana 20 oktobra 2023, NMP je realizovao monitoring posetu DSLPS u Prištini;

39 Dana 12 oktobra 2023, NMP je realizovao monitoring posetu DSLPS u Gurakovcu;

40 Član 1 Pravilnika br. 09/2008 o unutrašnjoj organizaciji rada za Dom za stara lica bez porodičnog staranja.

strane Policije Kosova. U ovom slučaju, nadležni sud je izrekao uslovnu osudu starijoj osobi, u ovom slučaju suprugu.

U Domu za stara lica i bez porodičnog staranja u Gurakovcu, nije evidentiran ni jedan slučaj incidenata među starima. Prema rečima rukovodilaca ovih ustanova, rezidenti su su upravljivi.

Uslovi smeštaja - NMP tokom posete **Domu za stara lica bez porodičnog staranja u Prištini**, je informisan da je bilo renoviranja u smislu poboljšanja uslova smeštaja. Ombudsman je u Izveštaju⁴¹ sa preporukama za DSLPS od 18. novembra 2022. godine preporučio nadležnima da *„Da se rezidenti snabdevaju adekvatnim inventarom u njihovim sobama“*. NMP je tokom naknadne posete 20. oktobra 2023. godine primetio da su rezidenti bili snabdeveni adekvatnim inventarom.

Takođe, ekipa NMP-a je tokom ove posete primetila da je sprovedena preporuka Ombudsmana *„Da se lift stavi u funkciji što je pre moguće“*⁴² i da rezidenti sa invalidskim kolicima sada mogu da izađu u dvorište.

41 <https://oik-rks.org/2022/11/24/raporti-mkpt-se-per-viziten-ne-shtepine-per-personat-e-moshuar-dhe-pa-perkujdesje-familjare-ne-prishtine/>

42 <https://oik-rks.org/2022/11/24/raporti-mkpt-se-per-viziten-ne-shtepine-per-personat-e-moshuar-dhe-pa-perkujdesje-familjare-ne-prishtine/>

43 <https://oik-rks.org/2022/11/24/raporti-mkpt-se-per-viziten-ne-shtepine-per-personat-e-moshuar-dhe-pa-perkujdesje-familjare-ne-prishtine/>

Što se tiče preporuke *„Da se vrši renoviranje kupatila“*⁴³, ekipa NMP-a je uočila da osim nekih tehničkih prilagođavanja, nije bilo renoviranja kupatila starih lica u DSLPS-u.

Dom za stara lica bez porodičnog staranja u Gurakovcu

U Domu za stara lica bez porodičnog staranja u Gurakovcu, što se tiče uslova smeštaja NMP je primetio da su u dnevnu sobu u kojoj se rezidenti hrane uneli novi sto i nove stolice. Stanje prostorija u kojima su bili smešteni rezidenti je isto u odnosu na pročlu posetu. NMP ocenjuje da su uslovi smeštaja u ovu kuću generalno dobri.

Psiho-socijalne aktivnosti u DSLPS-u

Psihosocijalne aktivnosti se organizuju u skladu sa važećom Uredbom, prema članu 9. Uredbe u DSLPS-u organizuje se program rada sa zavisnim, poluzavisnim i nezavisnim korisnicima. Radno sposobni korisnici se bave radom onoliko koliko je predviđeno programima radne terapije.⁴⁴

Članom 12. Uredbe propisano je da građani svoje slobodno vreme provode odmarajući se, baveći se zabavnim i kulturnim aktivnostima, u skladu sa programima ovih aktivnosti. U okviru ustanove postoji klub za stara lica, organizuju se 3 izleta tokom godine, terapija za rezidente. Program rada se izrađuje od strane socijalne službe a radna terapija u skladu sa zdravstvenom službom, prilagođavajući ga mogućnostima svakog korisnika koji se angažuje radom⁴⁵. Institucija takođe ima i salu za aktivnosti u kojoj obično starije žene rade ručni rad. U klubu za rezidente postoji zajednički prostor u kojem borave psiholog i radni terapeut. Klub za rezidente ima i

prostor za igranje šaha, domina i karata, gde rezidenti mogu da igraju i provode njihovo slobodno vreme.

Medicinske usluge

Medicinske usluge u DSLPS-u u Prištini pruža medicinsko osoblje u okviru doma koje se sastoji od: 1 redovnog lekara; stomatolog sa punim radnim vremenom; glavna sestra i 9 medicinskih sestara, koje rade u smenama (12/12); i asistenta za stomatološke usluge sa punim radnim vremenom; farmaceut sa punim radnim vremenom (8-16), 2 fizioterapeuta sa punim radnim vremenom, 1 sanitarni tehničar, 1 radnik u perionici, 2 održavaoca higijene. Medicinsko osoblje čini 14 medicinskih pomoćnika, koji se staraju o osobama sa ograničenim sposobnostima i o nepokretnim licima. Staranje o ovim osobama se obavlja uz stalni nadzor, pri čemu osoblje brine o njihovoj ličnoj higijeni, redovnoj ishrani i drugim povremenim potrebama.

Medicinsko osoblje uključuje psihologa, koji radi sa punim radnim vremenom, i psiholog pripravnik koji radi na

44 Član 11 Pravilnika br. 09/2008 o unutrašnjoj organizaciji rada za Dom za stara lica bez porodičnog staranja.

45 Član 11, stav 2, Pravilnika br. 09/2008 o unutrašnjoj organizaciji rada za Dom za stara lica bez porodičnog staranja.

određeno vreme, dok psihijatar radi dva puta nedeljno po ugovoru. Zdravstvena zaštita se pruža prema individualnim i opštim potrebama.

Sistematske posete se vrše najmanje jednom u 6 meseci. Medicinska služba ima posebne protokole za samo povređivanje, telesne povrede, štrajk glađu, seksualno zlostavljanje, samoubistvo i smrt u ustanovi. NMP je primetio da su dovoljno snabdeveni lekovima i istu redovno dele medicinski tehničari.

Dok medicinsku negu u Domu za stara lica i lica bez porodičnog staranja u Gurakovcu, kako se navodi u preliminarnim izveštajima NMP-a, obezbeđuje lekar opšte prakse, koji ih posećuje jednom nedeljno iz GCPM-a. Posete internisti ili bilo kojem drugom specijalistu po uputama lekara opšte prakse obavljaju se u Centru porodične medicine ili u Regionalnoj bolnici. NMP je prilikom posete uočio da im nedostaje kabinet za fizioterapiju i fizioterapeut, kao i psiholog i neuropsihijatar. Što se tiče snabdevanja lekovima, ono je zadovoljavajuće.

Kontakt sa vanjskim svijetom

Stare osobe smeštene u Domu za stara

46 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

lica i bez porodičnog staranja u Prištini i Domu za stare i bez porodičnog staranja u Gurakovcu, bez problema i prepreka ostvaruju kontakt sa spoljnim svetom. Tokom poseta ovim kućama, NMP nije primio nijednu pritužbu u vezi sa ostvarivanjem ovog prava.

Postupak podnošenja žalbe

Starije osobe smeštene u ovim domovima imaju pravo žalbe direktoru institucije, kao i nadležnim organima koji upravljaju ovim domovima. Takođe, oni mogu da podnesu svoje žalbe Instituciji Ombudsmana (IO), protiv institucije u kojoj su smešteni i protiv javnih institucija Republike Kosovo.

Ombudsman je, putem Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, tokom ove godine obišao tri privatna **Doma za stara lica**, koja su licencirana od strane nadležnog ministarstva. U vezi sa ovim domovima, Ombudsman je objavio izveštaj sa preporukama Ex officio br.598/2022⁴⁶. Osnovna svrha ovog izveštaja je da skrene pažnju nadležnih organa Republike Kosovo na poštovanje prava starih lica koja su smeštena u domovima nevladinih organizacija i u pravnim subjektima koji

pružaju socijalne usluge za stara lica, prava koja su zagarantovana Ustavom Republike Kosovo, odgovarajućim važećim zakonima, kao i međunarodnim standardima za zaštitu ljudskih prava.

Izveštaj je objavljen nakon istraga koje je Ombudsman preduzeo, na osnovu informacija portala „KOHA”¹, da je u privatnom pravnom subjektu „Orenda”, gde se pružaju socijalne usluge za stara lica, objavljen snimak na kojem se vidi kako osoblje ovog subjekta maltretira stariju ženu, koja je smeštena u ovom domu.

Ombudsman je utvrdio da državni organi nisu ispunili svoje pozitivne obaveze, u cilju zaštite i poštovanja prava starijih osoba smeštenih u ustanove socijalne zaštite, bilo državne ili privatne ustanove koje su licencirane od strane države.

Posete privatnim pravnim licima i nevladinim organizacijama koje pružaju usluge socijalne zaštite za stara lica

Predstavnici IO-a obišli su tri pravna licencirana lica za pružanje usluga smeštaja i usluga starim licima. Licencirana privatna pravna lica su: “Germania Likastro” ShPK; Dom za stara lica “FLORA” DOO i Nevladina organizacija “Balkanska siročad”. Tokom poseta obavljani su grupni i individualni intervjui sa starijim osobama i sa osobljem. Nisu primili nijednu žalbu na fizičko ili psihičko zlostavljanje od strane starijih osoba.

Poseta Domu za stara lica “FLORA”

Dana 9. marta 2023. godine⁴⁷ NMP je posetio Dom za stara lica „FLORA” DOO u Istoku. U ovom domu je bilo smešteno 30 starih lica. Osoba koju smo kontaktirali izjasnila se kao supruga vlasnika doma, ista je tvrdila da je upravnica ovog doma. Prema njenim rečima, ovaj dom za socijalno staranje za stara lica radi četiri godine,

47 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

ali samo godinu dana ima licencu za pružanje ovih usluga. Dom ima tri sprata, gde su bili smešteni rezidentni i dnevni stanovnici.

Tokom posete ovog doma, NMP su se sastali sa starijom ženom, koja je bila u invalidskim kolicima i bila je smeštena na drugom spratu doma. Ova starija žena izjavila je da u nedostatku lifta nema mogućnosti da izađe u dvorište. Rekla je da joj je jedina mogućnost bila da izađe na terasu sobe.

Takođe, tokom posete ekipa NMP-a su se sastali sa dvoje zaposlenih, koji su radili po osmočasovnom rasporedu, a u noćnoj smeni nije bilo osoblja. Upravnica doma je izjavila da noću sama brine o starim licima. Stara lica dobijaju zdravstvene usluge u Centru porodične medicine u Istoku i u bolnici u Istoku, koja se nalazi u neposrednoj blizini Doma za stara lica. Dom nema lekara, fizijatra, socijalnog radnika, pa čak ni psihologa.

Što se tiče aktivnosti za stare, upravnica ovog doma je tvrdila da ona stara lica koja su fizički sposobna mogu slobodno izaći na kafu ili za neku drugu aktivnost. Dok uprava doma stalno organizuje izlete u prirodi, na kafu ili čak za neku drugu aktivnost.

48 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

Poseta Domu za stara lica „Germania Likastro”

Dana 10. marta 2023. godine⁴⁸, predstavnici IO-a su posetili pravni subjekat „Germania Likastro” DOO u selu Zahać u opštini Peć. Tokom posete su se sastali sa upravnikom ovog subjekta, od kojeg su upoznati da je smešteno petnaest starih lica. Što se tiče zdravstvenog osoblja, upravnik je tvrdio i odgovarajućom dokumentacijom potvrdio da centar ima lekara, psihologa, medicinske sestre sa dve noćne smene, kao i spremačice. Međutim, za zdravstvene slučajeve, stara lica se vode u centre porodične medicine i Regionalnu bolnicu u Peći.

Takođe, upravnik doma je tvrdio da se obavljaju i dnevne aktivnosti, kao što su: izlazak u prirodu ili na kafu za stara lica koja su fizički dobro.

Što se tiče prostora, uslova i higijene, u trenutku posete utvrđeno je da je stanje zadovoljavajuće.

U privatnim pravnim subjektima „Germania Likastro” DOO i Domu za stara lica „FLORA” DOO, stara lica se smeštaju ugovorom između pravnog subjekta i članova porodice.

Poseta Domu za stara lica “Jetimat e Ballkanit”

Dana 13. marta 2023. godine⁴⁹, NMP je posetio Nevladinu organizaciju „Jetimat e Ballkanit” koja pruža besplatne socijalne usluge za stara lica bez porodičnog staranja.

Tokom posete ovom domu, ekipa je primetila da dom ima maksimalni standard, sa potpunim osobljem koje pruža socijalne usluge za stara lica. Dom ima moderne sobe sa modernim enterijerom, uključujući toalete, tuševe i televizore u sobama. Takođe ima kuhinju sa maksimalnim prostorom i raznovrsnom i zdravom hranom. Dom ima dovoljno prostora za šetnju, dnevni boravak i druge aktivnosti za stara lica. U vreme posete je bilo smešteno sedamdeset starih lica. Zdravstvene usluge se pružaju u odgovarajućem medicinskom okruženju sa naprednom opremom i inventarom. Zdravstvene usluge pruža odgovarajuće medicinsko osoblje, kao što su: lekar opšte prakse, fizijatar, psiholog i stomatolog. Pored toga, zdravstvene usluge pruža i Centar porodične medicine u selu, kao i druge

49 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

50 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

privatne bolnice na osnovu sporazuma o saradnji. Nevladina organizacija „Jetimat e Ballkanit” poseduje i pravu bazu podataka sa podacima svih smeštenih. Neki od intervjuisanih rezidenata su bili veoma zadovoljni uslovima i tretmanom, dok je osoblje imalo porodičan odnos prema štíćenicima.

Stoga je Ombudsman u izveštaju po službenoj dužnosti 598/2022⁵⁰ u vezi sa izvršenom nadzoru u navedenim kućama zaključio da:

Ombudsman je, na osnovu nalaza iz realizovanih poseta, procene dokumentacije slučaja i analize važećeg zakonodavstva, primećuje da osoblje privatnog pravnog subjekta koje je pružalo socijalne usluge za stara lica, uključeno u slučaj zlostavljanja starije žene, nije dobilo licencirano za pružanje socijalnih i porodičnih usluga

na adekvatnom nivou, od strane Generalnog saveta za socijalne i Porodične usluge (GSSPU).

Takođe, Ombudsman konstatuje da Jedinica za nadzor i inspekciju socijalnih usluga, pravnih subjekata i nevladinih organizacija koje su licencirane za pružanje pravnih usluga nije izvršila svoje obaveze prema Administrativnom uputstvu br. 14/2013, čl. 5 stav 1 za praćenje i inspekciju pravnih subjekata/organizacija koje pružaju socijalne i porodične usluge.

Ombudsman konstatuje da bi redovni nadzor u institucijama socijalne zaštite mogao da spreči svaki oblik maltretiranja ili zlostavljanja starijih osoba smeštenih u ove institucija.

Ombudsman konstatuje da Dom za stara lica „FLORA“ u Istoku ne ispunjava kriterijume i standarde za pružanje socijalnih usluga za staranje starih lica prema Minimalnim standardima kvaliteta socijalne službe u Domu za stara lica od strane institucije za stara lica. Zbog toga što ova kuća ne obezbeđuje pristup osobama sa ograničenim sposobnostima, zbog toga stari ljudi smešteni na drugom spratu, koji se kreću u invalidskim kolicima, nemaju pristup dvorištu i na taj način su diskriminirani.

Ombudsman konstatuje da u svim staračkim domovima koje je NMP pratio, nema zaposlenih socijalnih radnika, kako to zahtevaju standardi i kriterijumi za licenciranje domova koji pružaju socijalne usluge za stara lica.

Ustanove za starije osobe posećene tokom 2023. godine	Datumi poseta
Dom za stara lica i bez porodičnog staranja u Prištini.	20 oktobar 2023
Dom za stara lica u Girakovac.	12 oktobar 2023
Dom za stara lica i lica “FLORA” DOO u Istok	10 mart 2023
Dom za stara lica i lica “Germania Likastro” DOO u Peć	9 mart 2023
Nevladina organizacija za starije “Jetimat e Ballkanit” u Suvoj Reci	13 mart 2023

POGLAVLJE

VI

VI. AKTIVNOSTI I SASTANCI NMP-a SA NADLEŽNIM IN- STITUCIJAMA TOKOM 2023. GODINE

Godina 2023-eća je bila bogat period sa brojnim aktivnostima, koje su uticale na profesionalna dostignuća i nova iskustva zaposlenih u NMP-u, kao i na mogućnost promocije rada NMP-a. Putem specijalizovanih obuka, radionica, okruglih stolova, konferencija i raznih sastanaka, bilo je moguće ojačati saradnju između NMP-a i domaćih i međunarodnih institucija.

Tokom ove godine NMP je održavao redovne sastanke sa KSK-om tako da je 11. januara 2023. godine, održan sastanak na kojem je razmatran Nacrt Uputstva o kućnom redu u KSK-a.

Dana 19. i 20. januara 2023. godine, zamenik Ombudsmana i direktor NMP-a, učestvovali su na obuci u organizaciji IPA projekta, na temu

„Napredna javna komunikacija IAP-a“.

Direktorka NMP-a je 26. januara 2023. godine učestvovala na sastanku sa grupom od 17 studenata Global Campus of Human Rights Centre u Veneciji, sa programom “EMA, European Master`s Degree in Human Rights and Democratization”.

Pravni savetnik NMP je 6. februara 2023. godine učestvovao na radionici koju je organizovalo Ministarstvo pravde – Korektivna služba Kosova, u vezi sa izradom Administrativnog uputstva za kućni red u korektivnim ustanovama.

Dana 7. februara 2023. godine, pravni savetnik NMP-a učestvovao je na radionici koju je organizovalo Ministarstvo pravde – Korektivna služba Kosova, u vezi sa izradom Nacrta administrativnog uputstva za disciplinski postupak, klasifikaciju i izricanje disciplinskih kazni.

Zamenik Ombudsmana je 14. februara 2023. godine učestvovao na online konferenciji u organizaciji Saveta Evrope, na temu „Monitoring mentalno oboljelih osoba u zatvorima“, na kojoj su predstavljene prakse različitih zemalja.

Zamenik Ombudsmana, direktor i član NMP-a, održao je 15. februara 2023. godine sastanak sa rukovodiocem Odeljenja za socijalne politike, koji

je sada u sastavu MP-e, na kojem je razgovarano o staračkim domovima i licenciranje, nadzor, itd.

Dana 21.-23. februara 2023. godine, direktorica i pravna savetnica NMP-a su učestvovala na radionici koju je organizovao Savet Evrope, na temu „Unapređenje tretmana lica lišenih slobode“.

Dana 28. februara 2023. godine direktorica NMP-a je učestvovala na svečanom otvaranju Zdravstvenog Instituta za tretman osoba sa posebnim potrebama (bivši paviljon D u Dubravi), u organizaciji Ministarstva pravde – Korektivne službe Kosova.

Članovi NMP-a su 28. februara i 1. marta 2023. godine učestvovali na obuci koju je organizovao IPA projekat, na temu „Prava u zdravstvu i EKLJP“.

Takođe, 2. i 3. marta 2023. godine članovi NMP-a učestvovali su na obuci koju je organizovao IPA projekat, na temu „Prava životne sredine i EKLJP“.

Članovi NMP-a su 8. marta 2023. godine održali sastanak sa direktorom Akademije pravde na kojem se diskutovalo o organizaciji okruglog stola o alternativnim kaznama, kao i o drugim obukama koje Akademija može pomoći.

Članovi NMP su 10. marta 2023. godine

održali sastanak sa predstavnikom Saveta Evrope i predstavnicima Psihijatrijske klinike.

Pravna savetnica NMP-a je 14. marta 2023. godine učestvovala na koordinacionom sastanku za proces reintegracije i integracije, koji je organizovalo MUP.

Zamenik Ombudsmana je 22. marta 2023. godine održao sastanak sa direktorom Specijalnog instituta u Štimlju, na kome je razgovarano o daljoj saradnji i načinu na koji se ova institucija uključuje u Ministarstvo zdravlja.

Predstavnici NMP-a su 24. marta 2023. godine učestvovali na okruglom stolu u organizaciji IPA projekta, na temu „Evaluacija postojećeg zakonskog i institucionalnog okvira za efektivnu primenu alternativnih kazni“.

Pravna savetnica NMP-a je 28. i 30. marta 2023. godine učestvovala na radionici u organizaciji Saveta Evrope na temu „Unapređenje tretmana lica lišenih slobode“.

Dana 13. aprila 2023. godine, zamenik Ombudsmana zajedno sa Ombudsmanom primio je dansku delegaciju na sastanak sa ciljem da se razgovara o sporazumu između Kosova i Danske o transferu danskih zatvorenika sa foku-

som na ljudska prava i ulogu Ombudsmana dve države.

Direktorica i pravna savetnica NMP-a učestvovala su 18. i 20. aprila 2023. godine na radionici u organizaciji Saveta Evrope, na temu „Unapređenje tretmana lica lišenih slobode“.

Dana 25. aprila 2023. godine članovi NMP-a su učestvovali na okruglom stolu u organizaciji Saveta Evrope, na temu „Unapređenje tretmana lica lišenih slobode“, o prezentaciji nalaza i preporuka komisija za procenu Saveta Evrope o pravnim statusima i regulatornom okviru Instituta za psihijatrijsku forenziku Kosova (IPFK), Specijalnog instituta u Štimlju (SIŠ) i Departman za zdravstvo u zatvorima (DZZ) Ministarstva zdravlja.

Dana 26. aprila 2023. godine direktorica NMP-a je učestvovala na sastanku sa specijalnim predstavnicima Evropske unije, na kojem se razgovaralo o mandatu i radu NMP-a.

Dana 26. aprila 2023. godine direktorica NMP-a je učestvovala na sastanku sa predstavnicima Norveškog informativnog centra zemlje porekla – LANDINFO. Ovaj centar je odgovoran za prikupljanje, analizu i predstavljanje informacija o zemlji porekla norveškim

imigracijskim vlastima.

Dana 2. maja 2023. godine, Ombudsman je zajedno sa zamenikom, direktoricom i članovima NMP-a, održao sastanak sa predsedavajućim SSK-a, predsedavajućim TSK-a, i direktorom DZZ-a, s ciljem razgovora o problemima i izazovima sa kojima se ove institucije suočavaju za tretman osoba sa mentalnim poremećajima kao najosetljivije kategorije društva.

Dana 4. maja 2023. godine, članovi NMP-a su učestvovali na konferenciji u organizaciji KCRPT (Kosovski centar za rehabilitaciju preživelih od torture), sa temom: „Ljudska prava u Korektivnim Institucijama na Kosovu“.

Direktorica i članica NMP je 16-18. maja 2023. godine učestvovala na radionici koju je organizovao Savet Evrope, na temu „Unapređenje tretmana lica lišenih slobode“.

Dana 18. maja 2023. godine, zamenik Ombudsmana učestvovao je na okruglom stolu koji je organizovao EULEX povodom lansiranja izveštaja o monitoringu uslovnog otpusta na Kosovu.

Pravna savetnica NMP je 30. maja 2023. godine učestvovala u radnoj grupi o Zakonu o mentalnom zdravlju.

Nacionalni mehanizam za prevenciju

torture organizovao je 31. maja 2023. godine, okrugli sto u vezi sa nalazima i preporukama iz monitoringa koji je sproveo NMP na Psihijatrijskoj klinici i Institutu za forenzičku psihijatriju Kosova, na kojoj su učestvovali predstavnici Ministarstvo zdravlja, pravosuđe, tužilaštvo, Korektivna služba Kosova, Direkcija za zdravstvo u zatvorima, Psihijatrijska klinika, IPFK, predstavnici EULEX-a, Saveta Evrope, itd.

Povodom 1. juna, Međunarodnog dana deteta, članovi NMP-a posetili su Korektivni centar za maloletnike u Lipljanu, kao i Kuću za majke, gde su maloletnike prvo upoznali sa mandatom i ulogom IO-a, te su ih takođe obavestili o Pravilniku (IO) br. 01/2019 o posebnim procedurama za prijem, obradu i adresiranje žalbi podnetih od dece ili žalbi koje se odnose na prava deteta. Osim toga, maloletnici su obavješteni i o mandatu Nacionalnog mehanizma Ombudsmana za prevenciju torture.

Dana 8. juna 2023. godine, pravna savetnica NMP-a je učestvovala na koordinacionom sastanku za proces Reintegracije i Integracije.

Dana 26. juna 2023. godine pravna savetnica NMP-a učestvovala je na konferenciji u organizaciji IOM-a (International for Migration), na temu „Migracije i razvoj“.

Dana 5. jula 2023. godine, pravna savetnica NMP-a učestvovala je na multilateralnom forumu o migracijama, koji je organizovao IOM u saradnji sa Ministarstvom vanjskih poslova i dijaspore, s primarnim ciljem da se predstavljaju nova uputstva za uključivanje dijaspore i dobijanje sugestije dioničara u ovom procesu.

Dana 7. jula 2023. godine, NMP je održao sastanak sa predstavnikom Instituta za zagovaranje korektivnih politika (IZKP).

Direktorica NMP-a 9. avgusta 2023. godine održala sastanak sa predsednikom opštine Priština.

Dana 9. avgusta 2023. godine, direktorica NMP-a je održala sastanak sa direktorom Kosovske policije.

Zamenik Ombudsmana je 30. avgusta 2023. godine zajedno sa Ombudsmanom učestvovao na sastanku sa danskim predstavnikom na kojem se razgovaralo o mandatu i izazovima koji očekuju Ombudsmana u implementaciji sporazuma za zatvor u Gnjilanu

I tokom ove godine, NMP je nastavio sa sastancima sa predstavnikom Korektivne jedinice Misije EULEX-a. Tako je dana 8. septembra 2023. godine održan sastanak na kojem

se razgovaralo o brojnim izazovima za unapređenje poštovanja osnovnih prava zatvorenika.

NMP je 12. septembra 2023. godine održao sastanak sa direktorom Psihijatrijske klinike.

Pravna savetnica NMP-a je 12. septembra 2023. godine učestvovala na obuci koju je organizovalo Ministarstvo unutrašnjih poslova/ Departman za reintegraciju repatriраних лица i integraciju stranaca, u bliskoj saradnji sa Kancelarijom šefa misije UNHCR-a u Prištini i Program za građanska prava Kosova (CRP/K), sa temom: „Međunarodne konvencije i zakonodavstvo za izbeglice“.

Dana 19. septembra 2023. godine, Ombudsman, zamenici Ombudsmana i direktorica NMP-a, učestvovali su na sastanku sa predstavnicima norveške delegacije PACE koji su deo Parlamentarne skupštine Saveta Evrope i koji su zainteresovani za rad institucije na promociji ljudskih prava, vladavine prava i demokratije, izazove u javnoj administraciji kao i rad na prevenciji torture.

Od 21. do 22. septembra 2023. godine NMP je učestvovao na radionici koju je organizovao Savet Evrope, na temu „Monitoring okvira Zakona br. 05/L-021 za zaštitu od diskriminacije“, koji je

pripremila gđa. Ivana Roagna, ekspert za SE.

Dana 25. septembra 2023. godine NMP je održao sastanak sa sudijom Odbora za uslovni otpust, povodom žalbi zatvorenika, kao i u vezi sa izazovima sa kojima se suočava OUO.

Dana 26. septembra 2023. godine, pravna savetnica NMP-a učestvovala je na radionici koju je organizovao Sudski savet Kosova, uz podršku OEBS-a, u vezi sa izradom nacрта Pravilnika za organizaciju i funkcionisanje Odbora za uslovni otpust.

Dana 27. i 28. septembra 2023. godine, NMP je učestvovao na obuci u organizaciji IPA projekta o korišćenju i pristupu novoj bazi podataka.

Dana 10. oktobra 2023. godine, pravna savetnica NMP-a učestvovala je na okruglom stolu u organizaciji Ministarstva zdravlja na temu „Mentalno zdravlje je univerzalno ljudsko pravo“.

Dana 10. oktobra 2023. godine, direktorica i pravna savetnica NMP-a učestvovala su na okruglom stolu koji je organizovao Sudski savet Kosova, uz podršku OEBS-a, na temu „Saradnja Korektivnih institucija i Probacione službe Kosova sa odborom za uslovni otpust“.

Dana 16. oktobra 2023. godine, zamenik

Ombudsmana i direktorica NMP-a učestvovali su u pokretanju projekta RECONNECT, u organizaciji Kosovskog centra za rehabilitaciju preživelih od torture (KCRPT): Rehabilitacija i reintegracija maloletnih - žrtave nasilja seksualnog nasilja na Kosovu, kroz psihološku i pravnu podršku, kao i jačanje kapaciteta državnih institucija.

NMP je 17. oktobra 2023. godine održao sastanak sa predstavnikom Instituta za zasgovaranje Korektivnih politika (IZKP), u vezi sa mogućnostima saradnje.

Direktorica NMP-a je 26. oktobra 2023. godine učestvovala na sastanku u organizaciji IAP-a, a koji se odnosio na uspostavljanje Komiteta za procenu i upravljanje rizikom od strane IO-a.

Dana 27. oktobra 2023. godine, Ombudsman, zamenik Ombudsmana i direktor NMP-a, učestvovali su na sastanku na graničnom prelazu u Vrmici u organizaciji UNHCR (Agencija za izbeglice UN) i CRP/K (Program za građanska prava). Kosovo).

Pravna savetnica NMP-a je 30. oktobra i 1. novembra 2023. godine učestvovala na obuci koju je organizovao Savet Evrope, na temu „Unapređenje tretmana lica lišenih slobode“.

Pravna savetnica NMP-a je 31.

oktobra 2023. godine učestvovala na Prvom nacionalnom forumu za reintegraciju i integraciju na Kosovu, u organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova, Departmana za reintegraciju repatriranih lica i integraciju stranaca.

Zamenik Ombudsman je 13. novembra 2023. godine održao sastanak sa novoimenovanim sudijama i tužiocima, koji počinju sa radom nakon završene obuke na Akademiji pravde, gde je predstavio ulogu NMP-a.

Direktorica NMP-a je 13. novembra 2023. godine učestvovala na trećem sastanku Upravnog saveta u organizaciji Saveta Evrope, kroz projekat „Unapređenje tretmana lica lišenih slobode“.

Direktorica i predstavnica NMP-a su 13. i 15. novembra 2023. godine učestvovala na obuci koju je organizovao Savet Evrope, kroz projekat „Unapređenje tretmana lica lišenih slobode“.

Na poziv Korektivne službe Kosova, direktorica NMP-a je 24. novembra 2023. godine učestvovala na „Svečanosti 24. godišnjice Korektivne službe Kosova i svečanosti diplomiranja 43. generacije korektivnih službenika“.

Dana 27. novembra 2023. godine, Ombudsman, zamenik Ombudsmana i direktorica NMP-a, imali su sastanak

sa predstavnikom OEBS-a, u vezi sa žalbama srpske lica iz redova zajednice u zatvorima.

Dana 18. novembra 2023. godine, zamenik Ombudsmana je sastanak sa šefom EULEX-a na kome je razgovarano o tretmanu zatvorenika iz redova manjina, posebno srpskih zatvorenika u zatvorima.

Zamenik Ombudsmana, direktorica i članovi NMP-a održali su 19. decembra 2023. godine sastanak sa studentima prve godine Filozofskog fakulteta - Odsek za socijalni rad, predmet Ljudska prava, sa kojima su razgovarali o zabrani torture i nečovječnog postupanja, kao i u vezi sa radom i aktivnostima NMP-a, uključujući redovne inspekcije u mestima u kojima se drže lica lišena slobode.

Na poziv generalnog direktora Korektivne službe Kosova, direktorica NMP-a je 20. decembra 2023. godine učestvovala na sastanku sazvanom radi otkrivanja idejnog plana za izgradnju Korektivne Institucije za žene u Lipljanu.

Međunarodna saradnja NMP-a tokom 2023.godine

U cilju jačanja međunarodne saradnje, NMP i tokom 2023. godine uspešno je sarađivao sa relevantnim međunarodnim organizacijama, učestvujući u onlajn radionicama, obukama, u Radnoj grupi za azil i migraciju Evropske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI), u sastancima u organizaciji Mreže NMP-a jugoistočne Evrope, kao i u konferenciji u organizaciji **Globalne alijansa za nacionalne institucije za ljudska prava (GANHRI)**.

U okviru ove saradnje, 14. i 15. februara 2023. godine, predstavnici NMP-a održali su onlajn radionicu u organizaciji Saveta Evrope i Nevladine organizacije za prevenciju torture (APT) na temu „Monitoring mentalnog zdravlja u zatvorima“.

Direktorica NMP-a je 26. aprila 2023. godine održala sastanak sa predstavnicima Norveškog informativnog centra zemlje porekla – LANDINFO. Ovaj centar je odgovoran za prikupljanje, analizu i predstavljanje informacija o zemlji porijekla norveškim imigracijskim vlastima.

Zamenik Ombudsmana je od 22. do 24. maja 2023. godine učestvovao na konferenciji u organizaciji ENNHRI

(Evropska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava). Tema je bila o azilu i migracijama.

Direktorica i pravna savetnica NMP-a su od 22. do 26. maja 2023. godine učestvovali na Regionalnoj obuci o monitoring prisilnog povratka u Italiju, u organizaciji FRONTEX-a - European Border and Coast Guard Agency (Evropske agencije za graničnu i obalsku stražu), s ciljem implementacije programa EU-a "EU Regional Support to Protection-Sensitive Migration Management Systems in the Western Balkans".

Zamenik Ombudsmana i viša pravna savetnica Regionalne kancelarije Peć učestvovali su 1. i 2. juna 2023. godine na prvom sastanku u organizaciji Mreže međunarodnih mehanizama jugoistočne Evrope u Solunu, na temu

„Monitoring jedinica mentalnog zdravlja u korektivnim institucijama“.

U cilju razmene dobrih iskustava u postupanju prema licima lišenim slobode na Kosovu, IO je 23. juna 2023. godine ugostio delegaciju iz Albanije koju su predstavljali Ombudsman Albanije, direktor zatvora u Albaniji i Poverenik Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture u Albaniji.

Dana 6., 7. i 8. novembra 2023. godine, direktorica NMP-a je učestvovala na 14-toj međunarodnoj konferenciji Nacionalnih institucija za ljudska prava, u Kopenhagenu-Danska, u organizaciji Globalne Alijanse Nacionalnih Institucija za Ljudska Prava (GANHRI), sa temom: "Uloga nacionalnih institucija za ljudska prava".

Republika e Kosovës - Republika Kosovo - Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit / Institucija Ombudsmana
Ombudsperson Institution

OMBUDSPERSON'S ANNUAL REPORT OF THE NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM OF TORTURE 2023

NO.7

PRISTINA, 2024

Table of contents

CHAPTER I	5
I. National Preventive Mechanism of Torture	5
NPM visits	6
Cooperation and activities within the South-East Europe (SEE) NPM Network	7
Cooperation with Fontex	8
Cooperation with Council of Europe (CoE)	8
Cooperation of Ombudsperson's NPM with regional NPM	8
Parole (P)	9
CHAPTER II	12
II. KOSOVO POLICE	12
Ill-treatment	13
Files of arrested persons	13
Physical Conditions in these Police stations	14
Health care	18
Nutrition	18
Submission of complaints by arrested persons	18
CHAPTER III	20
III. CORRECTIONAL AND DETENTION CENTRES	20
Complaints of persons deprived of liberty	22
Treatment of mentally sick persons	22
Foreigners in Correctional and Detention Centers	23
Physical ill-treatment	23
Incidents between prisoners	23
Accommodation conditions in correctional centers and detention centers	24
Deaths, suicides, attempted suicides and self-harm	25
Congestion	25
Regime	25
Food and Kitchen	27
Health-care	27
Disciplinary measures	28
Complaint procedures	28
Contact with the outside world	29
Smuggling and corruption	29
Implementation of Ombudsperson's recommendations	29
Personnel of Correctional and Detention Centers	30

CHAPTER IV

IV. Foreigners' Rights

Temporary Reception Center for Migrants in Vranidoll	32
Reception Center for Repatriated persons in Prishtinë	32
Monitoring of forced return operations	33
	34

CHAPTER V

MENTAL HEALTH AND SOCIAL CARE INSTITUTIONS

Psychiatric Clinic in Prishtina and Psychiatric Intensive Care Ward	36
Ill-treatment	36
Accommodation conditions	37
Treatment and activities in the EPIC Ward	38
Means of restraint	39
Contacts with the outside world	39
INTEGRATED HOMES IN COMMUNITY	40
INTEGRATED COMMUNITY HOMES IN FERIZAJ AND PRIZREN	41
Treatment	41
Accommodation conditions in visited ICH	42
Centre for Integration and Rehabilitation of Chronic Psychiatric Patients in Shtime(CIRCPPS)	43
I SOCIAL CARE INSTITUTIONS	43
I Special Institute in Shtime (SISh), Home for Children with Mental Disabilities in Shtime, Community-Based Homes (CBH)	43
Visit to Special Institute in Shtime (SISh)	44
Accommodation conditions in SISh	45
Activities in SISh	45
The Visit to Children's Home with Mental Disabilities in Shtime	45
Treatment	45
Accommodation conditions	46
Health services	46
Community Based Homes (CBH)	48
Community based home in Prizren	48
Community based home in Ferizaj	49
Community based home in Vushtrri	50
HOME FOR ELDERLY PEOPLE WITHOUT FAMILY CARE	52
Home for Elderly without Family Care (HEWFC) in Prishtinë	52
Home for the Elderly without Family Care in Gurrakoc	53
Psycho-social activities in HEWFC	53

Medical services	54
Contacts with outside world	55
Procedure of complaint lodging	55
Visits to private legal entities and Non-Governmental Organizations that provide social care services for the elderly	56
Visit to the Home for the Elderly "FLORA"	56
Visit to the Home for the Elderly "Germania Likastro"	57
Visit to the Home for the Elderly "Jetimat e Ballkanit"	57

CHAPTER VI

VI. NPM ACTIVITIES AND MEETINGS WITH COMPETENT INSTITUTIONS DURING THE YEAR 2023

International cooperation of NPM during 2023	60
	66

OMBUDSPERSON'S

**ANNUAL REPORT OF THE NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM OF
TORTURE**

No. 7

Pristina, 2024

CHAPTER

I

I. National Preventive Mechanism of Torture

Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment or Punishment was adopted by the United Nations General Assembly on 10 December 1984 and entered into force in 1987.

On 18 December 2002, the United Nations General Assembly adopted the Optional Protocol (OPCAT) to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment (This protocol entered into force on 22nd of June 2006). The Optional Protocol stipulates that each member state must establish a National Mechanism against Torture and other cruel, inhuman and degrading treatment or punishment.

Republic of Kosovo is not a signatory party to the United Nations Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment or Punishment. However, Article 22

of the Constitution of the Republic of Kosovo determines that the basic human rights and freedoms guaranteed by international agreements and instruments are guaranteed by this Constitution, and are directly applicable in the Republic of Kosovo and prevail, in case of conflict, over provisions of laws and other acts of public institutions. Among other Conventions, United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment or Punishment is embodied in this Article as well.

The Assembly of the Republic of Kosovo, on 26 June 2015, adopted the Law No. 05/L-019 on Ombudsperson. Article 17 of Law No. 05/L-019 on Ombudsperson provides for the Ombudsperson to act as a National Mechanism for the Prevention of Torture and other cruel, inhuman and degrading treatment and punishments. On 16 January 2016, the Ombudsperson signed the decision of establishing the National Preventive Mechanism of Torture (henceforward: NPM). The Law stipulates liabilities of this Mechanism, which are as follows: to conduct regular and unannounced visits to all places where persons deprived of liberty are held, including police detention, detention, stay in health institutions, customs detention, immigration detention and any other place

where violation of human rights and freedoms is suspected.

In the course of performing NPM functions, the Ombudsperson and his representatives have the right of access to information regarding the health status of persons deprived of their liberty, including access to their medical files, with their consent, as well as the personal data of these persons.

Staff of this Mechanism, in addition to legal advisers, should encompass professionals from various fields, especially doctors, psychologists and social workers, experienced in this field.

The Ombudsperson can provide suggestions and recommendations to the responsible persons and institutions where persons deprived of their liberty are held, regardless of the type or object and circumstances of their detention, in respect of improvement of their treatment and conditions. The Ombudsperson, in the role of NPM, in the future will be obliged to report, as other states which have established NPM according to OPCAT.

NPM visits

During 2023, the NPM made 61 unannounced visits to all places where persons deprived of their liberty are located, such as police stations, detention centers, correctional centers, center for migrants, center for repatriates, mental health institutions, institutions of social care as well as border points.

In Police Stations, NPM has carried out 13 follow-up visits, with intention of verifying implementation of Ombudsperson's recommendations as well as assessing implementation of the rights of detainees. One (1) visit to the Border Point in Vermica, jointly with UNHCR and CRPK.

NPM has carried out 17 visits to Correctional Centers, with the aim to assess rights of persons deprived of their liberty, to conduct interviews with incarcerated persons, as well as with the aim of monitoring implementation of Ombudsperson's recommendations.

Meanwhile, the NPM has carried out eight (8) visits to Detention Centers, such as: in Gjilan, Prizren, Mitrovica, Prishtine.

Based on the agreement with the National Committee for the Prevention of Torture of Switzerland (NCPTS), NPM

has monitored in three cases the forcible return, at the International Airport "Adem Jashari" and NCPTS has been notified on findings of the monitoring process.

NPM made one (1) visit to the Reception Center for Migrants in Vranidol as well as one (1) visit to the Reception Center for Returnees in Prishtine.

NPM has carried out seven (7) visits in Mental Health Institutions, such as the Kosovo Forensic Psychiatric Institute, Psychiatric Clinic and Emergency and Psychiatric Intensive Care Ward, Centre for Integration and Rehabilitation of Chronic Psychiatric Patients in Shtime and Integrated Community Homes in Prizren and Ferizaj.

Five (5) visits by the NPM have been conducted to social care institutions such as the Special Institute in Shtime, Home for Children with Mental Disabilities in Shtime and Community-based Homes in Vushtrri, Ferizaj and Prizren.

Five (5) visits were made to Homes for the Elderly and without Family Care, of which three (3) were Private Legal Entities.

Four Recommendation Reports have been published by Ombudsperson as well as 28 recommendations have been addressed to the responsible

authorities. It is worth noting that all authorities have responded to the Ombudsperson.

Cooperation and activities within the South-East Europe (SEE) NPM Network

During 2023, the leader of this Network was Greece. Each country, during one-year term leadership of the Southeast European Network, organizes two meetings, while the topic to be discussed is selected after the proposals given by each member state. NPM participated in the first Network meeting, which was held in Thessaloniki, where the topic "Monitoring of Mental Health Units in Correctional Centers" has been deliberated.

Meanwhile, in the second Network meeting, where the topic, "Existing education policies and practices in prisons, professional upbringing and development of skills, as rights of prisoners and as tools to support their rehabilitation and reintegration into society" was planned to be discussed, in which NPM did not have the opportunity to be represented, however, the outcomes from the workshop have been sent to NPM by the organizer.

Cooperation with Frontex

On 22-26 May two NPM representatives (the Director and a Legal Advisor), received training from Frontex officials (European Border and Coast Guard Agency), supported by IOM. Representatives of regional counties were participants in this training, actually two Ombudsman officials as well as two police officers from each participating state were present (only Kosovo did not have representatives from the Police).

Cooperation with Council of Europe (CoE)

NPM has continued its cooperation with the Council of Europe, with the new CoE Project in support of the Institute of Forensic Psychiatry, the Special Institute in Shtime and Prisons Health Directorate. NPM representatives have been an active part of all activities during project implementation, as well as are permanent part of the Steering Committee of this project. This project aims to develop an efficient methodology and sustainable cooperation, with the sole aim of ensuring protection of the rights of persons deprived of liberty, as well as persons with mental disabilities.

Cooperation of Ombudsperson's NPM with regional NPM

On 23 June 2023, Kosovo Ombudsperson hosted the delegation of People's Advocate of Albania, comprising of People's Advocate, NPM Director and General Director of Albania Prisons and jointly with them conducted a visit to the Institute of Kosovo Forensic Psychiatry and Correctional Center in Dubrava, actually Ward D, where adjustments of this Ward for people with special needs have started this year. The purpose of the visit was to exchange good practices in treatment of persons deprived of their liberty, as one of the main goals of the Ombudsperson Institutions.

The Ombudsperson, through National Preventive Mechanism of Torture, has addressed the Ombudsperson of Serbia several times through e-mail, with intention of obtaining information regarding the health status of some Kosovo citizens who are serving sentences in Serbia prisons, but has not been served with the response.

Visits of European Committee for the Prevention of Torture in Kosovo

The European Committee for the Prevention of Torture (henceforth: CPT) has visited Kosovo, based on an agreement between the United Nations Interim Mission in Kosovo (UNMIK) and the Council of Europe on technical cooperation related to the European Convention on Prevention of Torture and Inhuman and Degrading Treatment or Punishment (August 23, 2004). Since then, the CPT has visited Kosovo in 2007, 2010 and 2015 and 2020.¹

After each visit, the CPT has delivered to Kosovo Republic competent authorities a number of recommendations related to the findings during the visits to the places where persons deprived of liberty are held in the Republic of Kosovo and has requested from authorities to send back their responses regarding these findings and recommendations.

Conditional Release -Parole (P)

Given that Parole enables early release from prison, it directly influences on motivation of convicted persons to be active in their re-education process, to show good conduct and contribute to their early release.

The Ombudsperson has received 4 complaints from prisoners who have applied for Parole, of which only one complaint has been initiated for further investigation. While as per field visits, the NPM has received complaints against the Parole Panel, which were of different natures, such as: their requests were not timely examined; they disagreed with the reasons for rejection; the decision contained facts which have not been considered to be related to the person himself; decisions were templates, where only personal data were changed, etc. NPM representatives have advised the parties for all their requests, as well as were interested in gaining information from the prison administration, but at the same time have held meetings with PP representatives, in which they disclosed prisoners' concerns.

The Ombudsperson has good coop-

1 For more information, please visit the webpage: <http://www.cpt.coe.int/en/>

eration with the PP and has been in ongoing communication throughout the year, with the aim of receiving information about the complaints admitted in the Institution by prisoners who have fulfilled the conditions to be conditionally released.

On 10 October 2023, on Kosovo Judicial Council's invitation, NPM representatives participated in the round table discussion with the topic: "Challenges of Correctional Institutions and Cooperation with the Parole Panel (PP), the Role of Kosovo Probation Service (KPS) and Ombudsperson's Recommendations." This was the first arrangement of this format, where PP disclosed the work and challenges it has in performing the tasks entrusted to it.

This year, PP managed to issue the Regulation for the Organization and Operation of PP, while representatives of NPM also participated in the working group on drafting the Regulation. This Regulation ² has entered into force on 28th of December 2023.

According to the information from PP, it is emphasized that out of totally eight hundred and seventy-two (872) requests for parole, eight hun-

dred and sixteen (816) of them were reviewed by the panel. From the total of reviewed requests, three hundred and ninety-five (395) of them were approved, while three hundred and seventy-six (376) of them were rejected. Depending on the fulfillment of the conditions of the requests, the panel also made decisions to dismiss the request, of which nineteen (19) of them were dismissed, while for twenty-five (25) of them the procedures have ceased for the reason that the courts have decided on early release from serving the sentence for these convicts.

Of those released conditionally, 625 people were under the supervision of the Kosovo Probation Service (KPS), while conditional release has been revoked in 16 cases.

2 https://www.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/lgs/81924_KGJK_Rreg

Reports of the National Preventive Mechanism of Torture during 20223

Report with recommendations for the visit to:	Date of publication
1. Ex-officio Report No. 598/2022, Concerning the respect of elderly persons' rights by Non-Governmental Organizations and private legal entities, which provide social care services for elderly people	4 September 2023
2. The Report with regard to the visit to the Psychiatric Clinic of the University Clinical Center of Kosovo - Emergency and Intensive Psychiatric Care	3 October 2023
3. Report of the Ombudsperson C.No.432/23 - Accommodation conditions for prisoners in Wing D of the Detention Center in Prizren	13 December 2023
4. Report on Dubrava Correctional Centre	28 December 2023

CHAPTER

II

II. KOSOVO POLICE

The Ombudsperson, through National Preventive Mechanism of Torture (NPM), carries out monitoring in Detention Centers and Police Stations with the aim of assessing treatment and respect of human rights, which are guaranteed by the Constitution of the Republic of Kosovo, by Law No. 04/L-076 on Police, by the Code of Criminal Procedure and by International Standards for Protection of Fundamental Rights of persons deprived of their liberty.

Monitoring aims to assess health treatment, signs of violence during arrest and after arrest, food, hygiene and hygienic conditions in Detention Premises.

The monitoring team diligently assesses whether the three basic rights of the arrested persons have been respected: the right to notify the family

member or the other person of his/her choice, about the fact of the arrest; the right to a defense attorney; as well as the right to medical services. These rights represent guarantees against ill-treatment also foreseen by the Committee for the Prevention of Torture.³

This year, the Ombudsperson received 59 complaints against the Kosovo Police, of which 25 were initiated for further investigations. The complaints relate to allegations of excessive use of force and ineffective investigations by the Police.

NPM has carried out monitoring in the Regional Detention Center in Prishtina, in the Police Station in Istog, in the Police Station in Deçan, in the Police Station in Pejë, in the Police Station in Fushë Kosovë, in the South Police Station in Prishtina, in the North Police Station in Prishtina, in the Police Station in Dragash, in the Police Station in Shtime, in the Police Station in Lipjan, in the Police Station in Ferizaj, in the Police Station in Gjilan and in the Border Point in Vermicë., The Ombudsperson has complaint boxes in Police Stations, which are opened every month by the officials of regional offices and who never reported

3 European Committee for the Prevention of Torture, 2nd General Report, published in 1992. See at: <https://rm.coe.int/16806cea2f>

that there were complaints regarding non-respect of rights of persons held in these premises.

III-treatment

NPM conducted interviews with the persons who were in custody, but has not received complaints about excessive force used by police officers during their stay in the detention centers, moreover, there are several claims from remand detainees that they have been professionally and very correctly treated by police officers in the Detention Centers. However, some of the interviewees claimed that during the arrest or interrogations undertaken by the police investigators, insulting words were used or even have been slapped.

The Ombudsperson, through National Preventive Mechanism of Torture, has been in continual contact with the Police Inspectorate of Kosovo (PIK), in respect of complaints' handling, submitted by arrested citizens versus Kosovo Police. According to information provided by PIK, during 2023, PIK received 1,561 complaints, of which 1,051 were classified as low-profile disciplinary violations and forwarded to the Directorate for Internal Investigations and Past Verification in Kosovo Police. Meanwhile, five hundred (500)

complaints have been forwarded to PIK Department for Investigation.

Based on official data, during 2023, 176 suspects were investigated by the PIK, who were investigated under the suspicion of having committed criminal offenses. PIK has arrested 35 suspects (21 police officers and 14 citizens) and has given 69 recommendations for suspension. PIK submitted 69 criminal reports to the Prosecutor's office, issued 45 special reports and 48 informative reports.

Files of arrested persons

The NPM, during the visits to the aforementioned Police Stations, has observed that all Police Stations have the standard document (arrestee's file), in which all the data related to the arrested person and the notification of his rights are recorded. In some stations, there is also a computer program for maintaining data on arrested persons, which was compiled on the initiative of the police officers who are responsible for the detention centers. This initiative is not practiced in all Police Stations.

Physical conditions in these police stations

Based on Standard Operating Procedures (SOPs), detention centers must be in compliance with the CPT Recommendations, based on the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment or Punishment⁴.

NPM, in the course of the visit conducted to the **Regional Detention Centre in Prishtinë**, has noticed that the physical conditions for the detainees are not good, as well as the working conditions of the police officers do not provide an appropriate environment for work, since the building is very old and lack of natural light. NPM was informed that soon a new facility is expected to be built according to international standards.

As per **Detention Center at the Police Station in Istog**, the NPM has observed that the cells meet the minimum standards for the accommodation of arrested persons, have natural and artificial light, have mattresses according to standards, a washing and drying machine for blankets, and are equipped with ventilation. Regarding physical conditions of the police offi-

cers in this station, the NPM observed that they are good, while the ceiling of facility in which cases of domestic violence are located is very damaged, for which NPM, during the visit, has recommended to this Station commander to undertake measures for its renovation.

Detention Center at the Police Station in Deçan has been completely renovated, thus the problem with the terrible odor has been eliminated, as well as the problems with electrical system and the lamps in the cells that presented a danger to the detainees have been fixed. While, as per the Police Station, there was no improvement in respect of working conditions of the police officers.

The NPM, during the visit to the detention facilities at the **Police Station in Peja**, has noticed that the situation is satisfactory and that there have been small ongoing renovations, with regard to supply with hygienic products, the police officials claim that they are supplied from time to time with these products. The food for the detainees remains a concern as the three rations are fast food and the quantity is insufficient. As for hygiene, it was not at satisfying level. Access to

4 Kosovo Police, Standard Operating Procedures for Detention Centers, DDO-04/0121/2016, point 1.6, page 4

the station was not easy.

In the Police Station in Fushë Kosovë, the situation is similar, there is no improvement in terms of the infrastructural conditions inside the station, as well as the working conditions of the staff. The facility is the property of the Municipality and by the end of the year (according to the information they have) the facility must be vacated. NPM was informed that the Municipality has allocated a location for the Police Station of Fushë Kosovë and they are waiting for the finalization of the procedures. The center has a lack of drinking water as well as a lack of air conditioners, which greatly complicates the work of the staff, both in the summer season and also during the winter, since the windows are very old and do not close well. The NPM team also visited Department Investigation, where the staff worked in two shifts. This station possesses two premises for conducting interviews. Another concern was the lack of a printer, it has been pointed out that in order to photocopy a letter, one must go through the rest of the station while the party remains in the office.

At the **South Police Station in Prishtinë**, there is no detention center, because the rooms for technical reasons do not meet the conditions, since the station is simply a sort of

adjustment. What is very distressing for the police officers is the lack of air conditioners, as temperatures during the summer in the station premises are very high, while in the winter they are very low. Arrested persons stay for up to 6 hours, then they are sent to stations where there are detention centers. In terms of hygiene, it was at satisfying level. As an innovation at this station, a friendly room has been established for victims of domestic violence, a donation from KFOR.

The North Police Station in Prishtinë, which was located in containers in the “Kodra e Trimave” neighborhood, has been moved to “Arbëria” neighborhood and this facility, where they have been located a few months ago, is in the possession of Municipality of Prishtina and was given to them for use for two years. Arrested persons are held at this station for up to 6 hours. As for more detailed information, as well as the statistics of the detainees in this Police Station, the NPM observed that they did not have any register or data base where the detainees are registered, since we did not have the opportunity to be served with such information. In order not to hinder the work, we provided them with our email address in order to forward to us statistics for this year, concerning the number of mi-

nor detainees that they had, but until the day when it is being reported, we have not received any information, which means that those detained are not registered at all. NPM cooperation with the station officials was not satisfactory.

During the visit to the **Police Station in Dragash**, NPM noticed that the conditions in this station are not very favorable, but they are acceptable. There have been no renovations at the station in recent years. Cells in the Detention Center where detained persons are held, had natural lighting, functional cameras, ventilation, as well as leaflets informing detainees on their rights.

At the **Police Station in Shtime**, there is no detention center, detainees stay up to 6 hours in the investigators' room. Conditions at this station are good since the station is a new facility, however, the roof construction is causing problem during the wind and periods of rain. Worth mentioning here that NPM noticed that the friendly room was without furniture, but the team was notified that it will be equipped very soon, thanks to a donation from an American Association in cooperation with the Municipality of Shtime.

Detention Center at **Police Station in**

Lipjan, is not functional due to some works that the municipality has carried out and removed an object near the station, so the windows of the rooms pose a risk for escape or smuggling from outside. The station facility was old but well maintained, although it needed some renovations, especially in the floors and bathrooms. The station has very well arranged friendly room, equipped with TV and toys for children.

Detention Center at the **Police Station in Ferizaj** has five detention rooms, one room is for women victims of trafficking, there is another room without a toilet, in which persons who have committed criminal offenses are placed, from whom evidence and traces from the body and clothes must be taken. As for the conditions of the station, even though the center was whitewashed last year, the rooms were damp and moldy, due to the rain penetrating inside the facility. The center had neither cleaners nor toilets for the staff, so the staff are forced to use the toilets where the arrested persons are kept. Furthermore, NPM was informed that the food provided to detained persons is of poor quality.

During the visit to the **Police Station in Gjilan**, NPM noticed that the Detention Center had not been renovated and the conditions in it were not

good. The building was damp, odor badly even though it has ventilation and there was no natural light on the ground floor. Additionally, NPM was informed that they are not satisfied with the quality of food provided to detainees.

Detention Center at the Border Point in Vermicë, a visit that the Ombudsperson carried out in cooperation with UNHCR and CRPK representatives. Detention rooms, where people are kept for up to 6 hours, were in good conditions, had enough space, natural light and cleanliness was at the level. The cabins where the police officers were staying were very small and related to this situation, we were informed that the construction of new cabins will begin very soon, while the concerns of the police officers were similar to other police stations, as well as the outdated uniforms, particularly not being provided with boots suitable for the mountain landscape.

In all visited Police Stations, the NPM observed that the security cameras are functional, which constitutes an additional guarantee against physical abuse.

During the visits to above mentioned stations, the NPM was informed that the biggest problem encountered by police officials is

users of narcotic substances as well as people with mental health problems and that this category is making their work very difficult, since they are very difficult to be managed uninterrupted for 48 hours, due to the fear of self-harm/ suicide attempt. These persons are posing a danger to themselves and to the police staff, as the staff are not trained to handle this category of detainees.

In all visited stations, the NPM has admitted concerns from police officials about working conditions, such as the lack of supply of uniforms and shoes, reduced service years for retirement, chronic diseases of officials, food, outdated inventory, as well as the lack of hygienic material. As a concern, in all the stations, there was also the lack of photocopying machine or the frequent breakdown and the issue of the printer that is hindering the work process in almost every station. A special problem is the lack of cars. Even those cars that they own are very old and out of function.

Health care

As for medical services is concerned, as a fundamental right, to persons who are arrested by the police, are provided the following services by public institutions, such as: Family Medicine Center and the University Clinical Center, depending on the needs for treatment. NPM did not receive any complaints from the interviewed persons regarding this right. Additionally, from reviewed documents, it was observed that the police in their personal files has recorded the notification on the right to have medical services.

Nutrition

During the visits to some of the aforementioned police stations, the NPM was informed by the police officials that the arrested have expressed concerns about the poor and insufficient quantity of food that is offered according to the contract that the Police has with the contracting company.

Submission of complaints by arrested persons

Arrested persons have the right to submit complaints regarding their treatment by the Kosovo Police to the police station where they are held, to the Police Inspectorate of Kosovo, as

well as to external monitoring bodies, such as: the NPM and Non-Governmental Organizations, which are allowed to visit places of deprivation of liberty. In order to enable the arrested to file complaints confidentially, the Ombudsperson has placed complaint boxes in the Police Stations where there are cells for holding the arrested. These complaint boxes can only be opened by designated staff of the Ombudsperson. The legal officers of the regional offices have opened the boxes and according to the requests, they have interviewed the detained persons.

In general, the Ombudsperson estimates that the treatment of detainees has marked a continuous improvement in terms of the treatment and respect of the rights of detained persons by the Kosovo Police.

Detention centers and Police Stations visited during 2023

Visited institutions	
1. Regional Detention Centre in Prishtinë	1. 27 January 2023
2. Police Station in Istog	3. 17 March 2023
4. Police Station in Deçan	5. 17 May 2023
6. Police Station in Pejë	17 May 2023
7. Police Station in Fushë Kosovë	8 August 2023
8. South Police Station in Prishtina	8 August 2023
9. North Police Station in Prishtinë	8 August 2023
10. Police Station in Dragash	13 October 2023
11. Border Point in Vermicë	27 October 2023
12. Police Station in Shtime	2 November 2023
13. Police Station in Lipjan	2 November 2023
14. Police Station in Ferizaj	16 November 2023
15. Police Station in Gjilan	16 November 2023

CHAPTER

III

III. CORRECTIONAL AND DETENTION CENTRES

In order to prevent situation of violation of human rights, the Ombudsperson, through National Preventive Mechanism of Torture (NPM), has continued to monitor without prior notification places where persons deprived of their liberty are held. In Correctional and Detention Centers, during this year, NPM has carried out

25 visits, with the aim of preventing violation of rights of persons deprived of their liberty, with intention to interview them, as well as to monitor implementation of recommendations provided by the Ombudsperson.

The Ombudsperson, through NPM, has carried out follow-up visits in order to monitor implementation of the recommendations addressed through Reports, as well as Ad Hoc visits to the following centers: High Security Prison,⁵ Detention Centre in Prishtinë,⁶ Correctional Centre in Dubravë,⁷ Juvenile Correctional Centre (Mother's and Children's Home),⁸ Correctional Centre for Female⁹, Correctional Centre in Smrekonicë,¹⁰ Detention Centre in Prizren,¹¹ Detention Centre

5 NPM has made six visits to HSP, on January 12, June 26, July 27, September 26, October 11 and December 7, 2023;

6 NPM in the Detention Center in Prishtina has undertaken 3 visits, on May 19, July 14 and August 17, 2023;

7 NPM has visited Dubrava CC, on March 15-17 and October 12, 2023;

8 The NPM visited Lipjan Community Center (Mother and Child Home) on March 7, April 6, May 12, 2023. Meanwhile, on June 1, 2023, an informative lecture was held by NPM, in the honor of World Children's Day;

9 NPM visited the CC for Women in Lipjan on April 6 and June 6 2023;

10 NPM visited the Smrekonica CC on July 13, 2023. However, regular monthly visits, with the aim of opening the complaint boxes and interviewing persons deprived of their liberty, were carried out by the colleague from the Regional Office in Mitrovica;

11 NPM visited Prizren DC on July 19, 2023. However, regular monthly visits, with the aim of opening complaint boxes and interviewing persons deprived of their liberty, were carried out by the Regional Office in Prizren.;

in Gjilan,¹² Detention Centre in Mitrovicë,¹³ Ward D in Dubravë.¹⁴ All visits have the purpose to monitor implementation of Ombudsperson's recommendations, as well as some of the visits have the purpose of interviewing detained persons, after the riots in the North of Mitrovica and Banjska, such as the visits to the High Security Prison and Detention Center in Gjilan and Prishtine.

Detainees and convicts are at risk of having their rights violated, therefore the role of the NPM is essential in preventing, documenting and addressing possible violations of the rights of persons deprived of their liberty.

NPM has monitored the aspects of treatment of persons deprived of their liberty, by assessing treatment and protection of convicts and detainees, material conditions and living conditions, regime and activities, contact with the outside world, health treatment, categorization, possible conflicts between convicts/detainees,

mental and physical abuse, special needs of sensitive groups, as well as all other aspects related to the treatment of this category of persons. In all Correctional and Detention Centers, the Ombudsperson has complaint boxes with telephone number, free of charge, which are opened by regional offices legal officers, who, upon admission of any complaint/request, interview the same and treat him/her as needed.

These monitoring activities are carried out in order to assess the respect of physical and mental integrity, which constitutes the essence of the protection of human rights and freedoms. Prohibition of torture or other inhuman and degrading treatment is enshrined in domestic and international human rights law, including the European Convention on Human Rights and the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment or Punishment, which are included in the Constitu-

12 NPM visited Gjilan DC on July 20, 2023. However, regular monthly visits were carried out by a colleague from the Regional Office in Gjilan, with the aim of opening complaint boxes and interviewing persons deprived of their liberty;

13 NPM visited the Mitrovica DC on August 2, 2023, however, this center is also visited by the colleagues of the Regional Office in the North of Mitrovica, with the aim of opening the complaint boxes and interviewing persons deprived of their liberty;

14 The Ombudsperson visited Ward D in the Dubravë CC on June 23, jointly by a delegation from the Ombudsperson of Albania, with KCS and PHD, as well as on October 31, 2023;

tion of the Republic of Kosovo.¹⁵ Also, Article 27 of the Constitution of the Republic of Kosovo provides that “no one shall be subjected to torture, cruel, inhuman or degrading treatment or punishment”.

Complaints of persons deprived of liberty

The Ombudsperson received over 260 complaints through phone calls, to the toll-free institution’s phone numbers, as well as to the personal numbers of institution’s officials, from the convicts/detainees themselves, from their family members, from lawyers, from social workers and the staff of the monitored institutions.

During the reporting period, over 320 individual and group interviews were conducted in places monitored during 2023.

Furthermore, the Ombudsperson, from January to the end of December 2023, has received 33 complaints alleging the violation of fundamental rights guaranteed with Article 27 of the Constitution of the Republic of Kosovo “Prohibition of Torture, Cruel Inhuman or Degrading Treatment” and 95 complaints protected by Ar-

ticle 30 of the Constitution “Rights of the Accused”. Out of them, 30 complaints are initiated for further investigation, while 4 cases are initiated for *Ex-officio* investigation.

Treatment of mentally sick persons

Handling and treatment of people with mental disorders and of those drug addicted continues to be one of the main challenges for all Institutions. These categories are difficult to manage because of the specifics they have and the correctional staff is not trained to take care of this category. In this direction, positive steps have been taken, by modifying Ward D of Dubrava Correctional Centre, where people with special needs can be accommodated, but based on the situation on the ground, it turns out to be insufficient. In the future, it is expected that the capacities of the Institute of Forensic Psychiatry will be increased, which can alleviate the situation in the future for Correctional and Detention Centers.

According to received statistics by the Prisons Health Directorate, the total number of people with mental disorders, personality disorders and psy-

¹⁵ Chapter II, Article 22 of the Constitution of the Republic of Kosovo, provides: the direct implementation of International Agreements and Instruments.

chiatric therapy in prisons this year is 248 persons.

It is worth noting that in the Correctional and Detention Centers, persons with chronic diseases were also treated, in total 236. While there are 6 persons with special needs and 51 persons over the age of 65.

Foreigners in Correctional and Detention Centers

During the visits of the monitoring team, foreigners who are held in Correctional and Detention Centers were also interviewed. These prisoners have not complained regarding treatment in prison, but have submitted complaints regarding the delay of judicial proceedings, as well as submitted complaints for transfer to the country they come from.¹⁶ The Ombudsperson has advised and instructed the same on the actions to be taken, as well as registered a case, which has a request for deportation to his country.¹⁷

During 2023, sixty-nine (69) prisoners with foreign citizenship were recorded in the Correctional and Detention Centers.

Physical ill-treatment

During the visits carried out by the NPM in 2023, the team admitted complaints from prisoners with allegations of the use of force by correctional officers (High Security Prison, Correctional Center in Dubrava, Detention Center in Gjilan.) NPM handled all complaints, requesting information from the management of the Institution, looked upon the medical files and the reports of the investigation commissions and noticed that from these reports it was not established and proven that the use of force has been exceeded.

Incidents between prisoners

Incidents between prisoners are present in all Correctional Institutions, but this phenomenon is manifested more in the Dubrava CC, for which the NPM has notified institution's management as well as Correctional Service, who have taken immediate measures and have identified problematic persons, by transferring them to other centers. Incidents' number from 74 during NPM's visit in March, has significantly

16 C.No.535/2023, Sherali versus BCGJ,

17 C.No.548/2023, Stumm versus PPP, submitted through defense attorney, Fidan Hetemi;

decreased during NPM's visit in October.

The Prisons Health Directorate, by acting according to the Standard Operating Procedures on the operation of health services in prisons, has regularly notified the NPM with health reports on bodily injuries caused by incidents between prisoners and by correctional officers, as well as new admissions with injuries, caused during the arrest by the Kosovo Police.

In those cases, when there are doubts that the injuries were caused by excessive use of force by the police, the NPM has interviewed the prisoners and instructed them on the actions they should take, as well as the team was in interaction with prisons' responsible authorities and Police Inspectorate of Kosovo, until the cases have been settled.

Accommodation conditions in correctional centers and detention centers

NPM assesses that some Correctional Centers do not meet the standards required for placement of persons deprived of their liberty. The centers that do not meet these standards are Detention Center in Peja, Detention Center in Prizren, Detention Center in Mitrovic, Correctional Center for Women in Lipjan, as well as the Mother and Child Home in Lipjan. While the Correctional Center in Dubrava is in constant need of renovations.

Upon each visit conducted to Institutions, the NPM met with the management of the center and provided recommendations, for the Kosovo Correctional Service, in the regular meetings it held.

The Ministry of Justice and the Correctional Service have made efforts to implement the reconstruction projects of these centers and as a result, there are positive developments in this regard, since the site for the Detention Center in Prizren has been selected, in cooperation with the municipality, while, for Correctional Center in Lipjan, the project has taken the shape and was presented to interest groups, including the Ombudsperson

and civil society.¹⁸

Deaths, suicides, attempted suicides and self-harm

During the year 2023, 6 deaths were recorded in the Correctional and Detention Centers, of which one death was the result of hanging. Five other deaths occurred during hospital treatment (3 at UCCK and 2 at Peja Hospital).

For all cases, internal investigations have been carried out and they have been processed and investigated by the competent bodies, while the NPM, based on the mandate, has reviewed procedures undertaken in case handling and has spotted that the procedures foreseen with the standard operating procedures have been carried out.

According to the information provided by Prisons Health Directorate, during this year there have been 34 cases of suicide attempts in prisons; 125 cases of self-harm and in 5 cases there are suspicions of sexual abuse. Alleged case of sexual abuse of a prisoner (K.P.) was also handled by the NPM

18 On 26th of December 2023, on Kosovo Correctional Service's invitation, the institutions involved in the discussions for the construction of Correctional Center in Lipjan, came to the scene, by providing concrete proposals on how the center should look like, for a more standard operation;

and after document review, the interview with the person and the health staff, it turned out that there was no physical contact, but only verbal harassment.

Whereas, in 81 cases, persons deprived of their liberty have gone on hunger strike.

This year, the Correctional Service and Prisons Health Directorate issued the Guidelines for the Prevention of Suicides, in support of Council of Europe project.

Congestion

From the visits carried out, the NPM has observed that there is no overcrowding in the correctional and detention centers, except in the Detention Center in Gjilan, where during the summer season, due to problems with the lack of water and renovations undertaken concerning situation amending, congestion occurred but was avoided very quickly.

Regime

Correctional Service, in order to socialize and rehabilitate convicts, has

undertaken a number of actions according to the LECS and according to international standards, by providing professional training, such as welding, construction, adjuster, carpentry, technical maintenance for water installation and electricity installation, tailoring and filigree jewelry making trainings. Furthermore, within the framework of socialization and rehabilitation, secondary and university education is also offered to convicts.

NPM has continuously recommended the importance of involving as many prisoners as possible in work, and the need for priority treatment of the Economic Unit, since work engagement represents one of the most important aspects in the rehabilitation and resocialization of prisoners. Engagement of convicts to work and their training has positive effects even after serving the sentence.

In High Security Prison (HSP), convicts are involved in work, in the workshops for the production of toilet paper, processing of wood, bags, in the kitchen, cleaning, etc. HSP also supplies other centers with toilet paper and wood products. Additionally, in Dubrava Prison, prisoners are engaged in various work, such as agriculture, livestock, cooking, etc. In the Correctional Center in Smrekonica, prisoners are engaged in agriculture,

who supply the kitchens of all Correctional Institutions with agricultural products. In the Correctional Center for Women, convicts are engaged in tailoring, cooking, etc.

Prisoners are paid for their work, regardless of work, with a symbolic payment (1 euro per day), so serious consideration should be given to improving working conditions for convicts and raising the payment.

In addition, convicts are involved in various rehabilitation programs, which will help reduce recidivism and improve their general well-being.

A total of 114 convicts are involved in anger management; 34 convicts are included in the "Conversation for Change" training; In the training for "Domestic Violence" 18 convicted; In the "Tops" program, 6 juvenile convicts; and 18 convicts are involved in the Y+ program held for minors.

However, the NPM, in terms of going out into the fresh air, continues to receive complaints from detainees, mainly in HSP, because of the time they are allowed to spend outside the cell, only 2 hours per day, while 22 hours are closed, without any activity. These concerns have also been admitted in other detention centers.

Food and Kitchen

During NPM monitoring, special emphasis and importance is given to the quality of food for prisoners, as well as conditions of food storage and preparation. During the visits to the Correctional Institutions, kitchens and warehouses where food is stored were also visited. NPM has observed that warehouses where food products are stored meet the requested standards. The kitchen workers had sanitary booklets, but there is still a lack of adequate uniforms (CC Dubravë). Further, kitchen appliances are outdated despite some new ones, for which the Ombudsperson gave a recommendation in Report for Dubrava. (footnotes).

NPM assesses that the quality of food is generally good, but there have been complaints from prisoners regarding food quality as well as in some cases about the quantity as well. Prisoners have submitted requests for better supplying canteens, especially with fruits and vegetables (HSP).

Health-care

During monitoring, the NPM gives particular importance to health treatment in prisons, and in particular to sensitive groups, such as persons

19 A. 492/2022, Gjocaj versus MoH;

with mental disorders, those with serious illnesses, self-injured persons, etc. Health units that operate within the Correctional Institutions have been well equipped, although in some institutions the premises have been inadequate, such as in Prizren Prison, Mitrovica Prison.

Drug supply has not been good at the beginning of 2023, due to tendering procedures, derived from a previous year, due to which created situation, a complaint was lodged with Ombudsperson by the Director of Prisons Health Directorate.¹⁹ During the visit in March 2023 to Dubrava CC, NPM received numerous complaints regarding drug supplies. This situation has presented difficulties in carrying out work tasks even for the health staff of the prisons. During this period, the prisoners were allowed to receive drugs from their family members, until the situation was improved in June 2023.

NPM has admitted complaints from prisoners through visits, calls to the institution by phone line, from family members as well as from OI complaint boxes located in these centers regarding health treatment. NPM has dealt with all these assertions by interviewing the complainants, checking up medical files and in many cas-

es requesting health reports from the PHD Director.

It is worth noting that newly admitted prisoners in Correctional Institutions have been subjected to medical check-ups within 24 hours and their medical file has been opened according to the obligation of the LECS and according to Standard Operating Procedures.²⁰

NPM, based on the interviews conducted with the prisoners, has observed that the confidentiality of medical services is generally respected, except in those centers where the space of the health service does not allow it, such as in Pejë, Prizren, Mitrovica.

Disciplinary measures

During the monitoring visits carried out this year, in the Correctional and Detention Centers, the NPM paid increased attention to the disciplinary measures of solitary confinement, with the aim of assessing whether local and international standards are being respected. During the interviews with the prisoners who were sentenced to solitary confinement, the NPM admit-

ted statements about the non-respect of the rights guaranteed by the LECS. Regarding these concerns, NPM has contacted the relevant management of the monitored center.

According to the statistics provided by PHD, this year, in all Correctional and Detention Centers, solitary confinement was imposed on 625 cases. (email)-footnote

Complaint procedures

This Mechanism is of particular importance, and NPM pull out all the stops to be informed about the operation and confidentiality provided by the Correctional Institution. However, during the visits, the NPM admitted concerns from some prisoners regarding the efficiency of the internal complaints mechanism. According to them, in many cases they do not receive answers or their requests are reviewed late, as well as there is not enough confidentiality, as they have to be submitted to the correctional staff, who do not treat them seriously.

NPM has immediately addressed these prisoners' concerns to the responsible authorities of the monitored

20 The Health Directorate of Prisons in support of the Council of Europe, in June 2023, has published the new Guide to Standard Operating Procedures on the Operation of Health Services in Prisons;

center.

Contact with the outside world

The Ombudsperson has complaint boxes in all correctional and detention centers to which only representatives of the Ombudsperson have access, and conducts interviews without the presence of correctional officers. Similarly, persons deprived of their liberty use the right to phone calls and visits from family members. Regarding this right, the Ombudsperson has received several complaints, especially for those people who are not citizens of Kosovo or who have families outside of Kosovo. This problem came as a result of the agreement that KCS has with the telephone services where the cards are produced abroad and for some time they have not had the opportunity to provide such contract. Prisoners have used Skype communication in the absence of phone calls.

Smuggling and corruption

NPM estimates that during reporting period, Kosovo Correctional Service has been more professional and has managed to prevent several cases of smuggling, mainly at the entrance of

the centers, which have occurred by family members and in some situations by the staff themselves, as well as has been transparent in terms of publishing them but also undertaking investigative actions against the staff.

From the interviews carried out by the NPM with the prisoners, it has been announced that smuggling in most cases is done by the correctional staff, and there are assertions that the benefits, privileges, but also transfers and even parole, happen because of corruption. Mainly, these statements have been admitted in the Dubrava CC, while the High Security Prison is considered a good model for preventing smuggling.

Implementation of Ombudsperson's recommendations

In Correctional and Detention Centers that were visited during 2023, the NPM has evaluated implementation of the Recommendations given through special reports of the visits and it has been announced that all recommendations have been treated seriously, or have been fully implemented or are in the phase of implementation. In previous reports, the NPM has given recommendations for the Correction-

al Center for Women in Lipjan, Detention Center in Prizren and Peja, that they do not meet the standards for the placement of persons deprived of their liberty. As per these recommendations, the Ministry of Justice and the Correctional Service of Kosovo have undertaken concrete actions by providing spaces and allocating the budget for their construction.²¹ Whereas, Report with Recommendations for the Correctional Center in Dubrava (10 recommendations), and the Detention Center in Prizren, the Ombudsperson has forwarded them to authorities by the end of reported year.

years old), which has directly affected the overall work performance. This year there are new recruitments of correctional officers,²² who have continued with professional trainings.

Correctional officers are actively engaged in the Council of Europe project and recently worked together with health officials in drafting the Guide for the Prevention of Suicide and Self-Injury, which will serve them in their daily work.

Personnel of Correctional and Detention Centers

Kosovo Correctional Service, in the past, has faced a shortage of correctional staff, especially due to the average age of the current staff (over 50

21 KCS has formed a working group to discuss the specifics of the Correctional Center in Lipjan and has invited to a meeting on 20 December 2023, representatives from the American Embassy, ICITAP, Eulex, EC, OI and NGOs. Meanwhile, on 26 December we visited the site (Lipjan) where the center is expected to be built;

22 On 24 November 2023, the Kosovo Correctional Service marked the 24th anniversary of its establishment and for the first time the graduation of 45 female correctional officers;

NPM visits to the Correctional and Detention Centers

Visited institution	Date of the visit
1. Dubrava Correctional Center	15-17 March, 5 October and 12 October 2023
2. Smrekonica Correctional Center	13 July 2023
3. female Correctional Centre -Lipjan	6 April 2023, 6 June 2023
4. Juvenile Correctional Centre -Lipjan	1 June 2023
5. Juvenile educational -Correctional Center in Lipjan	1 June 2023
6. Detention Centre in Prizren	19 July 2023
7. Detention Centre in Mitrovicë	2 August 2023
8. Detention Centre in Gjilan	20 July 2023
9. Detention Centre in Prishtinë	19 May, 14 July, 17 August 2023
10. Mother's and Children's Home	7 March, 6 April, 12 May and 1 June 2023
11. High Security Prison	12 January, 26 June, 27 July, 26 September, 11 October and 7 December 2023
12. Ward D ITPNV	23 June and 31 October 2023

CHAPTER

IV

IV. Foreigners' Rights

In 2023, the Ombudsperson admitted thirteen (13) complaints from foreigners, of which four (4) cases were opened and proceeded further. Two of these cases have been closed by a decision with which the parties have been notified, one case is in the phase of signature by the lawyer and another case is expected to be closed, after the request for extradition has been approved. All cases are parties who have violated Kosovo laws and have committed criminal offenses, and which cases have been handled by the competent bodies such as the Police, the Prosecution and the Court.

According to the Regulation and the Law on Foreigners, as well as the Standards of the European Committee for the Prevention of Torture, foreigners within the framework of guarantees against ill-treatment must have the same rights as all other categories of detained persons, which also in cases of mentioned above, the

Ombudsperson did not receive complaints from foreigners, but the complaints were of other natures related to judicial proceedings, which were investigated by the Ombudsperson.

Temporary Reception Center for Migrants in Vranidoll

During 2023, the NPM team visited the Temporary Reception Center for Migrants in Vranidoll. The purpose of the visit to this center was to assess the respect of the basic rights of migrants by Kosovo Republic authorities, in accordance with the applicable legislation of the Republic of Kosovo and with international standards for human rights embodied in the Constitution of the Republic of Kosovo.

The NPM, during the visit, was informed that this center was established on 24 June 2022, by the Minister of the Ministry of Internal Affairs decision and will temporarily function as an organizational unit equivalent to the division, within the Department for Citizenship, Asylum and Migration within the Ministry of Internal Affairs.

The functions of the Temporary Reception Center for Migrants are: Reception and accommodation of migrants with irregular status in the territory of the Republic of Kosovo

and taking care of the conditions, protection and well-being of migrants according to the legislation in force.

However, the reception, registration, profiling and referral of migrants with irregular status in the territory of the Republic of Kosovo to the Temporary Reception Center for Migrants is done by the Directorate for Migration and Foreigners within the Kosovo Police.

During the visit, the NPM team was informed that the capacity of the center is for 52 people, while 22 migrants were present, such as: Moroccan, Palestinian, Syrian, Serbian, Algerian, etc. Also, a family was accommodated in this center during the visit. However, there were no unaccompanied child. NPM has been informed that, from 30 of June to 31 December 2022, 350 migrants have been settled. People in this Center can stay for 15 days, unless the Directorate for Migration and Foreigners decides otherwise. The Police is notified in cases of incidents between migrants.

The NPM has observed that the accommodation conditions in the Temporary Reception Center for Migrants are of a very good standard. The center is divided into two wings: Wing A, where the male gender is accommodated, and Wing B, where the female gender is placed. There are 5 rooms in

block A and 5 rooms in wing B. Also, there is a room for accommodating people with disabilities.

As for the notification about the basic rights of migrants, the NPM has noticed that the representative from IOM informs them on a daily basis in their language about these rights, as well as there are brochures in several languages which are accessible. Also, the NPM, during the visit, notified foreigners in the Center with the mandate of the Ombudsperson through leaflets in English, Turkish and Arabic.

But, during the visit, the NPM was informed that in the Temporary Reception Center for Migrants, there is insufficient number of staff, solely Center's deputy-head and a cleaner from the IOM.

Reception Center for Repatriated persons in Prishtinë

The NPM team, on 15 August 2023, carried out a monitoring visit to this Center for the first time. The purpose of the visit was to assess the respect for the basic rights of persons, citizens of Kosovo, who voluntarily or forcibly are returned from European countries.

The Reception Center for Repatriates had a capacity of 25 people, but in emergency cases it can accommo-

date up to 50 people.

Accommodation conditions in this Center are good and meet international standards. The Center has rooms for women, rooms with two beds, rooms for 6 people, as well as a complete kitchen, if they want to prepare their own food, but the food is also brought to them from outside, as it is contracted by the Ministry.

At the time of the visit to this Center, there was no any person placed, but NPM was informed that during this year 7 people were accommodated there. 22 people were placed in 2022, while in 2021, 74 people were accommodated. According to Center's manager and based on these statistics, the number of people placed in this Center is decreasing. People accommodated in this Center can stay up to 7 days, but there were cases when they stayed longer, until a solution was made by the state.

NPM was informed that houses were built for some repatriated persons, where they were placed to live, and occasionally were checked whether they were really living in those houses. Also, in cooperation with the Employment Office, these people were also provided with work. In each municipality there are coordinators who deal with these cases and who, in cooper-

ation with other services, take care of their integration into society.

During the visit, the NPM was informed that the medical services for the residents of this Center, as their fundamental right, are provided by the nearest Family Medicine Center.

Monitoring of forced return operations

Based on the Memorandum of Understanding signed between the Ombudsperson Institution and the Swiss National Commission for the Prevention of Torture, during 2023, the NPM monitored three (3) forcible return operations at Prishtina International Airport "Adem Jashari" of Kosovo Republic citizens from Swiss authorities.

The NPM, during the monitoring of the given operations, interviewed the returnees and did not receive complaints regarding their treatment by the police authorities of the Republic of Kosovo. Also, the NPM has observed that the returnees were treated in a correct and humane manner by the Swiss officials as well as the Kosovo Police. During the monitoring of these operations, the NPM had full cooperation with the Kosovo Police.

Also, after each monitoring of forceful returns from Switzerland, the NPM

has compiled a notification report for the Swiss side.

Detention Centers for Foreigners and Asylum Center visited in the year 2023

Visited institutions	Date of the visit
1. Temporary Reception Center for Migrants in Vranidoll	25 January 2023
2. Reception Center for Repatriated persons in Prishtinë	15 August 2023
3. Prishtina International Airport	14 February, 3 May and 26 September 2023

CHAPTER

V

MENTAL HEALTH AND SOCIAL CARE INSTITUTIONS

The Ombudsperson, through National Preventive Mechanism of Torture (NPM), during this year has made regular and follow-up visits to mental health and social care institutions. The purpose of the visits was to assess the current situation in mental health institutions in accordance with local and international standards, to assess treatment and accommodation of residents within the framework of respect for human dignity as well as human rights.

During 2023, the NPM team visited the Emergency and Psychiatric Intensive Care Ward of the Psychiatric Clinic (EPICW)²³, Center for Integration and Rehabilitation of Chronic Psychiatric Patients in Shtime (CIRCPPS), Community Integrated Home in Gjilan and Prizren, Special Institute in Shtime,

23 NPM visited the Psychiatric Clinic and the Emergency Psychiatric Intensive Care Ward (EPICW) on 3rd of March 2023;

Community-Based Homes in Ferizaj and Vushtrri.

Psychiatric Clinic in Prishtina and Psychiatric Intensive Care Ward

NPM visited the Psychiatry Clinic and Emergency and Psychiatric Intensive Care Ward (EPICW). The NPM team, during the visit, had full cooperation with the health personnel, gained access to every space of the Clinic, as well as communication with patients, without the presence of medical personnel, has been enabled.

The Psychiatric Clinic is an organizational unit of HUCSK. According to the law in force, the Clinic provides tertiary level services for the whole country (the only clinic in Kosovo), but it is also obliged to provide secondary level services for the region of Prishtina, in the absence of a General hospital. All Wards (except the Emergency Ward and Psychiatric Intensive Care) are open and carry out treatment on patients' willingness and in certain cases even without their will, based on the decision of the competent court.

EPICW is a closed unit and oper-

ates within the Psychiatric Clinic. In this Ward, cases of various psychotic disorders, bipolar disorders and personality disorders that cannot be treated in other open wards are treated. This Ward is the only one in the entire territory of Kosovo, since other regional hospitals, psychiatric wards do not have functional special rooms where emergency cases are treated. Such cases from all over Kosovo are brought to the UKIP Ward of the Psychiatric Clinic in Prishtina. NPM considers that psychiatric wards in other regional hospitals should activate special rooms for the treatment of emergency cases.²⁴

Ill-treatment

During the visits to the Psychiatric Clinic and the Psychiatric Emergency and Intensive Care Ward, the NPM team did not receive any complaints of mistreatment from the patients. Also, the NPM team did not notice

any recorded injuries even from the health files. During the visits, the team noticed that, in general, there was a good atmosphere between the patients and the health personnel.

Accommodation conditions

The Ombudsperson, in Report with Recommendations²⁵ for the Psychiatric Clinic and the Psychiatric Emergency Ward ²⁶, has assessed the accommodation conditions as not good. The NPM, during the visits, has noticed that the walls in this Ward have not been whitewashed for a long time, some window panes are cracked, but the windows have iron bars. The bathrooms are damp, the women's bathroom is out of order due to leaking water.

Additionally, there is humidity in the Ward's kitchen and water drips in the corridors during the rainy season. Rooms are with two beds, with ade-

24 <https://oik-rks.org/2023/10/04/raport-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-kliniken-psikiatrike-te-qendres-klinike-universitare-te-kosoves-urgjenca-dhe-kujdesi-intensiv-psikiatrik/>

25 <https://oik-rks.org/2023/10/04/raport-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-kliniken-psikiatrike-te-qendres-klinike-universitare-te-kosoves-urgjenca-dhe-kujdesi-intensiv-psikiatrik/>

26 <https://oik-rks.org/2023/10/04/raport-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-kliniken-psikiatrike-te-qendres-klinike-universitare-te-kosoves-urgjenca-dhe-kujdesi-intensiv-psikiatrik/>

quate space, with light and ventilation and are warm. There are no decorations in the walls of these premises, apart some paintings that are on the walls of the living and dining room.

The seclusion rooms are demolished and have no ventilation, one of them is out of function. The management of the Clinic has taken action and fixed the walls of the two seclusion rooms, but the monitoring team also noticed that the seclusion rooms are far from the health personnel and if the patients have any needs, it is impossible to be heard by medical personnel, due to broken button alarm. The NPM team finds that the seclusion rooms do not even meet the minimum conditions for stay and conditions in general in EPICW are not good.

Through the Report, the NPM has concluded that renovations should be made in the EPICW as well as the Psychiatric Clinic as soon as possible, so that patients can be provided with accommodation in accordance with international and national standards for accommodation of this category

of patients. Also, the CPT in the Report on the visit to Kosovo, published in October 2021, recommended to the competent authorities to undertake concrete steps to remedy deficiencies found in terms of accommodation conditions²⁷.

Therefore, Ombudsperson's NPM with regard to accommodation conditions through the Report of 3rd October 2023, have recommended the responsible authorities, as follows: *"To adjust conditions in the EPIC Ward, to prevent humidity in the Ward, to make the women's bathroom functional, as well as to amend the seclusion rooms and enable ventilation"*²⁸

The NPM team, even in the visit of 14 December 2023 to EPICW, noticed that the accommodation conditions were the same and that no action was taken by the responsible authority to improve the situation, despite Ombudsperson's recommendations.

27 CPT, Report on the visit to the Republic of Kosovo, published in October 2021, paragraphs 124, 125 and 127. See in: https://www.coe.int/en/web/cpt/kosovo/-/asset_publisher/WsovygSd8qFK/content/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-kosovo-

28 https://oik-rks.org/wp-content/uploads/2023/10/Raport-i-Avokatit-t%c3%ab-Popullit-MKP_Vizit%c3%ab-Klinika-Pskiatrike-QKUK.pdf

Treatment and activities in the EPIC Ward

During the visits to this Ward, it was observed that the main treatment is with medication and that the psycho-social activities were not sufficient, the multidisciplinary team was missing, such as: psychologist, social worker, occupational therapist as well as the individual treatment plan was missing. The NPM considers that the authorities and institutions must ensure necessary variety of psycho-social professionals, as a prerequisite for an adequate patients' treatment.

Over the years, the NPM has observed that there is no evidence that a written explanation has been provided for the reasons for involuntary treatment, as provided for in Article 21, paragraph 1.4, of the Law on Mental Health, which expressly states that patients treated involuntarily, among other things, must be provided with explanation in writing on the reasons for the involuntary treatment within 48 hours.

As per the right to treatment, the same situation was also found by the European Committee for the Prevention of Torture, in the Report on the visit to Kosovo in 2015²⁹, 2020³⁰, where it is emphasized: *"Admission of a person to a psychiatric establishment on an involuntary basis, be it in the context of civil or criminal proceedings, should not preclude seeking informed consent to treatment. Any derogation from this fundamental principle should be based upon law and only relate to clearly and strictly defined exceptional circumstances and should be accompanied by appropriate safeguards."* In Kosovo, in most cases, patients are not given the opportunity to give written consent or the right to refuse treatment.

Means of restraint

As stated in the last Ombudsperson's Report but also in the earlier reports as well, in EPIC, mechanical restraint is not applied, but solely measures of isolation and chemical restraint. During the visit, the team noticed that

29 European Committee for the Prevention of Torture, report on the visit to Kosovo in 2015, published in 2016, paragraph 101. For more: <https://rm.coe.int/t/16806a1efc> (4.7.2018).

30 See CPT Report, paragraph 145, on the last visit to Kosovo, published on September 23, 2021: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/the-cpt-publishes-report-on-kosovo>.

the patient files contained the assessment of three neutral doctors (not from EPIC Ward doctors) for the continuation of involuntary treatment, the anamnesis, the history of the disease, the form for placement in seclusion rooms, the request for admission to the hospital, but did not contain consent for treatment.

Contacts with the outside world

According to CPT standards, patients placed in these institutions must have the opportunity to send and receive correspondence, have access to the telephone and receive visits from their family and friends, since the patient's contact with external world is essential not only in terms of preventing abuse, but also from a therapeutic point of view.

It should be noted that patients at EPICW enjoy the right to have access to fresh air and family visits. Patients in the Ward during the day are subjected to a daily routine, which consists of activities such as: ventilation all the time on the promenade within the premises of the Ward, watching TV, eating.

Ombudsperson's findings for the Psychiatric Clinic and EPICW,

through the Report with recommendations sent to the responsible authorities on 3 October 2023, are described as follows: *"Ombudsperson's National Preventive Mechanism of Torture (NPM) finds that the lack of beds in Child and Adolescent Psychiatry and hospitalization of children up to 18 years old in adult Wards, represents a violation and breach of children's rights as well as the failure to abide with local and international standards for children's rights (see paragraphs 1 and 2 of the Report).*

Regarding the Ward of Addictive Diseases (WAD) (see paragraph 3 of the Report), the NPM finds that the lack of conditions for long-term rehabilitation of people addicted to narcotic substances, alcohol and prescribed drugs, as well as the lack of infrastructural capacities, of medical and support personnel, constitutes a violation of the fundamental rights to adequate health care, at the same time guaranteed by the legislation in force in the Republic of Kosovo.

Ombudsperson's NPM finds that the absence of a social worker in the Psychiatric Clinic, for about 7 years, presents difficulties in providing treatment and psycho-social rehabilitation of patients (see paragraphs 4 and 20).

Ombudsperson's NPM finds that the

In Kosovo, there are a total of nine (9) Integrated Community Homes, each with a capacity for 10 residents, except for ICH Mitrovica, which has a capacity for 20 residents. Integrated Community Homes provide 24-hour health care in the function of rehabilitation and social reintegration of clients with illnesses and remission psychotic chronic disorders.

Based on determined criteria in *Administrative Instruction No.07/2009*³² (in Health) for professional services of mental health in the Republic of Kosovo, which has been repealed by Decision GRK, No. 02/50 of 23.12.2021, placement of the residents in these Houses is carried out.

INTEGRATED COMMUNITY HOMES IN FERIZAJ AND PRIZREN

Treatment

The NPM team, during the visits to the Integrated Community Homes (ICH) in Ferizaj and in Prizren, interviewed several residents without the presence of the staff of the houses and did not admit complaints of physical abuse. The team observed a good relation between residents and health

staff. Similarly, the NPM team did not notice any incident recorded in the staff's daily report notebook. According to the staff, incidents or quarrels between residents in these houses are rare and manageable.

Accommodation conditions in visited ICH –during the visits to the Integrated Community Homes in Ferizaj and Prizren, NPM observed that these homes meet the necessary conditions for living. Also, from the visit it was observed that the food supplies were satisfactory and they did not report any problems with heating or clothing.

Also, the supply of drugs was regular and they had no problem with supply. According to house managers, the residents receive the therapy regularly and do not refuse it, and there were cases when the residents were well integrated and returned to the family, continuing their lives normally.

It is worth noting that the Integrated Home in Ferizaj was well managed, it functioned with order, cleanliness was at the right level, while the warehouse where food as well as clothes are stored should be highly praised. This House was a good model of maintenance and management for other Houses.

32 <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=7705>

Centre for Integration and Rehabilitation of Chronic Psychiatric Patients in Shtime (CIRCPPS)

As emphasized in the earlier reports, CIRCPPS operates within the University Hospital and Clinical Service of Kosovo (UHCSK) and provides 24 hour services per day. CIRCPPS is an open-type Institution, residents in this center are mainly diagnosed with psychotic disorders, such as schizophrenia. The official capacity for accommodation in this Institution is 60 residents and during the visit no overcrowding was observed, a total of 60 residents were present.

On 2 November 2023, the NPM team visited CIRCPPS, in order to obtain information on whether Ombudsperson's provided recommendations have been implemented.³³ At the time of the visit, the Director was not present, as he was busy outside the Institution, but none of the leading staff has been encountered during the visit, therefore the NPM team did not have the opportunity to carry out the visit. However, there were some of the residents and an assistant walking in the yard, where the NPM team tried to

conduct interviews with the residents but it was impossible, due to their approach.

SOCIAL CARE INSTITUTIONS

Special Institute in Shtime (SISh), Home for Children with Mental Disabilities in Shtime, Community-Based Homes (CBH)

In the Special Institute in Shtime and in nine [9] Community-Based Homes, treatment is provided for people with mental disabilities - retardation in mental development. Special Institute in Shtime and Community-Based Homes are regulated and operate on the basis of *AI (MLSW) No. 11/2014 For Work and Placement of Residents, persons with mental disabilities-delay in mental development at the Special Institute in Shtime and in community-based homes*. This AI provides for the treatment of persons who have been deprived of legal capacity by the Basic Courts. During the visits, the NPM was informed that all the cases placed in these institutions

33 <https://www.oik-rks.org/wp-content/uploads/2018/10/Raport-me-rekoman-dime-i-MKPT-lidhur-me-viziten-ne-Shtime-26-tetor-2018-1.pdf>

have been deprived of their ability to act and a legal custody have been assigned to them.

Law No. 0/5L-025 on Mental Health, in Article 18, paragraph 1 points out that *Persons who are in residential social care institutions are offered counseling, treatment, rehabilitation and mental health care equally and according to health standards, approved by the Ministry of Health.* Paragraph 2 of this Article stipulates that *The way of organization and provision of services, as provided in paragraph 1. of this Article shall be determined by special sub-legal act proposed by the Ministry of Health in cooperation with the Ministry of Labour and Social Welfare, adopted by the Government.*

Visit to Special Institute in Shtime (SISh)

NPM made a follow-up visit to the Special Institute in Shtime (SISh)³⁴ and during the visit it has been provided with full cooperation of the director and staff of SISh. Also, the team gained access to every space and interviews with some patients, able to communicate, has been enabled.

The Special Institute in Shtime is an open-type Institution that provides 24-hour services, such as: food, clothing, health care, educational and training work therapy, social treatment. The official capacity of the institution is 63 beds and during the visit it was found that there are 60 residents, of which 22 are female and 38 are male.

Since the Law on Mental Health is in the reading phase and after entering into force, it issues the obligation for establishment of Regulation on internal Rules and Procedure in SISh. Since the beginning, this Institution has been managed by the Ministry of Labor and Social Welfare, while for the first time this year it is under the management of the Ministry of Health.

The Council of Europe, since last year, has started the implementation of the project in support of the Institute of Forensic Psychiatry, the Health Directorate of Prisons and the Special Institute in Shtime, for the completion of the Standard Practices of Action. In these workshops, NPM is part of the working groups in support of the drafting of the SOP

34 On 2 November 2023, Ombudsperson's National Preventive Mechanism made a follow-up visit to the Special Institute in Shtime;

Accommodation conditions in SISH

The NPM team assesses that the living conditions in SISH are generally very good, the living spaces have sufficient natural lighting, heating, ventilation and the cleanliness is at a satisfactory level. It is worth noting that at the time of the visit, renovations were being carried out in wing A and B.

According to the director, there are no seclusion rooms at SISH and no forms of physical restraint are used.

Activities in SISH

Regarding psychosocial activities, there are three work therapy rooms: Art, carpentry and handcraft. They include all persons who are capable of these activities. There is also a hall for other recreational-sports activities (table tennis, chess, dominoes, cards, etc.). Other outdoor activities are camping in nature, various games and walks in different cities with small groups as well as going out to bars in the town of Shtime.

The Visit to Children's Home with Mental Disabilities in Shtime

During the reporting year, the NPM carried out a follow-up visit to the Children's Home in Shtime. This Institution is the only open type institution with a capacity of 10 beds and which accommodates children with special needs (learning disabilities-mental retardation).

The Children's Home provides 24-hour services, such as: food, clothing, health care, educational and training work therapy, social treatment.

During the visit to this Institution, the NPM observed that nine (9) residents are accommodated, 5 of them a female and 4 men, where only one resident is under the age of 18, all the others have reached the age of maturity.

Treatment

During the visit, the NPM observed a close, warm and friendly approach by the staff towards the residents. The NPM has not come across any persons with signs of injuries. Regarding psychosocial activities, NPM was again informed that residents usually listen to music as well as go outside in nature, go for a visit in the town, even

though rarely. Meanwhile, some of the residents continue learning in a special school. The NPM finds that the number and quality of psycho-social activities is poor and there is no individualized treatment plan according to residents' needs and abilities.

Accommodation conditions

Accommodation conditions generally suffice in this home, resident rooms have sufficient space and are not overcrowded,

Health services

The health and psychiatric service, as emphasized earlier, is shared with the Special Institute in Shtime. The psychiatrist visits them once a week. Cases are sometimes sent to the ambulance of the Special Institute in Shtime. In case of need, other health and specialist services are provided by the Family Medicine Center in Shtime and the University Clinical Center in Prishtine. Regularly every 6 months the laboratory tests are done at the Family Medicine Center in Shtime, which have been verified by NPM during the last visit conducted.

NPM, has been informed by the director that there are cases of children with special needs who are waiting for accommodation in this House, but

according to House head notification, there are no spare places in this house, nor in any Community Based Home for accommodation of residents who have reached the age of adulthood.

In this regard, we contacted the Ministry of Health, on behalf of which, the Director of the Special Institute in Shtime responded, as follows: *"The Home for Children with Mental Disabilities in Shtime has as its mission treatment of children with disabilities without family care and this Home, until January 2023, has been managed by the Ministry of Labour and Social Welfare and the Ministry of Finance, Labour and Transfers. Within the policies of the Ministry of Labour and Social Welfare, it has been planned to build houses for adults with mental disabilities in the municipalities of Kosovo and for your information, 9 such houses have been built, the last house built was in Novo Berdo. The issue of solving the transfer of these persons after they reach the age of 18 has been discussed repeatedly, but no decision has ever been made on how to deal with these persons, extension of the stay was made by the Department of Social Policies within the Ministry of Labour and Social Welfare and later the Ministry of Finance, Labour and Trans-*

fers as a necessary need for stay. The challenge remains the lack of legislation that would regulate these issues in order to avoid such situations.

In the situation we are in, we have the following alternatives: Transfer of these people to a community based home for adults managed by the local level as the best alternative. The transfer of these persons to the Special Institute is not very desirable only if there is no other alternative, since severe and profound mental retardation are treated in the SISH, while in community-based homes the cases are easier. Establishment of a working group and situation assessment jointly with the Minister of Justice, whether there are requests for placement of children in this home and whether it is necessary operation of this home in its current state. In case there are no requests and if it is estimated that alternative solutions can be made for such situations, then the mission of the home must change, from Home for Children to a Home for Adults, since all current users are over 18 years old, this as the last alternative."

Furthermore, regarding this concern, Ombudsperson's representatives have officially contacted the Ministry of Justice (MoJ). For this matter, the Ministry of Justice notified the Ombudsperson as follows: "Please be in-

formed that the age of the abandoned and disabled children was under 18 in the phase of their placement in the Home for Children in Shtime. However, due to the diagnosis and disability, the competent Centers for Social Work for these cases have not managed to ensure family reunification or even their adoption, therefore the cases continue to receive services in residential accommodation at the Home for Children with Mental Disabilities in Shtime, as until now there is no other shelter for young adults with disabilities. The Home for Children in Shtime does not yet operate with independent decision-making powers and is an institution which provides direct care services. Its legal mandate, with special emphasis, is provision of 24-hour care and custody services for abandoned, sheltered cases without family care until other opportunities change. The House for Children in Shtime does not have pending requests for children in shelter, but has a mandate to care for and cooperate with the cases that are sheltered there. With the Draft Law on Social and Family Services, which is expected to be voted on by the Government very soon, MoD has also foreseen the possibility of contracting services and public-private partnerships related to the provision of services to people in social need, and in particular

for such cases that are very sensitive. There are currently no pending cases of children with disabilities without family care waiting for housing. The alternative form of protection of children with disabilities without parental care, alternative family housing is considered as the first option where children with disabilities currently receive services. During this year, the Ministry of Justice has increased the payment for abandoned children who are offered the legal form of protection, family shelter, a form which is realized through host families, and which is considered a more suitable form than residential shelter. The Ministry of Justice has drafted the new Draft Law on Social and Family Services, in which it has provided for the continuation of the form of protection of family housing for children without parental care/abandoned with disabilities, even after reaching adulthood, as well as provided for family housing for adults without family care and in need of protection. The new draft law is intended to further strengthen family housing as one of the best forms of protection, care and shelter.”

Under respect of supplies with clothing,

35 On 26 January 2023, NPM made a visit to the Community-Based Home in Vushtrri;

36 On 20 February 2023, NPM conducted a visit to the Community-Based Home in Prizren;

37 On 16 November 2023, NPM accomplished a visit to the Community-Based Home in Ferizaj;

medicine and heating, the NPM team has been informed that they have sufficient supplies.

Community Based Homes (CBH)

Ombudsperson's National Preventive Mechanism of Torture, during 2023, visited without prior notification, Community-Based Homes, in Vushtrri,³⁵ in Prizren³⁶ and Ferizaj³⁷.

Community based home in Prizren

Treatment of residents in CBH in Prizren - the NPM team did not observe any persons with physical injuries during the visit. Also, from the interviews with the resident, it did not admit claims on ill-treatment. NPM has noticed a good atmosphere between the residents and the staff of the Home.

Accommodation conditions in CBH- Prizren - as per accommodation conditions, the NPM team has noticed that the building is new, but the equipment in the house is con-

stantly breaking down and there is no handyman to repair them. As for the heating, it was functional.

Health services - The NPM team has been informed that the health services of the residents in this Home are provided by the Mental Health Center in Prizren. The general practitioner also visits them every two weeks. As for the supply of drugs, the tender has not yet been opened. Medicines are bought by patients' money, either through pensions or from their family members.

Home Manager claimed that Home health and professional staff have not held any training on how to work with this very difficult category of people and they had no information on whether such trainings are planned.

With regard to supplies with food and clothing, the NPM team has been informed that they have sufficient supplies.

Community based home in Ferizaj

Treatment - the NPM team did not observe any resident with physical injuries during the visit to this Home. Furthermore, it interviewed some residents from whom no claims of mistreatment or use of force against them has been admitted. NPM observed a good spirit

among the staff and residents.

Accommodation conditions in CBH-Ferizaj- This Home in terms of infrastructure was a new building, however, the furniture in the living room was outdated, broken and unclean. The bedrooms had two beds each, except for one room with three beds, which made it difficult to access the closet. All rooms were equipped with a wardrobe and chest of drawers. The rooms had sufficient natural and artificial lighting.

While the kitchen was small and for Home conditions it was sufficient, except for the stove (there were two stoves), one had a functional oven, while the other had functional cooktop. They had a dishwasher. The warehouse where the food was kept was locked and the staff who were there did not have the key, so the team did not have the opportunity to see in what conditions the food was stored. While, a small office which was allocated for medicines, was not closed. Additionally, the doors of the rooms did not have keys either. The staff stay in the same room as the residents, as they do not have any separate space.

The house needed whitewashing and a general cleaning, as well as engaging a housekeeper to fix some small defects (doors, lights, blinds, etc.), but which did not pose obstacles in the normal operation of the house.

Health Services - Health services, when they need them, can be provided at the Central Medical Health Center in Ferizaj. As per psychiatric services, the nurse claimed that the psychiatrist comes once every 6 months. They have no problem with the supply with drugs.

Also, the staff claimed that this year the residents were sent to the mountain of Prevalle for a week.

Community based home in Vushtrri

Treatment of residents in the Vushtrri Hospital - during the visit to this Home, the NPM did not come across any persons with physical injuries, it also made efforts to interview some residents and did not receive complaints about physical abuse. As for the incidents, during the visit, the NPM team recorded four (4) incidents in the House, by a resident who is very violent and constantly attacks others. According to the information of the staff, there happened to be some quarrels between the residents, but such cases were well managed.

Accommodation conditions - Accommodation conditions in CBH in Vushtrri are generally good and it has been observed that there have been several renovations, such as: Door replacement, windows and the bathrooms have been

completely renovated. As for heating, there is no problem. Also, the cameras are functional.

Medical services - Residents' health services are provided in the Family Medicine Centers of the municipality of Vushtrri. However, the NPM, during the visit, was informed by the manager of CBH, that there is a shortage of Psychiatrist and Psychologist and that this concern has been made known to the Ministry. Also, the manager claims that there is a lack of staff, as two workers have been suspended at 50% of their salary and are in the process of violence against residents. Also, on 27 December 2022, three workers were sent to disciplinary proceedings for unequal treatment of residents. As for training, the staff is not trained to deal with this category.

Regarding food and clothing supplies, the NPM team was informed that they have no problem with supplies. However, taking into account the category of residents, assistance with clothes and bedding is never enough

Mental Health Institutions visited during the year 2023

Visited institutions	Date of visits
2. Emergency and Psychiatric Intensive Care Ward of the Psychiatric Clinic (EPICW).	3 March, 24 August and 14 December 2023
3. Center for Integration and Rehabilitation of Chronic Psychiatric Patients in Shtime (CIRCPPS).	2 November 2023
4. Special Institute in Shtime (SISh).	2 November 2023
5. Children's Home with Mental Disabilities in Shtime.	2 November 2023
6. Community based home in Vushtrri	26 January 2023
7. Community based home in (CBH) Ferizaj.	16 November 2023
9. Residential Home or Community based home in Prizren.	20 February 2023
10. Integrated Community Home in Ferizaj	16 November 2023
11. Integrated Community Home Prizren	20 February 2023

HOME FOR ELDERLY PEOPLE WITHOUT FAMILY CARE

The Ombudsperson through National Preventive Mechanism, during 2023, visited the Home for Elderly without Family Care in Prishtina (HEWFC)³⁸, and in Gurrakoc³⁹. The purpose of the visits was to assess treatment and accommodation of the elderly placed in these Homes, as well as the progress of the competent authorities in implementing OI recommendations, delivered through earlier reports with recommendations.

Regulation No. 09/2008 on the Internal Organization of the Work in Home for Elderly Without Family Care (hereinafter: the Regulation) regulates the criteria of residents' admission, organization of life and work with residents, household rules and activities, health protection of residents, as well as other issues concerning the life and work of HEWFC⁴⁰ residents.

Legislation of the Republic of Kosovo does not define involuntary placement in social care institutions. All residents accommodated in this Institution are

38 On 20 October 2023, NPM accomplished monitoring visit at HEWFC in Prishtinë;

39 On 12 October 2023, NPM accomplished monitoring visit at HEWFC in Gurrakoc;

40 Article 1 of the Regulation No. 09/2008 on the Internal Organization of the Work in Home for Elderly without Family Care.

placed based on the contract signed with the given institution. It is therefore considered that all residents have been placed here on the basis of their own will.

Home for Elderly without Family Care (HEWFC) in Prishtinë, is an institution with a social character which operated within the Ministry of Finance, Labor and Transfers and is now under the management of the Municipality of Prishtina. However, Homes for Elderly without Family Care in Gurrakoc is under the management of the Municipality of Istog.

Treatment - During the visits to these institutions, the NPM interviewed the elderly people accommodated and did not receive complaints of physical abuse or verbal abuse.

Incidents between residents - with regard of incidents, the NPM was informed that in the Home for Elderly without Family Care in Prishtina (HEWFC) a case was recorded between the residents (spouses), the case was handled by the Kosovo Police. In this case,

the competent court has imposed a conditional sentence on the elderly person, in this case the husband.

While at the Home for Elderly and without Family Care in Gurrakoc, there have not been any cases of incidents among the elderly. According to Institution's managers, the residents are manageable.

Accommodation conditions - NPM, in the course of the visit conducted at **Home for the Elderly without Family Care (HEWFC) in Prishtinë**, has been informed that there have been renovations with regard to improvement of accommodation conditions. Ombudsperson in Recommendation Report ⁴¹ for HEWFC, of 18 November has recommended authorities to "*supply residents with appropriate furniture in their rooms.*" During the follow-up visit on 20 October 2023, the NPM observed that the elderly persons were provided with adequate inventory.

Additionally, during this visit, the NPM team noticed that the Recommendation provided by the Ombudsperson con-

cerning "*functionalization of the elevator as soon as possible*"⁴² has been implemented and that the elderly persons can go outside and enjoy the garden.

As for the recommendation concerning "*Renovations of bathrooms*"⁴³ the NPM team observed that apart some technical adjustments, there was no renovation of bathrooms of the elderly in HEWFC.

Home for the Elderly without Family Care in Gurrakoc, as per the accommodation conditions, the NPM observed that new tables and chairs were brought into the dining room where the residents get their meals. Rooms, where the residents were located, were in the same condition compared to the last visit. NPM estimates that the accommodation conditions in this House are generally good.

Psycho-social activities in HEWFC

Psycho-social activities are organized according to the Regulation in force, where according to Article 9 of the Regulation, the program of work with dependent, partially dependent and inde-

41 <https://oik-rks.org/2022/11/24/raporti-mkpt-se-per-viziten-ne-shtepine-per-personat-e-moshuar-dhe-pa-perkujdesje-familjare-ne-prishtine/>

42 <https://oik-rks.org/2022/11/24/raporti-mkpt-se-per-viziten-ne-shtepine-per-personat-e-moshuar-dhe-pa-perkujdesje-familjare-ne-prishtine/>

43 <https://oik-rks.org/2022/11/24/raporti-mkpt-se-per-viziten-ne-shtepine-per-personat-e-moshuar-dhe-pa-perkujdesje-familjare-ne-prishtine/>

pendent users is organized in HEWFC. The able-bodied users engage in work as much as is foreseen by occupational therapy programs.⁴⁴

Article 12 of the Regulation stipulates that residents spend their free time resting, engaging in entertainment and cultural activities, in accordance with the programs of these activities. Within the institution, operates the club for the elderly, 3 walks are organized during the year as well as therapy is provided for the residents. The work program is drawn up by the social service and occupational therapy in compliance with the health service, adapting it to the abilities of each user who engages in work.⁴⁵ The institution also has an activity hall where usually elderly women do handcraft. In the residents' club there is a common space where the psychologist and the occupational therapist stay. The residents' club also has a space for playing chess, dominoes and cards, where residents can play and spend their free time.

Medical services

Medical services at the HEWFC in Prishtine is provided in-house by the medical staff, which consists of: 1 regular doctor;

44 Article 11 of the Regulation no. 09/2008 on the Internal Organization of Work for the Home for the Elderly and without Family Care.

45 Article 11, paragraph 2, of the Regulation no. 09/2008 on the Internal Organization of Work for the Home for the Elderly and without Family Care.

a full-time dentist; a head nurse and 9 nurses, who work in shifts (12/12); and a full-time dental assistant for dental services; a full-time pharmacist (8-16), 2 full-time physiotherapists, 1 sanitation technician, 1 laundry worker, 2 hygiene maintainers. The medical staff includes 14 medical assistants, who take care of people with physical disabilities and immobile people. Provision of care to such people is done through continuous supervision, feeding them on timely basis, maintaining their personal hygiene as well as other occasional needs.

The medical staff includes a psychologist, who works full-time, and an intern psychologist for a certain time, while the psychiatrist works twice a week under contract. Health care is provided according to individual and general needs.

Systematic visits are made at least once every 6 months. The medical service has special protocols for self-harm, bodily injury, hunger strike, sexual abuse, suicide, and death in the institution. The NPM has observed that they are sufficiently supplied with drugs and that the therapy is regularly distributed by nurses.

While medical care in **Home for the El-**

derly without Family Care in Gurra-kovc, as mentioned in NPM previous reports, is provided by the general practitioner, who visits them once a week from MFMC. Visits to the internist or any other specialist upon general practitioner's instructions are carried out at the Family Medicine Center or at the Regional Hospital. During the visit, the NPM noticed that they lack a room for physiotherapy and a physiotherapist, as well as a psychologist and a neuropsychiatrist. In terms of medicines' supply, the situation is satisfactory.

Contacts with outside world

The elderly accommodated in the Home for the Elderly without Family Care in Prishtina as well as in Gurra-koc, can make contact with the outside world without any problems or obstacles. During the visits to these Homes, the NPM did not receive any complaints regarding accomplishment of this right.

Procedure of complaint lodging

Elderly persons accommodated in these Homes have the right to complain to the Director of the Institution as well as to responsible authorities that manage these Homes. Additionally, they

can submit their complaints to the Ombudsperson Institution (OI), against the institution where they reside as well as against public institutions of the Republic of Kosovo.

The Ombudsperson, through National Preventive Mechanism of Torture, has visited **three Private Homes for the Elderly** during this year, licensed by the responsible Ministry. In respect of these Homes, the Ombudsperson has published Ex officio Report with recommendations No. 598/2022⁴⁶. The main purpose of this Report was to draw attention of the competent authorities of the Republic of Kosovo regarding the respect of rights of elderly persons located at homes of Non-Governmental Organizations and legal entities that provide social services for elderly persons, rights that are guaranteed by the Constitution of Republic of Kosovo, with the relevant legislation in force, as well as by international standards for protection of human rights.

The Report was published after the investigations conducted by the Ombudsperson, based on information from "Koha" portal, that in the private legal entity "Orenda" where social services

46 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

for the elderly are provided, a video has been broadcasted, revealing mistreatment of an elderly woman, located in this house, by personnel of this entity.

The Ombudsperson has found that the state authorities have failed to fulfill their positive obligations, with the aim of protecting and respecting rights of elderly people, placed in social care institutions, whether state or private institutions licensed by the state.

Visits to private legal entities and Non-Governmental Organizations that provide social care services for the elderly

OI representatives visited three licensed legal entities for provision of housing and services for the elderly. Private licensed legal entities are: "Germania Likastro" ShPK; Home for the Elderly "FLORA" LLC and Non-Governmental Organization "Jetimat e Ballkanit". During the visits, group and individual interviews were conducted with the elderly as well as the staff. Not any complaint of physical or mental abuse from the elderly have been admitted by the

team.

Visit to the Home for the Elderly "FLORA"

On 9 of March 2023⁴⁷ NPM visited the Home for Elderly "FLORA" LLC in Istog. 30 elderly people were accommodated in this home. The person we had a contact with declared herself as landlord's wife, who at the same time claimed to be the manager of this home. According to her, this home for social care of elderly people has been functional since four years, but was licensed only one year for provision of these services. Home had three floors, where the elderly residents and day care residents were accommodated.

During the visit conducted to this home, NPM met an elderly woman, who was in a wheelchair and was accommodated on the second floor of the house. This lady claimed that in the absence of an elevator, she could not go out into the yard. She said that the only option she had of being outdoor was to stay in balcony of the room.

Furthermore, during the visit, the NPM team had a conversation with two employees, who informed them that they work with an eight-hour schedule, while

47 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

there is no staff in the night shift. House manager claimed that she herself takes care of the elderly during the night. The elderly received health services at Family Medicine Centers in Istog and at Istog hospital, which was very close to the Home for the Elderly. There were also cases when doctors were called to the Home for the Elderly. While the Home itself did not have a doctor, physiatrist, social worker or even a psychologist.

With regard to activities for the elderly, the manager of this Home claimed that those elderly who are physically fit are free to go out for coffee or any other activity. Home management continuously organizes walking in nature, for coffee or even for any other activity.

Visit to the Home for the Elderly "Germania Likastro"

On 10 of March 2023⁴⁸, OI representatives visited the legal entity "Germania Likastro" ShPK, in the village of Zahaq, municipality of Peja. During the visit, they met with the manager of this entity, from whom they were informed that there are actually fifteen elderly people accommodated there. As for the health staff, the manager confirmed and attested with relevant documents that

48 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

49 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr->

the center has a doctor, a psychologist, nurses with two night shifts as well as housekeepers. As for health cases, the elderly persons are sent to the Family Medicine Centers and the Regional Hospital in Peja.

Additionally, Home manager claimed that he also carries out daily activities, such as: going out for a walk, or having coffee with elderly persons who are in good physical condition.

In terms of space, conditions and hygiene, at the time of the visit it has been ascertained that the situation was satisfactory.

In the private legal entities "Germania Likastro" ShPK and the Home for the Elderly "FLORA" ShPK, the elderly persons are placed based on a contract between the legal entity and family members.

Visit to the Home for the Elderly "Jettimat e Ballkanit"

On 13 of March 2023⁴⁹, NPM visited the Non-Governmental Organization "Jeti-

mat e Ballkanit”, which provides free social services for elderly people without family care.

During the visit to this Home, the team observed that the Home belongs to a maximum standard, with completed staff for provision of social services for elderly. The house had modern rooms with modern interiors, including toilets, showers and in-room TVs. It also had a kitchen with maximum space and varied and healthy food. Home had enough space for walking, dining area and other activities for the elderly. At the time of the visit, seventy elderly people were accommodated. Health services are provided in an adequate medical environment with advanced equipment and inventory. Health services are provided by adequate medical staff, such as: general practitioner, physician, psychologist and dentist. In addition, health services are also provided by the Family Medicine Center in the village as well as by other private hospitals based on the cooperation agreement. The Non-Governmental Organization “ Jetimat e Ballkanit ” also possessed a real database with the data of all the accommodated. Some of the interviewed residents were

very satisfied with the conditions and treatment, while the staff had a family attitude towards the residents.

Therefore, the Ombudsman, in the Ex officio Report No.598/2022⁵⁰ regarding the monitoring carried out in the aforementioned Homes, has ascertained that:

the Ombudsman based on the findings from the visits, evaluation of case documents and review of the legislation in force, observes that the staff of the private legal entity that provided social services for the elderly, involved in the case of mistreatment of the elderly woman (Orenda), have not been licensed for the provision of social and family services at an appropriate level, by General Social and Family Services Council (GSFSC);

Moreover, the Ombudsman has found that the Unit for Monitoring and Inspection of Social Services, legal entities and Non-Governmental Organizations that are licensed to provide legal

[5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/](#)

50 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

services has failed to fulfill their obligations according to Administrative Instruction No. 14/2013, Article 5, paragraph 1, on Monitoring and Inspection of Legal Entities/Organizations that Provide Social and Family Services;

The Ombudsperson has found that regular monitoring of social care institutions could prevent any form of mistreatment or abuse of elderly people placed in these institutions;

The Ombudsperson has found that the Home for the Elderly "FLORA" in Istog does not meet the criteria and standards for provision of social services for Care Homes for Older people according to the Minimum Quality Standards of Social Service at Home for Elderly from institutions for the Elderly persons. Because this Home does not provide access for people with disabilities, as a result the elderly people accommodated on the second floor, who move with a wheelchair, do not have access to the yard and in this way are discriminated.

The Ombudsperson has found that in all Care Homes for Older persons monitored by NPM, there are no social workers employed, as required by the standards and criteria for licensing HHomes that provide social services for the elderly.

Institutions for old people visited during 2023	Dates of the visits
Home for the Elderly and without Family Care in Prishtinë.	20 October 2023
Home for the Elderly in Gurrakoc.	12 October 2023
Home for the Elderly "FLORA" ShPK in Istog	10 March 2023
Home for the Elderly "Germania Likastro" ShPK in Pejë	9 March 2023
Non-Governmental Organization for the Elderly "Jetimat e Ballkanit" in Suhareka	13 March 2023

CHAPTER

VI

VI. NPM ACTIVITIES AND MEETINGS WITH COMPETENT INSTITUTIONS DURING THE YEAR 2023

The year 2023 has been a fruitful period with many activities, which have influenced professional achievements and new experiences for NPM staff as well as the opportunity to promote NPM work. Through specialized trainings, workshops, round tables, conferences and various meetings, strengthening of cooperation between NPM and local as well as international institutions has been enabled.

During this year, the NPM has held regular meetings with the KCS, so on 11 January 2023, a meeting was held where the Draft Guidelines for House Rules in the KCS were discussed.

On 19 and 20 January 2023, the Deputy Ombudsperson and NPM Director, participated in the training organized by IPA project, with the topic "OI Ad-

vanced Public Communication".

On 26 January 2023, the NPM Director, participated in the meeting with a group of 17 students from the Global Campus of Human Rights Center in Venice, with the program "EMA, European Master's Degree in Human Rights and Democratization".

On 6 February 2023, the NPM Legal Adviser participated in the workshop organized by the Ministry of Justice - Kosovo Correctional Service, related to the drafting of the Administrative Instruction for House Order in Correctional Institutions.

On 7 February 2023, the NPM Legal Advisor participated in the workshop organized by the Ministry of Justice - Correctional Service of Kosovo, related to the drafting of the Draft Administrative Instruction for the Disciplinary Procedure, Classification and Imposition of Disciplinary Punishments.

On 14 February 2023, the Deputy Ombudsperson participated in the online conference organized by the Council of Europe, on the topic "Monitoring of mentally ill persons in prisons", where the practices of different countries were presented.

On 15 February 2023, the Deputy Ombudsperson, NPM Director and another member, held a meeting with the Social

Policies Division Head, which is now part of the Ministry of Internal Affairs, where they discussed about Homes for Elderly, such as licensing, monitoring, etc.

On 21-23 February 2023, the NPM Director and Legal Advisor, participated in the workshop organized by the Council of Europe, on the topic "Improving Treatment of Persons Deprived of their Liberty".

On 28 February 2023, the NPM Director, participated in the opening ceremony of the Health Institute for Treatment of Persons with Special Needs (former Ward D in Dubrava), organized by the Ministry of Justice-Kosovo Correctional Service.

On 28 February and 1 March 2023, NPM members participated in the training organized by the IPA project, on the topic "Rights to Health and ECHR".

Also, on 2 and 3 March 2023, the NPM members participated in the training organized by the IPA project, on the topic "Environmental Rights and ECHR".

On 8 March 2023, the NPM members held a meeting with the Director of Academy of Justice, in the course of which organizing of a round table regarding Alternative Punishments was discussed, as well as other trainings in which the Academy can assist.

On 10 March 2023, members of the NPM held a meeting with the representative of the Council of Europe and with representatives from the Psychiatric Clinic.

On 14 March 2023, NPM's Legal Adviser participated in the coordination meeting on Reintegration and Integration process, organized by the Ministry of Internal Affairs.

On 22 March 2023, the Deputy of the Ombudsperson held a meeting with the Director of Special Institute in Shtime, in which further cooperation was discussed as well as this institution's merging within the Ministry of Health.

On 24 March 2023, NPM's representatives participated in the round table organized by the IPA project, on the topic "Evaluation of the existing legal and institutional framework for the effective implementation of alternative punishments".

On 28 and 30 March 2023, NPM Legal Adviser participated in the workshop organized by the Council of Europe, on the topic "Improvement of the treatment of persons deprived of liberty".

On 13 April 2023, the Deputy of the Ombudsperson jointly with the Ombudsperson hosted in a meeting the Danish delegation intending to discussing the agreement between Kosovo and Denmark for the transfer of Danish prisoners

with a focus on human rights and the role of Ombudsmen of both countries.

On 18 and 20 April 2023, NPM Director and Legal Advisor participated in the workshop organized by the Council of Europe, on the topic "Improving treatment of persons deprived of their liberty".

On 25 April 2023, NPM members participated in the round table organized by the Council of Europe, on the topic "Improvement of the treatment of persons deprived of liberty", on presentation of findings as well as recommendations of Council of Europe's Assessment Commissions on the legal statuses and the regulatory framework of Kosovo Forensic Psychiatric Institute (KFPI), the Special Institute of Shtime (SISh), and the Prison Health Department (PHD) of the Ministry of Health.

On 26 April 2023, NPM Director, participated in the meeting with the special representatives of the European Union, in the course of which NPM's mandate and work were discussed.

On 26 April 2023, NPM Director participated in the meeting with representatives from the Norwegian Country of Origin Information Center - LANDINFO. This Center is responsible for collecting, analyzing and presenting country of origin information to the Norwegian Immi-

gration Authorities.

On 2 May 2023, the Ombudsperson, together with his Deputy, NPM Director and other members, held a meeting with KJC Presider, KPC Presider and the PHD Director, with the aim of discussing the problems and challenges faced by these institutions for treatment of persons with mental disorders, as the most sensitive category of society.

On 4 May 2023, NPM members participated in the conference organized by KRCTV (Kosovo Rehabilitation Center for Torture Survivors), on the topic: "Human Rights in Correctional Institutions in Kosovo".

On 16-18 May 2023, NPM Director and member participated in the workshop organized by the Council of Europe, on the topic "Improvement of the treatment of persons deprived of liberty".

On 18 May 2023, the Deputy of the Ombudsperson participated in the roundtable organized by EULEX with regard to presenting of its monitoring report on the application of conditional release in Kosovo.

On 30 May 2023, NPM Legal Adviser participated in the working group concerning the Law of Mental Health.

On 31 May 2023, the National Preventive Mechanism of Torture organized

a roundtable discussion regarding the findings and recommendations from the monitoring carried out by the NPM at the Psychiatric Clinic and Kosovo Forensic Psychiatry Institute, where participants were representatives from the Ministry of Health, the Judiciary, the Prosecutor's office, the Kosovo Correctional Service, the Prison Health Directorate, the Psychiatric Clinic, KFPI, representatives from EULEX, the Council of Europe, etc.

On the occasion of 1st June, the International Children's Day, NPM members visited the Correctional Center for Juveniles in Lipjan, as well as the Mother's Home, in the course of which, initially informed the juveniles on OI mandate and role and were also informed with Regulation (OI) No. 01/2019 on special procedures for admission, handling and addressing complaints filed by children or complaints relating to children's rights. In addition, the juveniles were also informed on Ombudsperson's National Preventive Mechanism of Torture mandate.

On 8 June 2023, NPM Legal Adviser participated in a coordination meeting for the Reintegration and Integration process.

On 26 June 2023, NPM Legal Advisor participated in the Conference organized by IOM (International Organiza-

tion for Migration), on the topic "Migration and Development".

On 5 July 2023, NPM Legal Adviser participated in the multilateral migration forum, organized by IOM in cooperation with the Ministry of Foreign Affairs and Diaspora, with the primary intention of presenting the new guidelines for the inclusion of the diaspora and obtaining shareholders' suggestions in this process.

On 7 July 2023, the NPM held a meeting with the representative of the Correctional Policy Advocacy Institute (CPAI).

On 9 August 2023, the NPM Director had a meeting with the Mayor of Prishtina Municipality.

On 9 August 2023, the NPM Director held a meeting with the Director of the Kosovo Police.

On 30 August 2023, the Deputy to the Ombudsperson, jointly with the Ombudsperson, participated in the meeting with the Danish representative, in the course of which the mandate and the challenges in front of the Ombudsperson throughout implementation of the agreement for the prison of Gjilan is discussed.

Even during this year, the NPM has continued meetings with the representative of the Correctional Unit of the EULEX

Mission. Therefore, on 8 September 2023, a meeting was held in which many challenges concerning improvement of the respect for prisoners' fundamental rights were discussed.

On 12 September 2023, the NPM had a meeting with the director of the Psychiatric Clinic.

On 12 September 2023, the NPM Legal Adviser participated in the training organized by the Ministry of Internal Affairs/Department for the Reintegration of Repatriated Persons and Integration of Foreigners, in close coordination with the UNHCR Office of the chief of Mission in Prishtina and the Kosovo Civil Rights Program (CRP/K), on the topic: "International Conventions and Legislation for Refugees".

On 19 September 2023, the Ombudsperson, the Deputies to the Ombudsperson and the NPM Director, participated in the meeting with the representatives of the Norwegian delegation of PACE, who are part of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe and who are interested on Institution's work on promotion of human rights, rule of law and democracy, challenges in public administration as well as work on torture prevention.

On 21-22 September 2023, the NPM participated in the workshop organized

by the Council of Europe, on the topic "Monitoring Framework of the Law No. 05/L-021 on Protection from Discrimination", prepared by Mrs. Ivana Roagna, CoE expert.

On 25 September 2023, the NPM had a meeting with the Parole Panel Judge, regarding prisoners' complaints, as well as the challenges of the PP.

On 26 September 2023, the NPM Legal Adviser participated in the workshop organized by the Kosovo Judicial Council, supported by the OSCE, with regard to drafting of the draft Regulation on the Organization and Functioning of the Parole Panel- Conditional Release Panel.

On 27 and 28 September 2023, NPM participated in the training organized by IPA project, on the use and access to the new database.

On 10 October 2023, the NPM Legal Adviser participated in the round table, organized by the Ministry of Health, on the topic "Mental health is a universal human right".

On 10 October 2023, the NPM Director and Legal Adviser participated in the round table organized by the Kosovo Judicial Council, with OSCE support, on the topic "Cooperation of Correctional Institutions and Kosovo Probation Service with Conditional Release Panel".

On 16 October 2023, the Deputy to the Ombudsperson and the NPM Director, participated in the launching of the RECONNECT project, organized by the KRCTV (Kosovo Rehabilitation Center for Torture Survivors): Rehabilitation and reintegration of juvenile-victims of sexual violence in Kosovo, through psychological and legal support, as well as strengthening of the state institutions capacities.

On 17 October 2023, the NPM held a meeting with the representative of the Correctional Policy Advocacy Institute (CPAI), concerning cooperation possibility.

On 26 October 2023, the NPM Director, participated in the meeting organized by the Ombudsperson Institution, on establishment of the Committee on Assessment and Risk Management of the Ombudsperson Institution.

On 27 October 2023, the Ombudsperson, the Deputy to the Ombudsperson and the NPM Director, participated in the meeting at the Border Crossing Point in Vërmica, organized by UNHCR (The UN Refugee Agency) and CRP/K (Civil Rights Program Kosovo).

On 30 October and 1 November 2023, the NPM Legal Advisor participated in the training organized by the Council of Europe, on the topic "Improvement

of the treatment of persons deprived of liberty".

On 31 October 2023, the NPM Legal Adviser participated in the First National Forum for Reintegration and Integration in Kosovo, organized by the Ministry of Internal Affairs, Department for the Reintegration of Repatriated Persons and the Integration of Foreigners.

On 13 November 2023, the Deputy Ombudsperson held a meeting with the newly appointed judges and prosecutors, who begin work after accomplishment of the training at the Academy of Justice, where he exposed the role of NPM.

On 13 November 2023, the NPM Director participated in the third meeting of the Governing Council, organized by the Council of Europe, through the project "Improvement of the treatment of persons deprived of liberty".

On 13 and 15 November 2023, the NPM Director and its representative participated in the training organized by the Council of Europe, through the project "Improvement of the treatment of persons deprived of liberty".

On Kosovo Correctional Service invitation, the NPM Director, on 24 November 2023, participated in the "24th Anniversary Ceremony of the Kosovo Correctional Service and the graduation

ceremony of the 43rd generation of Correctional Officers”.

On 27 November 2023, the Ombudsperson, his Deputy and the NPM Director, had a meeting with the OSCE representative, regarding complaints of the Serbian community in prisons.

On 18 November 2023, the Deputy Ombudsperson held a meeting with the Head of EULEX, in which they discussed treatment of minority prisoners, especially Serbian prisoners.

On 19 December 2023, the Deputy Ombudsperson the NPM Director and its staff, held a meeting with the first year students of the Faculty of Philosophy - Department of Social Work, Human Rights subject, with whom they discussed about prohibition of torture and inhumane treatment, as well as regarding NPM work and activities, including regular inspections in places where persons deprived of their liberty are held.

On General Director of Kosovo Correctional Service invitation, the NPM Director, on 20 December 2023, participated in the meeting convened with intention of unveiling the conceptual plan for the construction of the Correctional Institution for Women in Lipjan.

International cooperation of NPM during 2023

In order to strengthen international cooperation, NPM during 2023 also had successful cooperation with relevant international organizations, by participating in online workshops, trainings, in Asylum and Migration Working Group of the European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI), meetings organized SEE NPM Network of National Human Rights Institutions, as well as conferences organized by the Global Alliance of National Human Rights Institutions (GANHRI).

In the framework of these collaborations, on 14 and 15 February 2023, NPM representatives held an online workshop, organized by the Council of Europe and Non-Governmental Organization on Torture Prevention (CPT), on the topic “Monitoring mental health in prisons”.

On 26 April 2023, the NPM Director held a meeting with representatives from Norwegian Country of Origin Information Center - LANDINFO. This Center is responsible for collecting, analyzing and presenting country of origin information to the Norwegian Immigration Authorities.

On 22 to 24 May 2023, the Deputy Ombudsperson participated in the Conference organized by ENNHRI (European

Network of National Human Rights Institutions). The topic was about asylum and migration.

On 22 to 26 May 2023, the NPM Director and Legal Advisor participated in the Regional Training on Monitoring Forced Returns in Italy, organized by FRONTEX - the European Border and Coast Guard Agency, with the aim of implementing EU program "EU Regional Support to Protection-Sensitive Migration Management Systems in the Western Balkans".

On 1 and 2 June 2023, the Deputy to the Ombudsperson and the Senior Legal Advisor of Peja Regional Office, participated in the first meeting organized by the Network of International Mechanisms of SEE in Thessaloniki, on the topic "Monitoring of mental health wards in

correctional institutions".

In order to exchange good experiences as for treatment of persons deprived of their liberty in Kosovo, the OI on 23 June 2023, hosted the delegation from Albania, represented by the People's Advocate of Albania, the Director of Prisons of Albania and the Commissioner of the National Prevention Mechanism of Torture in Albania.

On 6, 7 and 8 November 2023, the NPM Director participated in the 14th International Conference of National Human Rights Institutions, in Copenhagen-Denmark, organized by the Global Alliance of National Human Rights Institutions (GANHRI), with the theme: "The Role of National Institutions on Human Rights."